

Gevangene van het verleden

Gevangene van het verleden

Crisissituaties na de terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving

M.M. Boone (Universiteit Utrecht)
H.G. van de Bunt (Erasmus School of Law Rotterdam)
D. Siegel (Universiteit Utrecht)

m.m.v.
K. van de Ven (Universiteit Utrecht)

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag:
Hollandse Hoogte/Kick Smeets

Ontwerp:
Vantilt Producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 742 0
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2014 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Universiteit Utrecht; Erasmus Universiteit Rotterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

	Voorwoord	9
1	Onderzoeksvragen en methoden	11
	1.1 Probleemstelling	11
	1.2 Methoden van onderzoek	12
	1.2.1 Selectieprocedure	12
	1.2.2 Literatuurstudie	12
	1.2.3 Casestudies en casegerelateerde interviews	13
	1.2.4 Bepkeringen van de onderzoeksmethode	15
	1.3 Structuur van het rapport	15
2	Theoretisch perspectief	17
	2.1 De sociale constructie van problemen	17
	2.1.1 Morele paniek	18
	2.1.2 Ontkenning	20
	2.2 Drie fasen in het verloop van crisissituaties	21
3	Juridische kaders voor toezicht op zedendelinquenten	23
	3.1 Handhaven openbare orde	23
	3.1.1 Bevoegdheden van de politie	23
	3.1.2 Bestuurlijke Informatievoorziening Justitiabelen	24
	3.2 Toezicht op voorwaarden	27
	3.3 Toezicht door de reclassering	28
	3.4 Gegevensuitwisseling	32
	3.4.1 Juridische grondslagen voor informatie-uitwisseling	33

3.4.2	Informatie-uitwisseling in het kader van de BIJ	34
3.5	Conclusie	36
4	Het geheim van de zedelinquent	39
4.1	Wie waren op de hoogte?	39
4.2	Uitwisseling van kennis	42
4.3	Belastende kennis	45
4.4	Conclusie	48
5	Het proces van de onthulling	51
5.1	Actieve onthulling	51
5.1.1	Terugkeer naar de oude wijk	51
5.1.2	Nieuw delict	54
5.2	Passieve onthulling	56
5.3	Rechtstreekse belanghebbenden	58
5.4	De rol van de media	59
5.5	Beeldvorming	60
5.6	Conclusie	61
6	Reacties op de onthulling	63
6.1	Het verloop van de sociale reacties na de onthulling	63
6.2	Drijfveren en motieven van actievoerders	64
6.3	Geen gesloten front tegen de zedelinquent	65
6.4	Hoe reageren de daders?	67
6.5	Hoe reageren de functionarissen?	68
6.5.1	De reclasseringswerker	68
6.5.2	De wijkagent	70
6.5.3	De burgemeester	72
6.5.4	Het beteugelen van de onrust	74
6.5.5	Concrete oplossingen	75

7	Conclusies en aanbevelingen	77
	Literatuur	83
	Bijlagen	87
1	Samenstelling begeleidingscommissie	87
2	Overzicht van alle negen cases	88
3	Participanten per casus	96
4	Voorbeeldvragenlijst wijkagent	98

Voorwoord

In dit onderzoek hebben wij negen crisissituaties bestudeerd die ontstonden nadat zedendelinquenten weer terugkeerden in de samenleving na het uitzitten van hun straf. Wij hebben gepoogd om vanuit verschillende perspectieven te beschrijven hoe crisissituaties ontstaan en vervolgens weer aflopen. Daartoe hebben wij interviews gehouden met de meest betrokken actoren, zoals de wijkagent, de reclasseringswerker, de burgemeester en niet te vergeten de zedendelinquent. Wij bedanken de respondenten voor hun openheid en bereidheid mee te werken.

In de tweede plaats gaat onze dank uit naar de begeleidingscommissie van Politie & Wetenschap, die het onderzoek altijd met grote interesse volgde en veel opbouwende kritiek heeft gegeven. In bijlage 1 is de samenstelling van deze commissie weergegeven.

Ten slotte gaat onze dank uit naar Politie & Wetenschap, in de persoon van Annemieke Venderbosch, die met geduld en vertrouwen het onderzoek heeft begeleid.

Utrecht, februari 2014

Miranda Boone, Henk van de Bunt en Dina Siegel

Onderzoeksvragen en methoden

Dit rapport is een vervolg op het rapport over toezicht op zedendelinquenten dat in 2011 verscheen bij Politie & Wetenschap. Dit onderzoek leverde inzichten op over de wijze waarop wijkagenten onder relatief normale omstandigheden (geen uitgebreide publiciteit o.i.d.) toezicht houden op zedendelinquenten en de wijze waarop informatie-uitwisseling plaatsvindt tussen wijkagenten en reclasseringswerkers. Uit het onderzoek komt naar voren dat de intensiteit van het politietoezicht vaak vrij beperkt is en de wijze waarop dit gebeurt zeer uiteenlopend. De manier van toezicht houden is gebaseerd op verscheidene gronden en men heeft hierbij uiteenlopende doelen (voorkomen recidive, bescherming privacy delinquent, bescherming buurtbewoners en/of juist het voorkomen van onrust in de buurt). Voorts vertonen het juridisch-normatieve kader en de richtlijnen voor de politie nog veel lacunes, waardoor het voor agenten van de politie niet duidelijk is wat zij in concreto moeten en kunnen doen bij het houden van toezicht op afgestrafte zedendelinquenten (Van de Bunt, Holvast & Plaisier, 2011).

1.1 Probleemstelling

De bevindingen uit het zojuist genoemde onderzoek roepen, mede in het licht van de ontwikkelingen die gaande zijn op dit gebied, nieuwe onderzoeksvragen op die in dit vervolgonderzoek nader onder de loep zijn genomen. Het gaat daarbij specifiek om drie kwesties. In de eerste plaats gaat het in dit onderzoek om een verdieping van de juridische context waarbinnen de betrokkenen opereren. In de tweede plaats heeft dit onderzoek betrekking op crisissituaties. Het gaat om zaken waarin het strafrechtelijk verleden van de veroordeelde zedendelinquenten bekend wordt, hetgeen leidt tot veel rumoer en verontwaardiging onder buurtbewoners. Daarnaast is sprake van een verbreding ten opzichte van het eerdere onderzoek, omdat niet alleen de samenwerking tussen reclassering en politie is onderzocht, maar ook de samenwerking van de politie met andere betrokken actoren, zoals de burgemeester, actievoerders en woningbouwverenigingen. De probleemstelling van dit onderzoek luidt:

Hoe verlopen crisissituaties die ontstaan in een buurt wanneer bekend wordt dat er een zedendelinquent in die buurt woont of komt te wonen? Wie reageert, en hoe loopt het af?

1.2 Methoden van onderzoek

De dataverzameling van dit onderzoek is uitgevoerd tussen december 2011 en juli 2012. De onderzoeksmethoden die zijn gebruikt om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden worden hieronder toegelicht.

1.2.1 Selectieprocedure

Op basis van een media-analyse is gezocht naar zaken waarbij veel onrust in de buurt is ontstaan en die veel media-aandacht hebben gekregen. Daarvoor is onder meer gezocht met behulp van LexisNexis en Google. De voornaamste zoekcriteria die zijn gehanteerd, waren 'zedendelinquent' en 'onrust buurt'. Afhankelijk van de mediaberichten die naar voren kwamen, zijn de zoekcriteria enigszins aangepast. In totaal kwamen er uiteindelijk tweeëntwintig zaken naar voren waarvan er in totaal elf zijn geselecteerd, die zich verspreid over het land hebben afgespeeld. Uiteindelijk zijn er twee zaken afgevallen, vanwege het feit dat niet genoeg partijen wilden meewerken, waardoor dit aantal uiteindelijk uitkwam op negen. Casus 4 bestaat uit twee verschillende affaires die zich tegelijkertijd afspeelden in dezelfde stad. Wij hebben deze wel als één zaak geteld, maar deze splitst in 4A en 4B. In totaal baseren we ons dus op negen zaken met tien afgestrafte zedendelinquenten in de hoofdrol.

1.2.2 Literatuurstudie

Allereerst is een studie verricht naar relevante wetenschappelijke literatuur. In het bijzonder is literatuur gezocht over zedendelinquentie, (effectiviteit van) toezicht en levenslange notificatie en registratie, de taken en werkzaamheden van verschillende partijen (o.a. politie en reclassering), en *moral panic*. Voor een overzicht van de gebruikte bronnen verwijzen wij naar de literatuurlijst. Ook zijn ter zake doende documenten (bijv. protocollen rondom zedendelinquenten) en mediaberichten met betrekking tot de cases bestudeerd.

1.2.3 Casestudies en casegerelateerde interviews

De negen cases zijn verspreid over het hele land. Er is voor gekozen om zaken te selecteren van zedendelinquenten die hun onvoorwaardelijke straf hebben ondergaan en weer terugkeren in de samenleving. Vroeg of laat wordt in deze cases bekend dat zij eerder veroordeeld zijn voor seksuele misdrijven. Wij hebben zaken geselecteerd waarin blijkens mediaberichtgeving veel onrust en verontwaardiging in de buurt is ontstaan. De groep zedendelinquenten bestaat uitsluitend uit mannen. Het betreft tien mannen die (meermalen) ontucht hebben gepleegd met één of meer minderjarigen.¹ De jongste was ten tijde van de media-aandacht ongeveer 21 jaar oud, de oudste was ruim 70 jaar.

Per case is allereerst geprobeerd om op grond van de mediaberichten een feitelijke weergave te geven van het verloop van de gebeurtenissen. Vervolgens is gepoogd per case interviews te houden met de betrokken wijkagent, reclasseringswerker, burgemeester en zedendelinquent. Afhankelijk van de case zijn ook andere partijen benaderd die betrokken waren bij de zaak, onder wie actievoerders en woningcorporaties.

Om de privacy van de zedendelinquenten te waarborgen hebben wij de betrokkenen niet rechtstreeks benaderd, maar indirect via een brief die door een reclasseringswerker of wijkagent werd overhandigd. De zedendelinquent kon hierdoor zelf bepalen of hij wilde meewerken aan dit onderzoek door met de onderzoekers contact op te nemen. In één zaak was de desbetreffende persoon overleden. In totaal hebben vier van de tien zedendelinquenten ingestemd met het houden van een interview, waarvan er drie face to face plaatsvonden en één schriftelijk. De overigen hebben via onze contactpersonen aangegeven niet te willen meewerken aan een interview. In één case hebben we met de zoon van de zedendelinquent gesproken.

Per case is geanalyseerd welke partijen een rol hebben gespeeld in het toezicht. Niet alleen is er gekeken naar de toezichthouders, maar tevens naar partijen die dit toezicht eventueel kunnen beïnvloeden (bijv. buurtbewoners). Politie en reclassering werden altijd benaderd, maar afhankelijk van de cases konden er dus ook andere partijen bij het onderzoek worden betrokken. In totaal zijn er 63 personen benaderd waarvan er 46 instemden met een interview (zie tabel 1.1). In bijlage 3 wordt een overzicht gegeven van de verschillende functies van de respondenten en zo mogelijk ook van de redenen waarom een aantal

¹ Toevalligerwijs hadden alle cases betrekking op zedendelicten met minderjarigen. Dit was niet op voorhand bepaald.

respondenten geen medewerking aan de interviews kon of wilde verlenen. Wij zijn niet ontevreden over de medewerkingsbereidheid van de door ons benaderde personen. De reclassering is wat minder sterk vertegenwoordigd dan bijvoorbeeld de politie. De redenen hiervoor zijn dat er in sommige zaken geen sprake was van reclasseringstoezicht en dat bij enkele andere zaken de contactgegevens van de desbetreffende reclasseringswerkers niet werden doorgegeven omdat deze al met pensioen waren. De redenen voor de overige partijen voor het niet kunnen en/of willen meewerken bestonden eruit dat men weinig meer wist van de zaak, tijdgebrek had of geen toestemming verkreeg van leidinggevenden. De interviews zijn voornamelijk face to face afgenomen, maar in sommige gevallen is op praktische gronden gekozen voor een telefonisch interview. Bijna alle interviews zijn opgenomen en verbatim uitgewerkt. Om de anonimiteit te waarborgen zal er geen informatie worden verschaft over de plaats waar betrokken partijen werkzaam en woonachtig zijn. Vanwege de media-aandacht die de cases hebben gehad, zou namelijk vrijwel direct achterhaald kunnen worden om welke zaak het gaat.

De interviews zijn gehouden aan de hand van een itemlijst. Een voorbeeld van de gehanteerde itemlijst voor wijkagenten is te vinden in bijlage 4. Voor de andere respondenten zijn mutatis mutandis dezelfde itemlijsten gebruikt.

Tabel 1.1: Het aantal personen dat per case is benaderd en al of niet wilde meewerken

Case	Benaderd	Meewerken
1	7	5 (2 niet)
2	4	3 (1 niet)
3	6	5 (1 niet)
4	9	6 (3 niet)
5	8	7 (1 niet)
6	7	5 (2 niet)
7	7	4 (3 niet)
8	5	3 (2 niet)
9	10	8 (2 niet)
Totaal	63	46 (17 niet)

Bij de interviews waren, op een enkele uitzondering na, ten minste twee onderzoekers aanwezig. De interviews duurden gemiddeld drie kwartier tot anderhalf uur. Voor de beschrijving van de data wordt gebruikgemaakt van geanonimiseerde citaten. De respondentnummers bij de citaten verwijzen naar de casus en de functie van degene van wie de uitspraak afkomstig is. Ter aanduiding van de respondenten worden de volgende afkortingen gebruikt: B (burgemeester), R (reclasseringswerker), W (wijkagent), P (overig politie), Bu (buurtbewoner), Z (zedendelinquent), O (overige partijen), met daarachter het nummer van de casus waarover de respondent is geïnterviewd.

1.2.4 Beperkingen van de onderzoeksmethode

Door casestudies met interviews wordt uitgebreide en gedetailleerde informatie verkregen en kan de dynamiek tussen de verschillende betrokkenen worden geanalyseerd. Het onderzoek baseert zich op een klein aantal respondenten. Hierdoor kunnen dus geen harde en generaliseerbare conclusies worden getrokken. Kwantificering met behulp van percentages is dan ook niet mogelijk en wenselijk. De data werden, zoals gesteld, verzameld in de periode van december 2011 tot juli 2012. De cases dateren van verschillende periodes en spelen zich af onder verschillende juridische regimes. Inmiddels zijn initiatieven genomen om de informatie-uitwisseling en de samenwerking tussen partijen te verbeteren en zijn er scenario's ontwikkeld voor een integrale aanpak van maatschappelijke onrust rond (de terugkeer van) zedendelinquenten in de wijk. Mogelijk dat deze initiatieven een deel van de in dit rapport geconstateerde problemen al oplossen.

1.3 Structuur van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt een aantal theoretische noties besproken die het inzicht in de maatschappelijke reacties op zedendelinquenten kunnen vergroten. Er wordt uitgelegd hoe zedendelinquenten in de afgelopen decennia zijn uitgegroeid tot de *folk devils* van de westerse maatschappij en hoe dit zowel tot *moral panic* als *denial* kan leiden, begrippen die beide afkomstig zijn van de criminoloog Stanley Cohen. In hoofdstuk 3 worden de juridische kaders besproken wat de juridische kaders zijn waarbinnen toezicht op zedendelinquenten moet worden uitgeoefend. Daarna wordt in drie achtereenvolgende hoofdstukken ingegaan op de drie fasen die onderscheiden worden in het verloop van crisissituaties rond de identificatie of terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving. De eerste fase is voor de onthulling, als het verleden van de zedendelinquenten nog een geheim is dat maar bij een zeer beperkt aantal mensen bekend is. Wie zijn van het geheim op de hoogte? Wordt informatie uitgewisseld en, zo ja, tussen wie? De tweede fase is die van de onthulling. Hoe wordt het geheim van de zedendelinquent bekend? Wie zijn betrokken bij de onthulling en welke rol spelen de (sociale) media? Ten slotte bespreken wij de reacties op de onthulling en de afloop. Hoe wordt op de onthulling gereageerd door de buurt, de politie, de burgemeester? Komen die reacties overeen met wat we daarover in de literatuur over *moral panic* en *states of denial* vinden? Welke manieren vinden gezagsdragers om op ontstane onrust te reageren? Het rapport wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

Theoretisch perspectief

2.1 De sociale constructie van problemen

Vandaag de dag wordt heel kritisch gereageerd op allerlei vormen van seksueel gedrag waarbij kinderen of andere personen die zich niet genoeg weerbaar kunnen opstellen betrokken zijn. Zo wordt bij prostitutie gemakkelijk de associatie gelegd met mensenhandel als er aanwijzingen zijn dat vrouwen zich niet uit vrije wil maar vanwege hun 'loverboys' voor seksuele diensten laten betalen. Ook de grenzen van de seksuele omgang met minderjarigen zijn flink aangescherpt. 'Pedofilie' is een synoniem geworden van 'seksueel misbruik' (Jenkins, 1998). In Nederland ontstond, net als in andere westerse landen, in de afgelopen jaren een mythevorming rond pedofielen, waarmee verschillende gruwelijke daden geassocieerd worden (Gooren, 2008: 101; Furedi, 2013). Media en films dragen bij aan dit proces (Rafter, 2007; Gooren, 2008). Een 'loverboy' of pedofiel wordt weleens gekarakteriseerd als een 'roofdier', een gewetenloze verleider, of 'een grote boze wolf'. Zijn modus operandi zou vooral gebaseerd zijn op misleiding en misbruik van weerloze vrouwen of onschuldige kinderen. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw zijn pedofielen gaan behoren tot de *folk devils* in de westerse maatschappij (Jenkins, 1992: 99). De meeste onderzoeken leggen het accent op hun daden en hun persoonlijkheid (i.e. psychopaat, maniak, ongeneeslijk zieke man). Ook de reacties op pedofielen vanuit de maatschappij worden vaak besproken in de literatuur: morele paniek en de registratie van en notificatie over zedendelinquenten zijn hierbij de sleutelbegrippen.

In criminologische publicaties wordt over de 'sociale constructies van problemen', zoals het probleem van de mensenhandel en pedofilie, geschreven. De toon is begin jaren vijftig van de vorige eeuw gezet door Edwin Sutherland. Sutherland schreef over de angst die in de Verenigde Staten ontstond voor seksuele psychopaten naar aanleiding van enkele ernstige zedenmisdrijven, die in de media breed werden uitgemeten. Er kwamen in veel Amerikaanse staten overhaast seksuele psychopatenwetten tot stand, die een product waren van paniek en hysterie (Sutherland, 1950a: 553-4). Veel van deze wetten zijn een dode letter gebleken. Sutherland verwijt de inderhaast ingestelde commissies van des-

kundigen (psychiaters) die meewerkten aan de formulering van de wetten, dat zij op behendige wijze de angstgevoelens van de burgers wisten te exploiteren. Deze deskundigen hadden belang bij het dramatiseren en psychiatiseren van de problematiek van de zedenmisdriven en zij werkten maar al te graag mee aan de sociale constructie ervan (Sutherland, 1950b: 144 e.v.).

2.1.1 Morele paniek

Zonder de betekenis van Sutherland te relativieren is Stanley Cohen de man geweest die een belangrijk stempel gedrukt heeft op de criminologie van de sociale constructies van problemen. In het voetspoor van Sutherland analyseert hij de dynamiek van sociale reacties op problemen. Hij gebruikt hiervoor, voor het eerst in 1972, een nieuw concept, namelijk *moral panic*, dat tot op de dag van vandaag een bijna magische aantrekkingskracht uitoefent op sociale wetenschappers en commentatoren. Volgens Cohen worden politici, beleidsmakers, bestuurders, burgers, enzovoort soms door paniek bevangen wanneer zij worden geconfronteerd met regelovertredingen van personen, zoals voetbalvandalen, drugsgebruikers, pedofielen of straatrovers, die zij als een ernstige bedreiging zien voor de samenleving (Cohen, 1972).

Het begrip *moral panic* heeft niet alleen grote invloed gehad op de criminologie, het behoort tegenwoordig ook tot het standaardrepertoire van het politiek debat (Best, 2013: 68). Het wordt vooral gebruikt om de aandacht te vestigen op het disproportionele, negatieve karakter van sociale reacties op afwijkend gedrag. Volgens Cohen zouden overtrokken reacties kunnen bijdragen aan de ‘amplificatie’ van de problemen. De overtrokken, negatieve manier waarop gereageerd wordt op afwijkend gedrag kan leiden tot stigmatisering, uitstoting en agressieve tegenacties van de betrokken ouders, en dus tot verergering van de problemen.

Uit een inventarisatie van Erich Goode en Nachman Ben-Yehuda (2013: 33) komt naar voren dat het begrip *moral panic* nog niet eerder zo populair is geweest als in de laatste jaren. Steeds vaker wordt het toegepast en is het onderwerp van studie. Onlangs is een lijvige bundel verschenen die het begrip *moral panic* van alle kanten belicht (Krinsky, 2013).

Cohen gebruikte het begrip ‘morele paniek’ in *Folk devils and moral panics* (1972). In deze studie analyseert hij hoe de samenleving reageert op een conflict tussen twee jeugdgroepen, de Mods en de Rockers. Hij vindt deze maatschappelijke reactie ‘fundamenteel onjuist’ en tegelijkertijd ook erg ‘intrige-

rend'. De media geven met leugens en halve waarheden een volstrekt overtrokken beeld van wat zich in werkelijkheid heeft afgespeeld. Cohen verbaast zich over de negatieve houding van de samenleving (media, politie, politiek, enzovoort), die disproportioneel is in verhouding tot wat zich in werkelijkheid heeft afgespeeld. De overgevoeligheid van het establishment tegenover de jongeren duidt hij aan als *community sensitization* (Cohen, 1967: 280). In zijn boek geeft hij geen pasklare definitie van *moral panic*, maar wel een globale omschrijving. Een morele paniek treedt op als:

'a condition, episode, person or group of persons emerges to become defined as a threat to societal values and interests; its nature is presented in a stylized and stereotypical fashion by the mass media; the moral barricades are manned by editors, bishops, politicians and other right-thinking people; socially accredited experts pronounce their diagnoses and solutions; ways of coping are evolved or (more often) resorted to; the condition then disappears, submerges or deteriorates and becomes more visible'. (Cohen, 1972: 9)

Erich Goode en Nachman Ben-Yehuda (1994: 33-41) beschreven de vijf belangrijke kenmerken van een morele paniek die in de literatuur worden genoemd. Bij een morele paniek is ten eerste sprake van *bezorgdheid* of zorg over het gedrag van een bepaalde groep of persoon, die – tweede kenmerk – als *vijand* (*folk devil*) wordt beschouwd. Er bestaat binnen de samenleving een grote mate van *consensus* over het afkeurenswaardige van het gedrag van de *folk devil*, het derde kenmerk. Morele paniek over pedofilie, drugsmisbruik, terrorisme, voedselvergiftiging, enzovoort zijn hier de evidente voorbeelden van. Het vierde kenmerk is de *disproportionaliteit* van de sociale reactie: 'the term moral panic conveys the implication that public concern is in excess of what is appropriate if concern were directly proportional to objective harm' (1994: 36). Het laatste kenmerk is de *vluchtigheid* of vergankelijkheid van de overdreven sociale reactie. De morele paniek is, met andere woorden, een korte maar krachtige reactie. De aandacht van het publiek, de media, enzovoort verdwijnt even snel als zij opkwam. Maar de crisis laat wel blijvende voetafdrukken na, bijvoorbeeld in de vorm van uitbreiding van strafrechtelijke bepalingen of verhoging van wettelijke strafmaxima.

De door ons geselecteerde cases vertonen veel overeenkomsten met de zojuist genoemde kenmerken van een morele paniek. De reacties op de terugkeer van veroordeelde zedendelinquenten zijn aan de ene kant fel en overtrok-

ken en getuigen van angst, maar aan de andere kant zijn ze vluchtig en veranderlijk. Het feit dat een morele paniek weer even snel verdwijnt als deze opkwam, impliceert niet dat het effect ervan vluchtig of tijdelijk is. Ook in onze cases is er soms sprake van blijvende gevolgen zoals een gedwongen verhuizing of een duurzame ontwrichting van relaties tussen de zedendelinquent en familieleden of bureu.

2.1.2 Ontkenning

Ondanks de overeenkomsten kunnen wij onze casuïstiek niet uitsluitend plaatsen in het frame van de morele paniek. Er is nog iets anders aan de hand en dat is dat er naast overdrijving in de sociale reacties ook sprake is van ‘ontkenning’. Het meest duidelijke voorbeeld hiervan is een recente casus die niet in ons zaakbestand zit. Het betreft de casus van het Zeeuwse dorpje Westkapelle, waar iedereen de dader kende en – tot op zekere hoogte – wist waar hij zich mee bezighield. Niemand deed aangifte of sprak hem aan op zijn gedrag. Het publiek geheim kon meer dan twee decennia lang voortduren en in deze periode pleegde hij ontucht met meer dan honderd minderjarige jongens uit het dorp. Bewoners van Westkapelle wilden de naam van hun gemeenschap niet bezoedelen en geen negatieve aandacht trekken. De ontuchtpleger werd als inwoner van Westkapelle en als echtgenoot van een actief lid van de gereformeerde kerk ‘ingesloten’, en toen later door berichtgeving in de pers het geheim onthuld werd, kon niemand zich meer achter het geheim verschuilen.²

Deze casuïstiek uit Westkapelle maakt duidelijk dat de morele paniek ook een tegenpool heeft. Naast de disproportionele haat van de morele paniek is er ook de disproportionele onderbelichting van afwijkend gedrag. Dit is het gebied van de rationalisaties van afwijkend gedrag, het wegstreken van misstanden of het schaamtevol ontkennen van de ernst van wat zich onder je ogen afspeelt. In de afgelopen jaren is op verschillende terreinen duidelijk geworden hoe sterk de krachten van deze *denial* kunnen zijn. Actuele voorbeelden hiervan zijn de omvangrijke fraudes in de vastgoedsector, doping in de wielrennerij en het seksueel misbruik in de katholieke kerk.

In de recente geschiedenis was de sociale constructie van seksueel misbruik of pedofilie niet zo in beton gegoten als nu het geval is. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werd vanuit de politiek soms zelfs gepleit voor de acceptatie en

2 In 2013 verscheen de mooie documentaire *Achter de dijk* van Michael Schaap over de Westkapelse zedenzaak.

emancipatie van pedofilie. In 2006 werd in Nederland nog een pedopartij opgericht, de Partij voor Naasteliefde, Vrijheid en Diversiteit (PNVD), die seksuele relaties tussen kinderen en volwassenen wilde legaliseren. Deze partij werd een paar jaar later verboden. In de afgelopen jaren ontstond steeds meer geheimzinnigheid en stilte rond dit onderwerp. Seks met kinderen is een groot taboe en volwassenen die zich seksueel aangetrokken voelen tot kinderen, moeten hun seksuele geaardheid onderdrukken, en in ieder geval geheimhouding bewaren om niet in ernstige problemen (uitstoting, agressie, strafrechtelijke veroordeling) te geraken.

2.2 Drie fasen in het verloop van crisissituaties

Er kunnen drie fasen worden onderscheiden in het verloop van de crisissituatie rond de terugkeer van veroordeelde zedendelinquenten in de samenleving. De eerste fase is die van de *geheimhouding*, waarin de (actieve) zedendelinquent zijn seksuele geaardheid en zijn seksuele gedragingen verbergt achter een muur van stilzwijgen. Soms weten zelfs de naasten van de regelovertreder niet welke praktijken en voorkeuren hun man, vader of vriend erop na houdt. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor fraudeurs, zoals Madoff in de VS en Van Vlijmen in Nederland; het geldt voor wielrenners, zoals Armstrong, Millar en Hamilton, die ook tegenover intimi lange tijd hun verboden gedragingen verzwegen. Maar fraude en doping worden in het algemeen minder afgekeurd dan seksuele misdrijven. De naasten van zedendelinquenten, die in het geval van incest ook slachtoffers kunnen zijn, hebben het moeilijk met het herkennen en erkennen van de misdragingen van de dader. Zij zullen zo mogelijk van de misstanden in hun directe omgeving weggijken, de misstanden rationaliseren of zich er geheel voor afsluiten. De waarheid is soms te pijnlijk om onder ogen te zien. Deze eerste fase van geheimhouding is de fase van de ontkenning. Het publieke geheim over het misbruik in Westkapelle is hiervan een sprekend voorbeeld. De bewoners wisten ervan, maar eigenlijk ook weer niet. Tussen weten en niet-weten zit een grijs gebied; aan de dader werd niets gevraagd en de dader zal dus ook niets vertellen. Zo blijft een schemergebied bestaan omwille van het belang van het gezin of de reputatie van de gemeenschap. De waarheid is soms te schadelijk of te pijnlijk om naar buiten gebracht te worden.

In de tweede fase van een crisis wordt deze *conspiracy of silence* wreed doorbroken: het geheim wordt geopenbaard, de dader wordt ontmaskerd. Deze fase van *onthulling* gaat gepaard met veel rumoer, publiciteit, verontwaardiging en actie.

Er kunnen twee soorten van onthulling worden onderscheiden: actieve en passieve. Onder de actieve onthulling verstaan wij de onthulling die door eigen toedoen van de dader wordt veroorzaakt, bijvoorbeeld doordat hij na het uitzitten van zijn straf terugkeert naar de buurt waar hij al bekendstaat als zedendelinquent of doordat hij de aandacht op zich vestigt door opnieuw zedendelicten te plegen. Bij de passieve onthulling gaat het niet over een daad van de zedendelinquent, maar over de ‘ontdekking’ van de omgeving via internet, oude contacten of ‘pedojagers’ die op zoek gaan naar pedofielen om de samenleving te ‘waarschuwen’ en te ‘beschermen’.

De reacties op de onthulling en de afloop van de crisis vormen de derde fase die wij onderscheiden. In hoofdstuk 6 wordt beschreven hoe verschillende ‘partijen’ op de onthulling reageren. Met name de burgemeesters spelen in het beheersen van de crisis een zeer belangrijke rol. Alvorens in te gaan op deze drie fasen in het verloop van de crisissituatie rond de terugkeer van veroordeelde zedendelinquenten in de samenleving, zullen wij in het volgende hoofdstuk eerst aandacht besteden aan de juridische kaders voor het toezicht op zedendelinquenten.

Juridische kaders voor toezicht op zedendelinquenten

In het kader van de terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving zijn twee vormen van toezicht van belang: het handhaven van de openbare orde en het houden van toezicht op bijzondere voorwaarden die aan de terugkeer of het verblijf van de veroordeelde zedendelinquent in de samenleving zijn gesteld. In dit hoofdstuk worden de juridische kaders geschetst waarbinnen beide vormen van toezicht moeten plaatsvinden. Daarbij zij vooraf opgemerkt dat beide taken soms door elkaar lopen en daarmee ook de reikwijdte van de juridische bevoegdheden die actoren hebben. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de regelgeving die op dit moment van toepassing is op het type cases dat in ons onderzoek centraal staat. De cases die in de volgende hoofdstukken besproken zullen worden, dateren echter uit verschillende periodes en spelen zich dus af onder verschillende juridische regimes. Ook is niet in alle cases uit het onderzoek (nog) sprake van het uitoefenen van toezicht in het kader van een voorwaardelijke sancti-modaliteit. In de samenvattingen van de cases in bijlage 2 staat steeds het juridisch kader vermeld waarbinnen het eventuele toezicht plaatsvond.

Achtereenvolgens zullen de bevoegdheden van de politie en het openbaar bestuur in het kader van het handhaven van de openbare orde worden besproken en de bevoegdheden van de diverse actoren bij het houden van toezicht op bijzondere voorwaarden. Afzonderlijk zal worden ingegaan op de mogelijkheden tot informatie-uitwisseling tussen de bij het toezicht betrokken actoren.

3.1 Handhaven openbare orde

3.1.1 Bevoegdheden van de politie

De politie is op grond van artikel 3 Politiewet belast met enerzijds de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en anderzijds de handhaving van de openbare orde en hulpverlening. Het houden van toezicht – ook op zedendelinquenten die eventueel niet onder toezicht staan – kan onder deze taak worden

geschaard. Uit rechtspraak van de Hoge Raad volgt dat dit taakstellende artikel de wettelijke grondslag vormt voor de algemene taak van de politie voordat er sprake is van opsporing. Er zijn geen specifieke bevoegdheden voor de uitoefening van deze taak gecreëerd. Als de politie de openbare orde handhaaft zijn de bevoegdheden waar zij over beschikt zodoende beperkt. Op basis van artikel 3 Politiewet mag de politie slechts handelingen verrichten, gericht op haar taak, die een beperkte inbreuk maken op de grondrechten.³ Zo mag op grond van dit artikel geen inbreuk op het huisrecht worden gemaakt.⁴ Ook is de politie bij al haar handelen gebonden aan de ongeschreven publiekrechtelijke beginselen zoals proportionaliteit en subsidiariteit. De politie kan bij het uitoefenen van dit toezicht in beginsel wel doen wat iedere burger volgens de wet is toegestaan en zij kan dus bijvoorbeeld bij het surveilleren haar ogen en oren openhouden (Corstens, 2008: 23). Mogelijke informatie die een individuele wijkagent heeft over het verleden van een veroordeelde zedendelinquent kan hij niet uit eigen hoofde met buurtbewoners delen (zie hierover §4.2).

3.1.2 Bestuurlijke Informatievoorziening Justitiabelen

In verband met het handhaven van de openbare-ordetaak is zeer van belang dat de burgemeester sinds 2009 via een pilot op de hoogte wordt gesteld van het vrijkomen van delinquenten die zijn veroordeeld voor ernstige gewelds- en/of zedendelicten (Van den Tillaart, Schreijenberg & Homburg, 2010). Belangrijkste doel van het project is het voorkomen van ordeproblemen bij de terugkeer van gedetineerden naar de samenleving. De informatievoorziening vindt plaats naast de informatie-uitwisseling die op gang is gebracht tussen DJI en gemeenten, onder andere in het kader van de nazorg van ex-gedetineerden.⁵ De pilot met de naam Bestuurlijke informatievoorziening aan gemeenten inzake ex-gedetineerden (BIVGEG, nu BIJ, Bestuurlijke Informatievoorziening Justitiabelen) is in 2010 geëvalueerd (Van den Tillaart, Schreijenberg & Homburg, 2010) en vervolgens verlengd en uitgebreid met een tweede pilot (pilot+ BIJ). Deze tweede pilot is in 2012 geëvalueerd. In deze evaluatie werd (onder meer)

3 Voor het toelaten van ingrijpende inbreuken op grondrechten is een specifieke wettelijke grondslag vereist.

4 Zie HR 9 oktober 2009, NJ 2010, 213 m. nt. Mevis; zie ook 'Commentaar bij art. 2 Politiewet' Van den Haspel (2011).

5 Voor de informatie-uitwisseling over volwassen (ex-)gedetineerden is het Digitaal Platform Aansluiting Nazorg (DPAN) ontwikkeld (zie VNG, 2009: 18).

geconcludeerd dat de BIJ-informatiestroom goed vorm heeft gekregen en zorgt voor verbetering van de informatiepositie van de burgemeester (Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 60).

In juni 2011 is het juridisch kader aangepast door middel van een wijziging van het Besluit justitiële gegevens.⁶ Daartoe is aan het Besluit justitiële gegevens een artikel 11a toegevoegd. Dat artikel regelt in welke gevallen justitiële gegevens met de burgemeester worden gedeeld. De burgemeester wordt alleen geïnformeerd over de terugkeer en/of het verlot van een bepaalde groep (ex-)justitiabelen die *onherroepelijk* is veroordeeld. Het moet gaan om een *onvoorwaardelijke* veroordeling tot:

- een gevangenisstraf voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Voor sommige misdrijven wordt aanvullend de eis gesteld dat de duur van de opgelegde onvoorwaardelijke gevangenisstraf een jaar of meer belooft;
- een verlengbare PIJ-maatregel;
- een tbs-maatregel met dwangverpleging.

De gemeente ontvangt in het kader van de BIJ via twee kanalen informatie over de (ex-)justitiabelen die terugkeren naar een gemeente of met verlof gaan: van de Justitiële Informatie Dienst (JustID) en van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). JustID stuurt, naast een aantal persoonsgegevens, informatie over de datum van terugkeer, de eventuele bijzondere voorwaarden en de strafbepaling waarvoor de (ex-)justitiabele is veroordeeld. Het KLPD maakt op basis van de gegevens van JustID en eigen gegevens een analyse van de risico's in de sfeer van de openbare orde en veiligheid bij terugkeer van de justitiabele. Vervolgens stuurt het KLPD een informatierapport aan de gemandateerde persoon in de gemeente (RSJ, 2013a).

In de evaluatie van de uitgebreide pilot komt naar voren dat de 63 gemeenten die deelnamen aan het onderzoek, in totaal 567 meldingen hebben ontvangen van terugkerende gedetineerden. Bij 11% van de meldingen werd ingeschat dat er daadwerkelijk sprake zou zijn van een openbare-ordeprobleem en bij 5% van de BIJ-meldingen werd besloten tot het treffen van maatregelen (Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 25). In geen van de evaluaties is systematisch weergegeven welke maatregelen zijn getroffen. Wel is duidelijk dat deze ingrijpend kunnen zijn: politietoezicht, het zoeken van 'passende woonruimte' (hetgeen 'waar nodig' verhuizing inhoudt) en het opleggen

6 Wijziging Besluit justitiële gegevens, 21 juni 2011, Stb. 2011, 314.

van een gebiedsverbod. Ten aanzien van zedendelinquenten is in de evaluatie opgemerkt dat in vrijwel alle (onderzochte) gevallen is gekeken naar mogelijkheden om de ex-gedetineerde uit de buurt te houden van slachtoffers en potentiële slachtoffers door bijvoorbeeld een verhuizing te regelen of een gebiedsverbod op te leggen (Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 37). Uit de evaluatie van de laatste pilot komt echter ook naar voren dat niet alle burgemeesters hun bevoegdheden toereikend achten om maatregelen te kunnen nemen om problemen (maatschappelijke onrust, laat staan recidive) te voorkomen (Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 60).

Dit wordt bevestigd in het rapport van Huls en Brouwer naar de terugkeer van zedendelinquenten in de wijk (Huls & Brouwer, 2013). Uit hun onderzoek blijkt dat burgemeesters niet over een expliciete bevoegdheid beschikken om ex-zedendelinquenten bij terugkeer in de samenleving te kunnen weren uit een woonwijk of appartementencomplex waarin ook het slachtoffer woont. Burgemeesters beschikken niet over een wettelijke bevoegdheid om de ex-zedendelinquent tot verhuizing te dwingen. Wanneer er sprake is van een huurhuis kan eventueel een vordering bij de burgerlijke rechter worden ingesteld tot ontbinding van de huurovereenkomst en ontruiming van de woning. Dat kan uiteraard alleen als de gemeente zelf verhuurder is van de woning, anders zal de woningcorporatie deze procedure in gang moeten zetten. In een zaak waarin een huurder enkele maanden gedetineerd was geweest vanwege misbruik van zijn 9-jarig buurmeisje, overwoog de rechtbank Alkmaar ‘dat het plegen van een strafbaar feit onvoldoende grond oplevert voor wanprestatie’. Dat grote onrust in de wijk zou ontstaan bij terugkeer van de zedendelinquent, was voor de rechtbank Alkmaar geen doorslaggevende reden om het verzoek tot ontbinding van de huurovereenkomst te honoreren, nu die onrust waarschijnlijk in een andere wijk ook zou ontstaan, zeker in de kleine gemeenschap waarin de casus zich afspeelde. Van belang was ook dat de verhuurder geen vergelijkbare woning had aangeboden. Cruciaal in deze zaak was ongetwijfeld de overweging van de rechtbank dat onder omstandigheden – met name de situatie waarin het slachtoffer nog naast of vlak bij de pleger woont – het weigeren van een passende woning met een redelijke verhuisvergoeding wel strijd met het goed huurderschap zou kunnen opleveren.⁷ In een tweede zaak, waar het 4-jarige slachtoffer nog wel in de flat woonde waarnaar de veroordeelde zedendelinquent terugkeerde, vond de rechtbank Utrecht dat de ex-zedendelinquent wel

7 Kantonrechter Den Helder (Alkmaar) 8 oktober 2009, LJN BK1181.

in strijd handelde met het goed huurderschap door niet in te gaan op het aanbod van de verhuurder om passende alternatieve woonruimte ter beschikking te stellen met een redelijke verhuisvergoeding.⁸

Daarnaast maken burgemeesters gebruik van de bevoegdheid in artikel 172 lid 3 van de Gemeentewet om een gebiedsverbod op te leggen. De rechter heeft de toepassing van deze bevoegdheid echter al een aantal keren afgewezen, onder andere vanwege de te ruime omvang en/of tijdsduur van het verbod.⁹ Burgemeesters in het onderzoek van Huls en Brouwer (2013) geven aan dat een gebiedsverbod slechts in geval van openbare-ordeproblemen mag worden opgelegd en in het geval van de terugkeer van een ex-zedendelinquent daarom als uiterste redmiddel moet worden beschouwd. Een aantal van hen geeft aan toch van deze mogelijkheid gebruik te blijven maken, ook al bestaat het risico dat de ex-zedendelinquent die maatregel later bij de rechter met succes aanvecht (Huls & Brouwer, 2013: 12-13).

Gezien de beperkte mogelijkheden van de burgemeester om een veroordeelde zedendelinquent uit zijn gemeente te weren, onderzoeken Huls en Brouwer de mogelijkheid voor de burgemeester om gebruik te maken van de collectieve vorderingsbevoegdheid in artikel 3:305b BW. De burgemeester stelt dan als vertegenwoordiger van de gemeente en ter behartiging van de belangen van de wijkbewoners een vordering in bij de burgerlijke rechter en vraagt hem om passende maatregelen op te leggen aan de ex-zedendelinquent. Hij treedt dan dus op als civiele belangenbehartiger en het is de rechter die ingrijpend inbreuk maakt op de rechten van de ex-zedendelinquent. Huls en Brouwer stelden in hun rapport reeds dat voor deze mogelijkheid juridisch gezien geen belemmeringen in de weg staan, en dat het integendeel een goede mogelijkheid biedt de rechter passende maatregelen te laten nemen indien de terugkeer van een ex-zedendelinquent voor problemen zorgt in de wijk waarin ook het slachtoffer woont (Huls & Brouwer, 2013: met name hoofdstuk 3).

3.2 Toezicht op voorwaarden

Veroordeelde zedendelinquenten kunnen terugkeren in de samenleving door de reguliere beëindiging van hun detentie, maar ook onder voorwaarden, bij-

8 Rechtbank Utrecht 16 september 2008, LJN BF0857.

9 Rechtbank 's-Hertogenbosch 5 augustus 2010, AB 2010/304 en Rechtbank Utrecht (vzr.) 3 december 2009, LJN BK5246.

voorbeeld in het kader van een voorwaardelijke invrijheidstelling of een voorwaardelijk deel van hun gevangenisstraf. Het Openbaar Ministerie is eindverantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van algemene en bijzondere voorwaarden (artikel 14d lid 1 Sr). Daarbij kan ook de politie worden betrokken. Het Openbaar Ministerie heeft een Aanwijzing geformuleerd, waarin staat dat onder meer van de politie wordt verwacht dat zij haar toezichthoudende taak op de bijzondere voorwaarden versterkt.¹⁰ Niet alleen op het specifieke terrein van zedendelinquenten, maar meer in het algemeen dient de politie erop toe te zien dat (ex-)gedetineerden of veroordeelden de bijzondere voorwaarden naleven die hun zijn opgelegd. Het Openbaar Ministerie meldt de vrijheidsbeperkende voorwaarden via het CJIB aan de politie. Het Openbaar Ministerie geeft daarbij aan welke acties van de politie worden verlangd.¹¹ Ook informeert het Openbaar Ministerie de politie over dadelijke uitvoerbaarheid van vonnissen.

De toenemende verantwoordelijkheid van de politie voor het houden van toezicht op (ex-)delinquenten blijkt ook uit convenanten die de politie heeft gesloten met de reclassering over het uitwisselen van informatie over tbs-gestelden en zedendelinquenten. In mei 2011 is een landelijke overeenkomst gesloten tussen de reclasseringsorganisaties, de politie en het Openbaar Ministerie (Van der Horst, Schönberger & De Kogel, 2012). Al enige tijd is dus niet uitsluitend de reclassering, maar ook de politie in toenemende mate belast met toezicht op (zeden)delinquenten. Dat geldt zeker in situaties waarin wel bijzondere voorwaarden, maar geen reclasseringstoezicht is opgelegd.

3.3 Toezicht door de reclassering

Hoewel het Openbaar Ministerie eindverantwoordelijk is voor het houden van toezicht op de naleving van bijzondere voorwaarden, kan de rechter de reclassering vragen hierbij hulp en steun te verlenen (artikel 14d lid 2 WvSr). Reclassering Nederland verstaat onder deze toezichthoudende taak: ‘controle op het nakomen van door Openbaar Ministerie, Zittende Magistratuur en Dienst Justitiële Inrichtingen opgelegde (bijzondere) voorwaarden, het signaleren van

10 Aanwijzing advies, toezicht en naleving van voorwaardelijke sancties, Stcrt. 2010, 8767, per 1 maart 2013 vervangen door de Aanwijzing voorwaardelijke vrijheidsstraffen en schorsing van de voorlopige hechtenis, Stcrt 2013, 5108.

11 Aanwijzing voorwaardelijke vrijheidsstraffen en schorsing van de voorlopige hechtenis, Stcrt 2013, 5108.

dreigende overtreding en het stimuleren en motiveren van de veroordeelde om zich aan de (bijzondere) voorwaarden te houden' (Poort, 2009). In principe is het alleen mogelijk voor de reclassering om toezicht uit te oefenen als er een gerechtelijke uitspraak is waarin de delinquent een (deels) voorwaardelijke straf (bijvoorbeeld een gevangenisstraf of een taakstraf) of maatregel (zoals tbs of ISD-maatregel) opgelegd heeft gekregen. Het gaat dan om een voorwaardelijke veroordeling op grond van artikel 14a WvSr. Wanneer voorwaarden worden opgelegd in het kader van de voorwaardelijke invrijheidstelling (artikelen 15 tot en met 15l WvSr), geeft het Openbaar Ministerie de opdracht aan de reclassering om hierbij begeleiding te bieden en overtredingen te melden (artikel 15b lid 2). Bijzondere voorwaarden worden bijna altijd opgelegd als een bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling of voorwaardelijke invrijheidstelling (Jacobs, Van Kalmthout & Von Bergh, 2006), maar kunnen daarnaast nog worden opgelegd in tal van andere juridische modaliteiten, namelijk in het kader van de schorsing van de voorlopige hechtenis, tbs met voorwaarden, het proefverlof van de tbs, de voorwaardelijke beëindiging van de tbs, bij de voorwaardelijke transactie en het voorwaardelijk sepot. Ook in die varianten kan de reclassering bemoeienis hebben met het toezicht op de naleving ervan (Boone, 2009).

De duur van het toezicht is echter aan maxima gebonden en vooral bij de voorwaardelijke invrijheidstelling kan dat betekenen dat de periode van toezicht redelijk beperkt is in vergelijking tot de periode bij een voorwaardelijke straf. Alleen gedurende de proeftijd kan namelijk reclasseringstoezicht worden uitgeoefend. De proeftijd bij een voorwaardelijke veroordeling kan in beginsel maximaal drie jaar zijn. Indien er echter ernstig rekening mee dient te worden gehouden dat iemand opnieuw een gewelds- of zedendelict pleegt, kan de proeftijd oplopen tot maximaal tien jaar (artikel 14b juncto 14c WvSr). Een voorwaardelijke invrijheidstelling treedt in werking bij vrijheidsstraffen van minimaal een jaar en gaat in als tweederde van de straf is uitgezeten. De termijn van de proeftijd is in dat geval maximaal de termijn van het voorwaardelijke deel (artikel 15a en 15c WvSr). Dat zorgt ervoor dat delinquenten die uitsluitend een (lange) onvoorwaardelijke straf hebben opgelegd gekregen in voorkomende gevallen korter onder toezicht staan dan delinquenten die een relatief korte (deels) voorwaardelijke straf hebben gekregen. Als iemand bijvoorbeeld onvoorwaardelijk is veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie jaar, duurt het toezicht een jaar, terwijl het toezicht bij een kortere straf met een voorwaardelijk deel zou kunnen oplopen tot een periode van tien jaar. Bij een voorwaardelijke beëindiging van een terbeschikkingstelling liggen de proeftijden anders en

kan op dit moment maximaal voor een periode van negen jaar toezicht worden gehouden op de onder toezicht gestelde. Hier komt in de toekomst echter wellicht verandering in, omdat er inmiddels een wetsvoorstel van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie ligt waarmee levenslang toezicht op tbs-gestelden, zware geweldsdelinquenten en zedendelinquenten mogelijk wordt gemaakt (Kamerstukken II 2013/14, 33 816, nr. 3).

Er kunnen algemene en bijzondere voorwaarden worden opgelegd. De algemene voorwaarde wordt standaard toegepast en houdt in dat de onder toezicht gestelde zich moet onthouden van het plegen van nieuwe strafbare feiten. De bijzondere voorwaarden kunnen volgens de Aanwijzing voorwaardelijke vrijheidsstraffen en schorsing voorlopige hechtenis van het Openbaar Ministerie worden opgedeeld in vier clusters:

- 1 vrijheidsbeperking (meldplicht, locatieverbod, contactverbod of alcoholverbod);
- 2 gedragsbeïnvloeding of zorg (re-integratieprogramma's en gedragsinterventies), ambulante of klinische behandeling of een opname in een 24 uursvoorziening, zoals een instelling voor beschermd wonen of maatschappelijke opvang;
- 3 herstel (bijvoorbeeld het betalen van schadevergoeding);
- 4 overige voorwaarden gericht op het gedrag van de persoon.

In deze Aanwijzing is beoogd de inhoud van de bijzondere voorwaarden te laten bepalen door de opdrachtgever (OM of rechter) en daarmee de invulling door de reclassering te beperken. Dit bevordert de rechtszekerheid van de onder toezicht gestelde. Waar buiten de in artikel 14c lid 2 Sr met name genoemde voorwaarden ook sprake is van 'andere voorwaarden het gedrag betreffende', is daarmee geen blanco cheque voor de toezichthouder bedoeld, maar zal ook die voorwaarde moeten worden beschreven (RSJ, 2013b: 27). De methode die de reclassering gebruikt voor het houden van toezicht is in 2009 vernieuwd en in meer detail beschreven, onder de naam Redesign Toezicht. Samengevat bestaat het toezicht uit de volgende stappen (Plaisier & Pennekamp, 2009). De reclassering stelt een individuele diagnose van het risico op recidive, het risico op schade, de criminogene behoeften (zaken die van invloed zijn op het delictgedrag en beïnvloedbaar zijn, zoals verslaving, huisvesting, werk, cognitieve vaardigheden) en responsiviteit (leerstijl) van de delinquent. Op grond van deze diagnose wordt bepaald wat de benodigde intensiteit en inhoud van het toezicht is, en geeft de reclassering een advies aan de opdrachtgever (het Openbaar Ministerie dan wel de rechter). Het toezicht is ingedeeld in drie

niveaus, afhankelijk van het recidiverisico van de delinquent. Hoe hoger risico, hoe intensiever het toezicht. Het toezicht bestaat uit twee onderdelen: 1) controle en 2) begeleiding. Deze onderdelen zijn afgestemd op de bijzondere voorwaarden.

Wat de controle inhoudt, is tamelijk gedetailleerd uitgewerkt. Controlemiddelen en methoden zijn: een gesprek (telefonisch of face-to-facecontact, op kantoor van de reclassering of op een andere locatie), inschakelen van het informele netwerk van de onder toezicht gestelde (zoals familie of burens), signalering door het formele netwerk (bijvoorbeeld medewerkers van de politie of GGZ-instellingen), urinetests, radiofrequentie-identificatie (elektronisch toezicht), peilsets en gebruik van een *global positioning*-systeem. Het aantal contactmomenten is per niveau vastgelegd. Zo staat de frequentie van het aantal momenten dat de delinquent zich moet melden bij de reclassering vast (minimaal één keer per drie weken voor risiconiveau 1, één keer per twee weken voor niveau 2 en één keer per week voor niveau 3 in de eerste fase van het toezicht). Ook het aantal huisbezoeken door de reclasseringswerker is vastgelegd (minimaal één keer per twee maanden voor niveau 2, en minimaal maandelijks voor niveau 3; geen huisbezoeken voor niveau 1) (Reclassering Nederland, 2010). Mochten de voorwaarden tijdens het toezicht overtreden worden, dan wordt beoogd snel in te grijpen en passende consequenties toe te passen. Ook de wijze waarop dat dient te gebeuren, is gedetailleerd beschreven. Zo wordt beschreven bij welke overtredingen direct contact moet worden opgenomen met het Openbaar Ministerie of wanneer eerst een waarschuwing moet worden gegeven. Ook worden de methoden voor huisbezoek (aangekondigd dan wel onaangekondigd), voor het inwinnen van informatie bij familie of vrienden van de onder toezicht gestelde (alleen na toestemming van de onder toezicht gestelde) en voor registratie beschreven.

Als in het vonnis staat dat het naleven van voorwaarden dan wel het toezicht duurt 'zolang de reclassering dit nodig acht', kan de reclassering zelfstandig beslissen om het toezicht te beëindigen, zij het dat het Openbaar Ministerie daarmee akkoord moet gaan (RSJ, 2013b: 30). In alle andere gevallen duurt het toezicht zo lang als in het vonnis staat aangegeven, tenzij dit door een rechterlijke uitspraak wordt bekort (Aanwijzing voorwaardelijke vrijheidsstraffen en schorsing voorlopige hechtenis).

Begeleiding bestaat uit activiteiten waarmee een onder toezicht gestelde op systematische en gerichte wijze gemotiveerd wordt en in staat gesteld wordt om

zijn gedrag en/of omstandigheden zo te veranderen dat hij op een verantwoorde manier in de samenleving kan functioneren. Dit kan inhouden dat de toezichthouder de onder toezicht gestelde helpt bij praktische zaken als werk, scholing, huisvesting of zorg, en de opbouw of het onderhoud van een sociaal netwerk, maar ook dat hij door systematische en gerichte interventies de cliënt leert zijn handelingsmogelijkheden te vergroten en uit te breiden (Krechtig e.a., 2012: 17).

De reclassering maakt onderscheid tussen algemene en specifieke begeleidingsactiviteiten. Algemene begeleidingsactiviteiten zijn activiteiten die zowel risicobeheersing als re-integratie omvatten. Specifieke begeleidingsactiviteiten richten zich uitsluitend op gedragsverandering en re-integratie, het betreft onder andere het vergroten van het probleemoplossend vermogen, het creëren van materiële voorwaarden en het arrangeren van hulp en dienstverlening (Krechtig e.a., 2012: 21).

3.4 Gegevensuitwisseling

Om effectief toezicht te kunnen houden op veroordeelde zedendelinquenten is het vaak van het grootste belang dat bovengenoemde (en andere) betrokken instanties gegevens kunnen uitwisselen. Tegelijkertijd staat het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de (ex-)zedendelinquent vaak aan die gegevensuitwisseling in de weg. Welke mogelijkheden tot gegevensuitwisseling zijn er en welke beperkingen stelt het recht hieraan? Zoals hierboven al aan de orde was, hebben reclassering en politie in verschillende regio's convenanten gesloten om informatie te kunnen uitwisselen over (ex-)zedendelinquenten en (voormalige) tbs-gestelden. In mei 2011 is een landelijke overeenkomst gesloten tussen de reclasseringsorganisaties, de politie en het Openbaar Ministerie, die als doel had tot een meer gestandaardiseerde manier van informatie-uitwisseling te komen over zedendelinquenten en tbs-gestelden die onder toezicht van de reclassering staan (Van der Horst, Schönberger & De Kogel, 2012). Op basis van deze convenanten stelt de reclassering de politie op de hoogte van de (zedend)delinquenten die in hun regio onder toezicht staan en van de eventuele bijzondere voorwaarden die hun zijn opgelegd, terwijl de politie de reclassering informatie verschaft over relevante actuele gedragingen.

3.4.1 Juridische grondslag voor informatie-uitwisseling¹²

In beginsel is het de politie en de reclassering niet toegestaan om vertrouwelijke informatie over (zedendelinquenten) uit te wisselen met elkaar en met derden. Het recht op privacy van de delinquent (artikel 10 Grondwet; artikel 8 EVRM; artikel 17 IVBPR) staat dat in de weg (zie met betrekking tot de reclassering: Boone, 2009: 337 e.v.). In bijzondere gevallen is het echter mogelijk om een uitzondering op deze hoofdregel te maken. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden tussen gevallen waarin dit incidenteel gebeurt en gevallen waarin de informatie-uitwisseling structureel plaatsvindt. Ook maakt het verschil of de informatie-uitwisseling plaatsvindt tussen reclassering en politie of dat er ook informatie wordt uitgewisseld met derden. Voor wat betreft het toezicht op zedendelinquenten door politie en reclassering is gekozen voor de structurele uitwisseling van informatie door middel van het sluiten van een convenant. Zowel de Wet politiegegevens (Wpg) en het aanvullende Besluit politiegegevens (Bpg) als het in overeenkomst met artikel 17 van de Wet persoonsregistratie opgestelde Privacyreglement Reclassering Nederland biedt de mogelijkheid om informatie in te winnen en te verstrekken aan deze partners (artikel 4:2 lid 1 sub 9 Bpg, artikel 5 lid 2 sub a en artikel 9 lid 2 sub e Privacyreglement Reclassering Nederland 2009). Dit is mogelijk indien het gebeurt met het oog op het uitvoeren van de reclasserings- en politietaak. De informatie-uitwisseling kan op structurele basis plaatsvinden op grond van artikel 18 lid 1 Wpg.

Met betrekking tot derden, zoals de buren van de zedendelinquent of de directeur van een school, is het uitwisselen van informatie veel minder gemakkelijk mogelijk. Voor de reclassering geldt dat ze normaal gesproken slechts informatie in kan winnen bij of kan verstrekken aan derden als de onder toezicht gestelde hier schriftelijk toestemming voor heeft verleend. Alleen voor een paar specifieke situaties, bijvoorbeeld indien het noodzakelijk is voor de werkbegeleiding of indien er een redelijk vermoeden is van kindermishandeling, kan van dit uitgangspunt worden afgeweken. Daarnaast kan van het uitgangspunt worden afgeweken wanneer de belangen van anderen of de samenleving met ernstige schade worden bedreigd (artikel 9 Privacyreglement Reclassering Nederland 2009). De politie kan alleen informatie verstrekken aan burgers als er een zwaarwegend algemeen belang is en met betrekking tot de in artikel 19 Wpg genoemde doelen, waaronder handhaving van de openbare

¹² Deze paragraaf is grotendeels overgenomen uit het vorige rapport (Van de Bunt, Holvast & Plaisier, 2011).

orde. Het besluit om informatie te verstrekken kan in deze incidentele gevallen niet door de wijkagent zelf worden genomen, maar er zal altijd overleg moeten plaatsvinden met de officier van justitie en/of de burgemeester.

3.4.2 Informatie-uitwisseling in het kader van de BIJ

Op het verwerken van persoonsgegevens in het kader van de BIJ is wet- en regelgeving uit drie verschillende rechtsgebieden van toepassing (RSJ, 2013a: 17):

- de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg);
- de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp);
- de Wet politiegegevens (Wpg).

De verschillende regimes bepalen de juridische randvoorwaarden bij de informatieverstrekking door het ministerie van Veiligheid en Justitie aan de gemeente.

Nadat justitiële gegevens zijn verstrekt, mogen deze op grond van artikel 8, lid 4, Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg) niet voor een ander doel worden gebruikt dan waarvoor zij zijn verstrekt, tenzij bij wettelijk voorschrift anders is bepaald dan wel de uitvoering van de taak met het oog waarop de gegevens zijn verstrekt, daartoe noodzaakt. Op grond van artikel 52 Wjsg is eenieder die krachtens de Wjsg de beschikking krijgt over gegevens met betrekking tot een derde, verplicht tot geheimhouding daarvan, behoudens voor zover een bij of krachtens deze wet gegeven voorschrift mededelingen toelaat, dan wel de uitvoering van de taak met het oog waarop de gegevens zijn verstrekt, tot het ter kennis brengen daarvan noodzaakt. Artikel 7 Wpg bevat een soortgelijke regeling voor de politiegegevens die het KLPD verstrekt.

Aan de hand van de informatie zoals die wordt verkregen van JustID en het KLPD dient de burgemeester, of namens hem de gemandateerde, vast te stellen of er als gevolg van de terugkeer van de (ex-)justitiabele risico's voor de openbare orde bestaan. De burgemeester en de gemandateerde zijn tot geheimhouding van deze gegevens verplicht. Uit de toelichting op het Besluit justitiële en strafvorderlijke gegevens blijkt dat verstrekking aan derden slechts bij uitzondering is toegestaan, als dat noodzakelijk is voor het doel waarvoor de gegevens zijn verstrekt, namelijk de handhaving van de openbare orde.¹³ Als de gemanda-

13 Wijziging besluit justitiële gegevens, 21 juni 2011, Stb. 2011, 314, p. 12.

teerde persoon van oordeel is dat hij de burgemeester niet goed kan adviseren zonder aanvullende informatie over de casus te verzamelen, dient hij af te wegen of en in hoeverre het noodzakelijk is om, ter verkrijging van informatie voor de advisering, gegevens over de (ex-)justitiabele aan derden te verstrekken. Bij die afweging dient hij onder meer te betrekken welke informatie hij nodig heeft, bij wie hij die informatie kan verkrijgen, welke gegevens hij daarvoor moet verstrekken en de gevolgen die dat voor de (ex-)justitiabele kan hebben. Selectie van de bronnen van aanvullende informatie is daarbij van groot belang. Als uitgangspunt dient te worden volstaan met het bevragen van instanties waar het strafrechtelijk verleden van de (ex-)justitiabele al bekend is (zoals de politie en het OM). Verstrekking aan instanties waar het strafrechtelijk verleden van de (ex-)justitiabele niet bekend is, zal zich volgens het convenant alleen in bijzondere gevallen kunnen verdragen met de genoemde eisen van proportionaliteit en subsidiariteit, namelijk als op basis van reeds beschikbare informatie een concrete aanleiding hiertoe bestaat (Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 28). In elk geval moet worden volstaan met zo min mogelijk gegevens. Degenen aan wie gegevens worden verstrekt, zijn op hun beurt eveneens gehouden aan het op hen van toepassing zijnde regime voor gegevensverwerking en daarvan deel uitmakende geheimhoudingsverplichtingen.

Uit de evaluatie van de pilot+ BIJ blijkt dat in 5 van de 23 nader onderzochte gemeenten het project BIJ geïntegreerd is met de nazorg aan gedetineerden (Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 28). In die gemeenten is de gemandateerde tevens nazorgcoördinator. In andere gemeenten worden de BIJ en nazorg organisatorisch strikt gescheiden; de verantwoordelijkheid voor de BIJ en nazorg is in die gemeenten nadrukkelijk belegd bij verschillende functionarissen. Het samengaan van de BIJ en nazorg beïnvloedt de manier waarop informatie in het kader van de BIJ wordt uitgewisseld, en daarop wordt hieronder ingegaan.

Uit de evaluatie van de pilot+ BIJ blijkt verder dat alle 63 onderzochte gemeenten de informatie van de JustID en de KLPD verrijken met informatie van lokale partners (Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 25). De gemeenten hanteren daarbij naar eigen zeggen een vaste systematiek. De systematiek verschilt echter per gemeente en die verschillen liggen vooral in het gebruik van het aantal en het soort informatiebronnen. In 2 van de 23 nader onderzochte gemeenten blijkt dat gemandateerden alleen de lokale politie voor nadere informatie over de (ex-)justitiabele consulteren. In één gemeente consulteert de gemandateerde naast de politie ook de reclassering en in de overige twintig gemeenten consulteren gemandateerden meer dan drie ketenpartners

(Schreijenberg, Van den Tillaart & Homburg, 2012: 26). De gemandateerden verschillen ook in de manier waarop zij de informatie van de lokale ketenpartners proberen te ontsluiten. Sommige gemandateerden consulteren de ketenpartners alleen voor nadere informatie, andere gemandateerden bespreken met ketenpartners de (ex-)justitiabele in de vorm van een casusoverleg, waarbij de gemeenten de ketenpartners voorafgaand aan het overleg vragen om na te gaan welke informatie over de (ex-)justitiabele aanwezig is.

Uit de gesprekken die de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming voor zijn advies over de BIJ heeft gehouden met mensen uit de uitvoeringspraktijk, blijkt ook dat zeer verschillend wordt omgegaan met het uitwisselen van informatie in het kader van de BIJ. Er zijn verschillen in samenstelling van de werkgroepen die zich binnen een gemeente met de BIJ bezighouden. De Raad meldt in zijn advies dat nazorgcoördinatoren soms beschikken over delictinformatie, die afkomstig is van gemandateerden, waarvan zij gebruikmaken bij het maken van nazorgplannen (RSJ, 2013a: 19).

Ook het College Bescherming Persoonsgegevens (2010) heeft zich uitgesproken over het delen van gegevens in het kader van de BIJ in zijn wetgevingsadvies over het Besluit justitiële en strafvorderlijke gegevens. Het CBP waarschuwt op basis van de bevindingen in de eerste pilot (BIVGEG) voor het ruimer delen van deze gegevens met ketenpartners. Dit staat volgens het CBP op gespannen voet met de verschillende doelen die de ketenpartners hebben (nazorg, openbare orde en veiligheid).

3.5 Conclusie

De politie is in toenemende mate betrokken geraakt bij het houden van toezicht op zedendelinquenten. Niet alleen heeft het Openbaar Ministerie een Aanwijzing geformuleerd waarin de algemene taak van de politie bij het toezicht houden op bijzondere voorwaarden is versterkt, ook zijn er sinds enige jaren afspraken neergelegd in convenanten met de reclassering over het houden van toezicht op zedendelinquenten. In het kader van de pilot Bestuurlijke Informatievoorziening Justitiabelen (BIJ, voorheen BIVGEG) worden nu al veel burgemeesters geïnformeerd over de komst van veroordeelde zedendelinquenten naar hun gemeenten na afloop van de gevangenisstraf, en in september 2013 werd bekend dat de BIJ het jaar daarop voor alle Nederlandse gemeenten beschikbaar komt. Toch zijn er grenzen aan de mate waarin informatie tussen

verschillende diensten uitgewisseld kan worden en aan de maatregelen die op basis van die informatie door gemeenten genomen kunnen worden. Weliswaar is in de convenanten een basis neergelegd voor het uitwisselen van informatie tussen de politie en de reclassering, maar daarmee is nog geen mogelijkheid gecreëerd om ook informatie aan derden, zoals scholen of woningbouwcorporaties, te verstrekken. De reclassering zal dat in het algemeen alleen mogen met toestemming van de cliënt, terwijl de politie alleen informatie kan verstrekken aan burgers als er een zwaarwegend algemeen belang is, bijvoorbeeld met betrekking tot het handhaven van de openbare orde (artikel 19 Wpg). Het besluit om informatie te verstrekken kan in deze incidentele gevallen niet door de wijkagent zelf worden genomen, maar er zal altijd overleg moeten plaatsvinden met de officier van justitie en/of de burgemeester.

In de praktijk blijken de informatie-uitwisseling in het kader van de BIJ en de nazorg in sommige gemeenten parallel te lopen. Ook verder zijn er grote verschillen tussen gemeenten in de mate waarin zij de BIJ-informatie aanvullen met of delen met lokale ketenpartners. Zowel de RSJ als het CBP hebben gewaarschuwd tegen deze praktijken. Het doel van de informatieverzameling bepaalt de mate waarin de inbreuk op de privacy is gelegitimeerd en de verzamelde informatie mag dus niet zomaar worden gebruikt voor een heel ander doel.

Ten slotte blijken de juridische mogelijkheden die de burgemeester heeft om in te grijpen op het moment dat hij informatie heeft dat de terugkeer of aanwezigheid van een gedetineerde in een buurt tot openbare-ordeproblemen zou kunnen leiden, zeer beperkt. Met name zijn de juridische mogelijkheden om een veroordeelde zedendelinquent gedwongen te laten verhuizen zeer beperkt. Dit blijkt zowel uit de evaluatie van de BIJ als uit het onderzoek van Huls en Brouwer naar de terugkeer van zedendelinquenten in de wijk.

Het geheim van de zedendelinquent

Aan het publiek bekend worden van de aanwezigheid van een zedendelinquent in de buurt gaat in de meeste cases uit het onderzoek een periode van geheimhouding vooraf, waarin slechts weinig personen op de hoogte zijn van zijn verleden. Het probleem voor degenen die wel op de hoogte zijn, is of zij deze kennis mogen delen met anderen, die niet op de hoogte zijn. Hoe gaan de informatiedragers in onze cases om met deze kennis? Delen ze die kennis? Gebruiken ze die kennis om extra toezichtmaatregelen te nemen en, zo ja, welke dan? Ervaren ze die kennis als belastende kennis die ze liever niet zouden hebben en misschien om die reden ook niet doorgeven aan anderen?

In een aantal zaken ontstaat de onrust direct naar aanleiding van de terugkeer van de zedendelinquent in de buurt waar hij het delict heeft gepleegd. Er is sprake van actieve onthulling (hoofdstuk 5), waar geen periode van geheimhouding en stilzwijgen aan vooraf is gegaan.

4.1 *Wie waren op de hoogte?*

In het merendeel van de zaken uit ons onderzoek woont de zedendelinquent al enige tijd probleemloos in de buurt totdat zijn identiteit wordt onthuld en er onrust ontstaat. Ondanks het feit dat het niet publiekelijk bekend was dat er een zedendelinquent in de wijk was komen wonen, is er altijd wel een hulpverlener, wijkagent of reclasseringswerker die van het verleden van de betrokkene op de hoogte is. In enkele gevallen is de burgemeester op de hoogte gesteld van de aanwezigheid van een veroordeelde zedendelinquent in de buurt. In andere gevallen is kennis meer het resultaat van toeval en geluk dan van gerichte informatieverstrekking. In casus 2 bijvoorbeeld kent de wijkagent de zedendelinquent toevallig, omdat ze als rechercheur betrokken was bij het onderzoek naar een vorig seksueel misdrijf van de man. Op eigen initiatief heeft ze de zedendelinquent voordat de onrust ontstond, thuis bezocht. Ze zegt hierover:

R: ‘Ik ben bij [...] langs gegaan, gewoon onverwacht zonder aankondiging. Ik heb gezegd, nou ik ben die en die en ik ben ook opgeleid voor zedenrecherche. Ik ben bekend met de materie en we noemen het gewoon bij de naam, maar dit en dit is mij ter ore gekomen. Ik zei: “Ik ben hier voor twee dingen. Ik ben hier om de veiligheid voor de mensen in de flat en de wijk te borgen en tegelijkertijd ook om jouw rechten in veiligheid te brengen. Als we teruggaan naar het eerste, daar zal ik heel kort en krachtig over zijn. Als ik merk dat je dingen doet die het daglicht niet kunnen verdragen, dat je je vergrijpt aan kinderen, dan bijt ik me erin vast als een pitbull, dan ben ik heel vervelend. Dan ga ik ervoor zorgen dat je veroordeeld zult worden.”’ (W2)

Ook in casus 1 en 4B was de wijkagent op de hoogte van de aanwezigheid van een veroordeelde zedendelinquent voordat het algemeen bekend werd en het onrustig werd in de buurt. In beide zaken zeggen de wijkagenten ook de burgemeester op de hoogte te hebben gesteld van de aanwezigheid van de zedendelinquent en dragen daarvoor ook bewijs aan. Maar in beide gevallen wordt dit door de burgemeester in de media (en in het tweede geval ook tegenover ons) ontkend, hetgeen illustreert hoe precair het hebben van kennis op dit punt kennelijk wordt beschouwd (zie hieronder).

Ook de reclassering is in verschillende zaken op de hoogte van de aanwezigheid van een zedendelinquent in de buurt, omdat er nog een voorwaardelijk reclasseringstoezicht loopt of omdat dat eerder heeft gelopen. Dit is in ieder geval zo in casus 1, 3, 4B, 8 en 9.

Soms is de kring van betrokkenen groter. In casus 1, bijvoorbeeld, is er het sterke vermoeden dat ook (enkelen van) de ouders van de kinderen die met de voormalige zedendelinquent naar een vakantiecamp gaan, op de hoogte zijn van zijn verleden. Zie hiervoor de citaten van respectievelijk de zedenrechercheur en de wijkagent in deze zaak:

R: ‘Een deel wel, een deel... Die ouders hadden ook weer contacten. Het waren vaak werkende ouders die het heel lekker vonden dat het kind een week op een vakantiecamp was. Het waren ook gewoon struisvogels, kop in het zand, want er was wel degelijk bekend dat hij ooit een kindje... Ik zeg niet bij alle ouders, maar het was in de buurt gewoon bekend dat er een kindje ernstig misbruikt was door hem. Wij hebben wel eens gezegd van: “Ja, mijn kind zou daar nooit naartoe gaan, want als ik dat zou weten.” Je merkte dat ouders zoiets hadden van: die kinderen vinden

het leuk en het is toch ook wel lekker als dat kind een week weg is. Beide ouders waren aan het werk, of hadden zelf vakantie en gingen zonder de kinderen weg. Het was bekend, maar in hoeverre dat bij alle ouders bekend was... Wij hebben geen informatieavond gehouden.' (P1)

I: 'En had je het gevoel dat de ouders van die kinderen wisten wat er aan de hand was?'

R: 'Een aantal wel, denk ik. Hij was redelijk open over zijn verleden, laat ik het zo zeggen. Er zijn toen nog heimelijk wat opnames gemaakt van een ouderbijeenkomst. Er is, denk ik, best wel een aantal ouders die daarvoor overvallen zijn, die het niet geweten hebben, maar er is ook een deel die het wel wist, daar ben ik van overtuigd.' (W1)

In casus 9 wordt de zedendelinquent al sinds zijn eerdere veroordeling achtervolgd door leden van een sportvereniging waar hij ten tijde van het eerste delict lid van was. Zij achterhalen verschillende keren zijn adres, waarna hij verhuist. Op het moment dat de onrust zich voordoet, woont hij echter alweer enige tijd op een nieuw adres waar de buurt niet op de hoogte is van zijn verleden. De onrust ontstaat naar aanleiding van een nieuw delict, dat zijn achtervolgers weer op het spoor zet van zijn huidige woonomgeving.

In drie van onze zaken (casus 5, 6, 7) ontstaat de onrust als een veroordeelde zedendelinquent na het ondergaan van zijn straf terug wil keren naar zijn oude woning. De buurt is in die gevallen dus al op de hoogte van het verleden van de zedendelinquent en er is dus sprake van de actieve onthulling van het geheim. Voor het verloop van het incident is wel van belang of de buurt of instanties op de hoogte waren van zijn terugkeer en vooral ook van het moment van terugkeer. In casus 5 keert een zedendelinquent – vanwege ziekte – vervroegd terug uit detentie naar zijn oude woning. De wijkagent en de reclasering zijn op de hoogte van zijn verleden, maar de wijkagent wordt overvallen door de vervroegde terugkeer. Buurtbewoners hebben zelf de hand gehad in de aanhouding en veroordeling van de man, maar worden niet op de hoogte gesteld van zijn terugkeer.

In casus 6 is de situatie zo mogelijk nog pijnlijker, omdat de zedendelinquent terugkeert naar de flat waar ook zijn slachtoffer woont. Het gezin is niet op de hoogte van zijn terugkeer en is gechoqueerd als ze hem opeens weer tegenkomen, en dat geldt evenzeer voor de overige flatbewoners. Politie noch burgemeester waren op de hoogte. Ook de verhuurder (een woningbouwvereniging) was niet op de hoogte, omdat de zedendelinquent tijdens zijn detentie

gewoon de huur doorbetaalde. Wel werd de zedendelinquent op dat moment in het kader van zijn bijzondere voorwaarden begeleid door de GGZ. In casus 7 beginnen de buurtbewoners zich al te roeren voordat de zedendelinquent daadwerkelijk terugkeert uit detentie. De buurtbewoners weten tot welke straf hij is veroordeeld en dus ook wanneer hij terugkeert. Ook de wijkagent lijkt hier een informerende rol te spelen. Hij is zeer betrokken bij het slachtoffer, bezoekt deze verschillende malen en woont ook de rechtszaak bij. De burgemeester is niet op de hoogte van de naderende terugkeer van de zedendelinquent, maar wordt op de hoogte gesteld als de onrust al is ontstaan.

4.2 Uitwisseling van kennis

Als er al instanties op de hoogte zijn van de aanwezigheid van een veroordeelde zedendelinquent in een buurt, zijn dat meestal de politie en/of de reclassering. Wat opvalt, is dat zij in de door ons onderzochte zaken zelden contact leggen met andere instanties. De wijkagente in casus 2 heeft geen andere instanties of buurtbewoners op de hoogte gesteld vanwege de privacy van de betrokkene. Zoals hierboven aan de orde is geweest, heeft zij de zedendelinquent wel thuis bezocht. Zij geeft in het gesprek met ons ook aan groot voorstander te zijn van het verruimen van de wettelijke mogelijkheden om informatie te delen, mogelijkheden die zij nu waarschijnlijk te beperkt opvat. Ook geeft ze aan via een omweg soms toch personen of instanties te waarschuwen.

R: 'Maar als je aan mij zou vragen, er komt een pedofiel in de wijk te wonen, of ik dan mensen zou informeren. Dat is een vreselijk dilemma. Je zit met de privacy, maar wat wij wel eens deden... Als zedenrechercheur werd ik een keer gebeld door een school. En dan hadden ze ergens in de wandelgangen gehoord dat er iemand solliciteerde met een zedenverleden. Die was niet veroordeeld, dus niet te achterhalen, maar wij wisten het wel. Ik zou mijn kind niet in die klas willen hebben. En dan werd ons de vraag gesteld: "Wat moeten we daarmee?" Je mag nooit zeggen wat iemand wel of niet heeft gedaan. Dus wat ik dan zei, is: "U kunt ook verder zoeken naar andere sollicitanten." Dan zei je niet wat degene heeft gedaan, maar je geeft wel een hint. Ja, dat is dan politiek correct wat je doet; op het randje zitten, maar wel een boodschap uitgeven.' (W2)

In andere cases (in ieder geval 5, 6, 7, 8 en 9) is de reclassering de enige orga-

nisatie die voor het moment dat de onrust ontstaat op de hoogte is van de aanwezigheid dan wel terugkeer van de zedendelinquent. De reclassering heeft echter niet andere instanties hiervan op de hoogte gesteld. Dat is in sommige zaken meer vanzelfsprekend dan in andere. In de cases 5 en 6 keert de veroordeelde terug naar zijn oude woning in zijn flat dan wel naar een kleine gemeente waar iedereen op de hoogte is van zijn delict. Burgemeester, politie en buurtbewoners worden overvallen door de (vervroegde) terugkeer en verwijten de reclassering dat deze hen niet op de hoogte heeft gesteld. In casus 7 zou dat nogal voorbarig zijn geweest, omdat de onrust al ontstaat twee maanden voor de zedendelinquent wil terugkeren naar zijn oude woning. In casus 8 woont de betrokkene al meer dan een jaar op het adres als de onrust ontstaat. Het betreft hier een jonge verdachte die enkele jaren eerder veroordeeld was voor seksuele contacten met een minderjarig meisje. Ondanks deze achtergrond wordt betrokkene door de buurt toch als ‘pedofiel’ aangemerkt. De onrust in de buurt kwam dan ook als een verrassing voor de hulpverlener (reclasseringswerker). In casus 9 kwam de onrust minder als een verrassing, omdat de betrokkene in deze zaak al meerdere keren door zijn voormalige kennissenkring was opgespoord en zijn huis was uitgejaagd.

Zoals hierboven al gesteld, zijn er ook zaken waarin betrokkenen uiteenlopende verhalen vertellen over de mate waarin zij op de hoogte zijn. Behalve in de zaken 1 en 4B, die in de vorige paragraaf genoemd werden, was dat ook het geval in casus 3. In deze casus kreeg een zedendelinquent na zijn veroordeling een nieuwe woning toegewezen, omdat zijn oude werd gesloopt. De wijkagent was op de hoogte van de identiteit van de nieuwe bewoner, maar zegt te zijn overvallen door het tijdstip waarop deze verlof uit de gevangenis kreeg. De reclasseringswerker stelt echter dat hij de wijkagent van tevoren op de hoogte heeft gesteld en met hem heeft besproken dat hij vervroegd vrij kon komen.

I: ‘En de wijkagent. Hebben jullie elkaar face to face gezien?’

R: ‘Ja. Dat was face to face. Er is een wijkkantoortje daar vlak in de buurt, daar heb ik een gesprek met hem gehad.’

I: ‘Wat bespreekt u dan in zo’n gesprek?’

R: ‘Ehh, ik heb uitgelegd dat hij in verband met zijn detentiefasering mogelijk eerder terug zou komen naar zijn nieuwe woning. Ik zei dat ik die mogelijkheid aan het onderzoeken was. Want er moet daarvoor sprake zijn van een stabiel woonadres en in een geval als dit is het de vraag of daarvan wel sprake is.’ (R3)

In diezelfde zaak zegt de zoon van de betrokkene dat hij, voordat zijn vader een nieuwe woning kreeg toegewezen, contact heeft gezocht met de woningbouwvereniging. Hij zou hun hebben verteld over zijn vader en geëist hebben dat de nieuwe woning van zijn vader niet in de buurt van een school of in een jonge wijk zou liggen. In deze context doet het nogal slordig aan dat de veroordeelde zedendelinquent een woning tegenover een speeltuintje krijgt toegewezen.

Alleen in casus 1 is er voorafgaand aan de onrust intensief contact tussen verschillende partijen, al wordt dat dan in eerste instantie door de burgemeester ontkend. Er was sprake van reclasseringstoezicht met bijzondere voorwaarden en een proeftijd van drie jaar. Die voorwaarden waren echter niet sluitend geformuleerd. Het kwam erop neer dat de zedendelinquent weliswaar geen vakantiecamp mocht organiseren, maar de formulering gaf onbedoeld zo veel ruimte dat hij nog wel in georganiseerd verband activiteiten met kinderen kon ondernemen. Bovendien liep de proeftijd op een gegeven moment af, wat aanleiding voor de politie en de burgemeester was om op vrijwillige basis afspraken met de zedendelinquent te maken. De burgemeester hierover:

R: 'Maar toen ik hoorde dat hij weer werkte met kinderen, heb ik hem uitgenodigd voor een gesprek. Daarin heb ik gezegd: "Je hebt iets gedaan wat wij in de maatschappij niet gebruikelijk vinden. Maar je hebt je straf uitgezeten." We hebben toen wel afspraken gemaakt over dat hij zou registreren wie er allemaal aanwezig waren, zodat we dat konden controleren. En ook dat hij dat in een schrift schreef en niet in de computer, zodat hij het niet kon verwijderen. Dus we hebben wel een aantal restricties aan hem meegegeven.' (B1)

De overige instanties in deze casus zijn zeer ontevreden over de samenwerking met de reclassering. De burgemeester merkt cynisch op dat de reclassering kennelijk aandelen had in het bedrijf van de zedendelinquent, nu ze zich zo afzijdig hielden. Ook de wijkagent is ontevreden over de samenwerking met de reclassering en stelt:

R: 'Dat verkeer van ons naar de reclassering, dan bellen wij gelijk naar de reclassering. Maar de input vanuit de reclassering naar ons is matig en daar moeten we al behoorlijk hard aan werken. Dan wordt er al nee gezegd: "Dat vinden we lastig," dus in verband met de cliëntenrelatie. Ze zeggen: "We kunnen niet meteen alles vertellen in verband met de privacy." Terwijl in het convenant staat aangegeven dat alles open ligt.' (W1)

Het verwijt dat in dit citaat van de wijkagent besloten ligt, miskent de moeilijke positie waarin de reclassering zich in concrete situaties kan bevinden. Immers, als het reclasseringstoezicht op een zedendelinquent is beëindigd, heeft de reclassering geen titel meer op grond waarvan zij nog langer informatie kan inwinnen bij de zedendelinquent. De casus speelde zich bovendien af in de periode voorafgaande aan het sluiten van convenanten tussen politie en reclassering over de uitwisseling van gegevens over zedendelinquenten.

4.3 Belastende kennis

In het vorige rapport over toezicht op zedendelinquenten is het begrip 'belastende kennis' geïntroduceerd, zoals dat eigenlijk ook al in de vorige paragraaf naar voren komt. Het is kennis die een verantwoordelijkheid en een zorgplicht schept, maar waarmee een functionaris niet altijd evenveel kan, in verband met privacywetgeving of het risico dat het delen van de kennis juist een escalierend effect zal hebben (Van de Bunt, Holvast & Plaisier, 2011, 73-75). Ook in het onderhavige onderzoek komt dit onderwerp veelvuldig aan de orde.

Het is ook zeer relevant in verband met de in hoofdstuk 3 beschreven aanpassing van het Besluit justitiële gegevens, volgens welke de burgemeester *altijd* op de hoogte wordt gesteld van de terugkeer van bepaalde categorieën delinquenten. Het merendeel van de door ons geïnterviewde burgemeesters staat zeer ambivalent tegenover het ontvangen van zulke informatie, juist vanwege de belasting die de kennis oplevert.

De meeste burgemeesters/respondenten nemen het standpunt in dat ze liever niet op de hoogte worden gesteld van informatie waar ze niets mee kunnen. Een voorbeeld:

R: 'Ik wist dus niets, ik was door niemand gealarmeerd. Dat is altijd de discussie in burgemeestersland: moet je geïnformeerd worden? Mag je geïnformeerd worden? Wil je geïnformeerd worden? En mijn standpunt op dit onderwerp is: ik weet het niet of ik hierover geïnformeerd wil worden. Als ik het weet dat die daar komt te wonen. Ik kan niet weigeren, ja dat heeft mijn collega in Eindhoven geprobeerd, maar dat is mislukt. Er was een heleboel tumult, dus als ik het weet, kan ik bijna geen maatregelen nemen. En weet je het niet, dan, ja dan kan je dit soort dingen krijgen. Dus ik weet het gewoon niet, ik weet niet wat het beste is. Ik heb nooit op de bel gestaan van: Ik wil het weten.' (B2)

De burgemeesters vinden het vooral problematisch dat ze weliswaar zelf worden geïnformeerd, maar niet de buurt mogen informeren over de aanwezigheid van de zedendelinquent. Dat maakt dat ze achteraf harde verwijten kunnen krijgen, zoals ook door de burgemeester in casus 1 wordt opgemerkt.

R: 'Ik denk dat ik toen de raad ook nog wel geïnformeerd heb. Toen het eenmaal aan de orde was, en de man weg was, hebben ze er ook een raadsvergadering aan gewijd. Toen hebben ze me niet echt fijn behandeld. Want dan heb je het toch gedaan... Terwijl je naar jouw eer en geweten alles hebt gedaan wat je had moeten doen. Ik had ook niet meer handvatten om andere dingen te doen.'

I: 'Wat vonden ze dan dat je nog meer had moeten doen?'

R: 'Ja. Toch meer ouders informeren... Maar ja, hoe moet je dat dan doen? Want je kunt ook niet zomaar zeggen: hij doet het weer. Dat mag je ook niet zeggen. Dat was heel apart, moet ik zeggen. Je verwacht dat ze dan een beetje blij zijn dat je alles hebt gedaan wat je kon doen. Maar zo fijnzinnig zijn raadsleden niet, dat weet ik inmiddels.' (B1)

Ook de burgemeester uit casus 4 verwoordt dit dilemma. Het is juist vanwege het feit dat de officier van justitie tijdens een buurtbijeenkomst bevestigde dat hij het niet wist, dat hij nog enig vertrouwen behield onder de buurtbewoners.

R: "“U wist, burgemeester, dat er een pedo in de straat woonde en u hebt het niet verteld.” En eigenlijk was ik daarmee buitenspel gezet, want je kunt zulke belangrijke informatie als burgemeester niet achterhouden. De officier van justitie kon toen gelukkig vertellen dat ik het niet wist en ook niet kon weten, dus dat was toen duidelijk. Daardoor kreeg ik weer wat positie.' (B4A)

Dat hij nu in het kader van de BIJ wel op de hoogte wordt gesteld van de terugkeer van een zedendelinquent in de buurt, schept voor hem een onmogelijke situatie, waartegen hij zich zo veel mogelijk heeft proberen in te dekken.

R: 'Ik krijg op dit moment wel te weten als er een pedo of een moordeenaar naar mijn stad komt. Dan komt steeds de vraag naar voren: wat doet de gemeente dan als ze het weet? Want die eerste vraag van de buurt: u wist het, waarom deed u niks?, die kon ik eerst nog beantwoorden met: ik wist het niet. Maar zo dadelijk weet ik het wel. Dan mag ik niet met de

buurt erover praten. Dat is het probleem, ik mag er eigenlijk maar met heel weinig mensen over praten. En dan kom ik voor een nog moeilijker probleem te staan. Want dan moet ik zeggen: ik wist het wel, maar ik mocht het niet vertellen. Daar kom ik niet mee weg, kan ik u vertellen. Daarom wil ik per se weten wat ik dan kan doen. En wil ik ook de goedkeuring van de gemeenteraad dat als ik het op een bepaalde manier doe, dat het dan goed is... Als er bijvoorbeeld een pedo in de buurt komt wonen die al twintig jaar geen pedo meer is, en ik hoor ervan en er is altijd een netwerk omheen geweest en ik zorg voor een nieuw netwerk, dan hoef ik het niet zo nodig te vertellen. Maar dan komt er iemand, zoals deze meneer, die het nog maar anderhalf jaar geleden heeft gedaan en waarbij het slachtoffer ook nog in de buurt woont. De vraag is: mag ik het dan vertellen? Ik vind van wel. De regelgeving vindt van niet. Daar heb ik contact over opgenomen met het OM en die hebben iemand gevraagd dat te onderzoeken en die heeft daar een handelingskader over opgesteld. Met stappen die de burgemeester moet doorlopen in het proces. En dat zou ertoe kunnen leiden dat op enig moment, na het juist doorlopen van alle stappen, de burgemeester naar de buurt toe gaat en zegt: we gaan het zo doen, doen jullie mee?' (B4B)

De burgemeester in casus 8 vertelt dat hij een dubbel gevoel heeft over het wel of niet informeren van de burgemeester. Hij vindt in principe dat hij niet op de hoogte hoeft te worden gesteld als er een zedendelinquent in zijn gemeente komt wonen, omdat iedereen recht heeft om ergens te wonen, ongeacht of deze persoon veroordeeld is of niet. Hij zou alleen op de hoogte willen worden gesteld als de kans op een confrontatie tussen dader en slachtoffer aanwezig is. Dit was niet het geval in de onderhavige casus, omdat het delict in een andere gemeente had plaatsgevonden. In dit geval vindt de burgemeester dat hij dan ook niet op de hoogte gesteld hoeft te worden.

I: 'Maar dat hij daar kwam wonen, dat is iets wat buiten jullie om gebeurde?'

R: 'Ja, het was gewoon een koophuis. Het was zijn woning. Ik vind dat ook wel lastig. Als we het over de casus hebben waarvoor jullie zijn gekomen, dan hoef ik, als burgemeester, echt niet te weten dat er een veroordeelde pedoseksueel in de gemeente is komen wonen. Ik hoef dat in principe niet te weten. Ik weet ook niet of iemand een moord heeft gepleegd of iets anders heeft gedaan. Alleen, ik vind het wel van belang

als het in de buurt is geweest, waardoor het een M-factor zou kunnen krijgen. Dus waardoor de confrontatie van slachtoffer en dader zou kunnen gebeuren.’ (B8)

Alleen de burgemeesters in casus 7 en 9 geven onomwonden aan dat ze altijd op de hoogte willen worden gesteld van de komst van een zedendelinquent naar de gemeente. De reden die ze daarvoor opgeven, is dat ze dan voorbereid zijn en preventieve maatregelen kunnen treffen.

R: ‘Met zeden heeft het altijd een extra dimensie. Vooral vanwege het feit dat de burger verwacht dat je iets weet. En als je dat niet weet, dan sta je met je mond vol tanden. Dan worden ze dus echt kwaad. Je kunt als burgemeester niet veel doen, maar als je het niet weet... Dat is ook de reden waarom ik heb gezegd dat ik het voorafgaand wil weten. Niet dat ik er verder iets mee kan, maar ik wil niet meer overvallen worden door het feit... Het was echt een overval, daar sta je. Politie erbij, iedereen erbij. Ja, je weet niks en dat gelooft men niet.’ (B9)

4.4 Conclusie

Uit dit hoofdstuk komt naar voren dat het in de cases uit ons onderzoek vaak de wijkagent of de reclasseringswerker is die op de hoogte is van ‘het geheim van de zedendelinquent’ voordat het tumult losbarst. De wijkagent deelt die informatie niet met andere functionarissen en in de twee zaken waarin hij zegt dat wel gedaan te hebben, werd dat ten tijde van de onrust of ook later nog ontkend door de gezagsdragers, wat een indicatie is voor de gevoeligheid van de informatie. Zoals uit hoofdstuk 3 naar voren kwam, zijn wijkagenten alleen in uitzonderlijke situaties gerechtigd justitiële informatie over zedendelinquenten met derden te delen en dan nog alleen in overleg met hun meerderen. De positie van de reclasseringswerker is zo mogelijk nog moeilijker, omdat deze niet alleen gebonden is aan de privacyregelgeving, maar ook steeds een afweging zal moeten maken tussen het delen van informatie en het beschermen van de vertrouwensrelatie met zijn of haar cliënt. Dit verklaart wellicht waarom de reclassering in een aantal zaken geen informatie heeft gedeeld met ketenpartners. Omdat de reclassering juist in een aantal precaire zaken niet heeft meegewerkt aan ons onderzoek (zie hoofdstuk 1), kunnen we die stelling echter niet empirisch onderbouwen. Met name in zaken waar veroordeelde zedendelin-

quenten (onder toezicht) terugkeren naar de buurt waar het delict is gepleegd, roept die gang van zaken wel verbazing op. Onder het regime van de BIJ zouden burgemeesters in de toekomst steeds op de hoogte moeten zijn van die informatie, maar blijktens de evaluatie van de pilot+ BIJ en de uitlatingen van de burgemeesters in ons onderzoek weten burgemeesters niet wat zij met die wetenschap moeten doen in de richting van de betrokken zedendelinquent, de slachtoffers en de buurt.

Het proces van de onthulling

In dit onderzoek staan zaken centraal die grote publieke aandacht trokken en voor veel maatschappelijke onrust hebben gezorgd. In het vorige hoofdstuk hebben we laten zien dat er, voorafgaand aan het moment dat die publieke onrust ontstaat, een periode is waarin een beperkt aantal mensen op de hoogte is van het geheim van de zedendelinquent. In dit hoofdstuk staat het proces van onthulling centraal. Wie was er bij dat proces betrokken en op welke manier? Wat waren de motieven van de personen of instanties die een rol speelden bij de onthulling? Wat wordt er precies onthuld en hoe wordt de zedendelinquent gepresenteerd bij het publiek en in de media? In het theoretische hoofdstuk onderscheiden wij actieve en passieve onthulling. Bij actieve onthulling is de zedendelinquent zelf betrokken. Hij keert terug naar de wijk waar hij zijn delict heeft gepleegd of pleegt een nieuw delict en vestigt daarmee de aandacht op zich. Passieve onthulling voltrekt zich buiten de zedendelinquent om, door toedoen van personen die boos of angstig zijn, zoals verontruste buurtbewoners, of een pedojager. In twee zaken worden de actievoerders niet gedreven door de oprechte zorg voor de veiligheid van kinderen, maar is er sprake van zakelijk opportunisme. In dit hoofdstuk besteden wij voorts aandacht aan de rol van de (sociale) media bij het proces van onthulling.

5.1 Actieve onthulling

5.1.1 Terugkeer naar de oude wijk

In drie van onze cases (5, 6, 7) is er sprake van actieve onthulling door de (voorgenomen) terugkeer van de zedendelinquent naar zijn voormalige woning. In casus 5 en 6 is alleen de reclassering op de hoogte van het moment waarop hij terugkeert. Zij hebben geen contact met andere instanties gehad. Of zij hem hebben proberen te bewegen van terugkeer af te zien, is niet duidelijk geworden. Wel valt op dat de zedendelinquenten in deze zaken in eerste instantie halsstarrig vast blijven houden aan de terugkeer naar hun eigen woning. Dat wordt

door de buurtbewoners niet geaccepteerd. Het is in geen van deze zaken overigens het directe slachtoffer dat de meeste stennis maakt over de terugkeer. In casus 5 keert de zedendelinquent na het ondergaan van zijn gevangenisstraf vervoegd terug naar zijn huis in een kleine gemeenschap. Zijn overbuurvrouw neemt het voortouw in het mobiliseren van het buurtprotest. Zij had eerder ook al een actieve rol gespeeld bij zijn arrestatie, maar is niet zelf als slachtoffer betrokken geweest bij de zaak. Zij zou al jarenlang het vermoeden hebben gehad dat de man een pedofiel was en daarover contact hebben opgenomen met de politie. Op een gegeven moment verhuist zij en zij vergeet de man, maar komt later toevallig achter hem te wonen wanneer ze weer terug verhuist naar het dorp. Vanaf dat moment gaat ze hem in de gaten houden, hetgeen uiteindelijk leidt tot zijn arrestatie. Nadat hij is teruggekeerd in zijn oude woning organiseert ze met medebewoners een handtekeningenactie. De handtekeningen worden aangeboden aan de woningbouwvereniging met als doel de zedendelinquent te laten verhuizen. Haar motieven verwoordt ze als volgt.

R: 'Op steenworp afstand is hier een school. En naderhand hoor je dan van meisjes dat ze bang waren om naar school te lopen. Ze moesten via een steeg en kwamen dan langs zijn woning, dus uit angst liepen ze om als ze naar school gingen. Dat waren ook mijn argumenten van dat die man gewoon weg moest. Er zitten hier gewoon te veel kinderen.' (Bu5)

Het is vooral deze buurtbewoonster die steeds weer contact met de media zoekt. Wat de gevolgen daarvan zijn, beschrijft een door ons geïnterviewde reclasseringswerker.

R: 'O, ik was thuis en ineens hoorde ik de stem van mijn klant op tv, ik kijk en zie dat hun huis in beeld is. Zo kwam ik erachter. Ik heb toen mijn werkbegeleider gebeld en dan zit je opeens midden in een soort wespennest [...]'

I: 'Ben je toen gelijk naar ze toe gegaan?'

R: 'Ja, meteen de dag erna. Het was echt waanzinnig. De kabels lagen er nog en de auto's van de journalisten stonden er nog. Het was enorm druk in een heel erg klein straatje. Het stond helemaal vol alsof er een bekendheid woonde. Het was waanzinnig.'

I: 'Hoe reageerden die mensen?'

R: 'Die waren helemaal over de rooie. Er is meteen maatschappelijk werk gebeld en de crisisdienst van de GGZ. Dat wil je echt je ergste vijand niet aandoen. Dat heeft zo'n impact.' (R5)

In casus 6 zijn het de medeflatbewoners die in opstand komen tegen de terugkeer van de zedendelinquent naar de flat. Zij zijn verbijsterd als zij de man tegenkomen in het portiek van hun flat. Ze nemen contact op met de woningbouwvereniging met het verzoek de man uit zijn woning te zetten. Uit de gesprekken komt naar voren dat de flatbewoners het onaanvaardbaar vinden dat het slachtoffer wederom met zijn aanrander wordt geconfronteerd. Dit komt goed naar voren in de volgende uitspraak van de wijkagent.

R: 'Ten eerste was het voor de ouders en het slachtoffer heel confronterend, want die woonden twee deuren verderop. Dus dat is een heel zware confrontatie die je aangaat als ouder zijnde, maar ook als kind. Dat is gewoon traumatisch gevormd daardoor. Plus het leefde toen heel erg in het portiek, met een hechte gemeenschap binnen de flat. En in het portiek was iedereen verbouwereerd. "Hoe kan dit, hoe bestaat dit?" Hoe krijgt de overheid het in godsnaam voor elkaar om zo'n viespeuk terug te plaatsen in zijn woning, terwijl ze weten dat het slachtoffer twee deuren verderop woont.' (W6)

De vader van het slachtoffer dwingt echter respect af doordat hij zelf heel rustig blijft en zelfs probeert andere bewoners te kalmeren. De wijkagent zegt hierover:

R: 'Wat mij vooral opviel was dat de vader heel rustig bleef. Die probeerde de flatbewoners ook tot rust te brengen. Zo van: "Jongens, doe alsjeblieft niets, het is al erg genoeg. Laat mij en mijn gezin gewoon met rust en laat de politie en burgemeester gewoon hun ding doen." Ik denk dat menig vader of moeder dat niet had gekund.' (W6)

De woningbouwvereniging pakt het verzoek serieus op en spant een rechtszaak aan die ze ook wint. De gemeente zegt echter geen juridische middelen te hebben iets aan de situatie te doen. Ook de burgemeester vindt dat onaanvaardbaar en hij houdt in de media een pleidooi om de burgemeester voortaan te informeren over de terugkeer van veroordeelde zedendelinquenten. Die oproep trekt op zichzelf al veel aandacht in de media.

In casus 7 vragen de ouders een gesprek aan met de burgemeester, omdat zij zich ongerust maken over de terugkeer van de zedendelinquent die hun kind heeft misbruikt. De burgemeester zegt een gesprek toe, maar het duurt lang voordat er ook daadwerkelijk een afspraak gemaakt wordt, een verzuim dat vol-

gens enkelen van onze respondenten een escalerend effect heeft gehad. In de buurt wordt de datum bekend dat de zedendelinquent zal terugkeren naar zijn koopwoning. De buurtbewoners organiseren een handtekeningenactie en er wordt een buurtbijeenkomst belegd op het gemeentehuis. Die avond wordt er extra gesurveilleerd in de buurt, volgens de burgemeester en de wijkagent om te voorkomen dat er zal worden ingebroken, maar bij de bewoners strooit het zout in de wonden: 'Nu kan er opeens wel toezicht worden gehouden.' De burgemeester organiseert als reactie hierop een buurtbijeenkomst die veel media-aandacht trekt. De burgemeester hierover:

R: 'Dat deed ik en dan weet je wat er gebeurt. Mensen die we hebben uitgenodigd en zichzelf heel erg belangrijk vinden, die gaan dan SBS informeren en RTL. Al dat soort vreselijke omroepen, want dit is nieuws voor dat soort commerciële zenders. Op de dag van de bijeenkomst waren die dus hier en zijn de wijk ingegaan, je kent het wel, allerlei suggestieve vragen stellen. Ze stookten het vuur flink op. Ze stonden 's avonds ook voor het stadhuis. Ik heb ze die dag niet te woord gestaan. Ik heb via de zijingang het stadhuis verlaten.' (B7)

5.1.2 Nieuw delict

In één zaak onthult de zedendelinquent zijn geaardheid door het plegen van een nieuw delict. Hij pleegt ontucht op een camping met een aantal minderjarige jongens, een delict waarvoor hij later ook veroordeeld wordt. Hij wordt thuis gearresteerd in het zicht van de hele buurt. Het nieuws slaat in als een bom, vooral als blijkt dat de man ook al eerder is veroordeeld voor zedendelicten. De man onderhoudt intensieve contacten met buurtgenoten, en is zelfs met een echtpaar (en hun dochter) op vakantie geweest. De buurvrouw vertelt in het gesprek met ons hoe de identiteit van de buurman in de buurt bekend werd.

I: 'Hoe bent u te weten gekomen dat hij eerder veroordeeld was?'

R: 'Ja, dat hoorden we daarna allemaal. Toen hij is opgepakt, is het balletje eigenlijk gaan rollen. Toen kregen de burens in de gaten waarom hij die jongens altijd apart riep. Ook in het zwembad, van: "Kom maar samen zwemmen, kom we gaan samen naar de sauna." Zo is het eigenlijk een beetje aan het licht gekomen.' (Bu9)

De buurtgenoten organiseren een handtekeningenactie en trekken massaal naar het gemeentehuis om te eisen dat de zedendelinquent niet meer terugkeert naar hun buurt. De burgemeester is totaal overrompeld, omdat hij niet van de situatie op de hoogte was. Daarna gaan de bewoners verhaal halen bij de woningbouwvereniging. Een detail dat de gemoederen nog meer doet opblazen, is dat de broer van de zedendelinquent werkzaam was bij deze woningbouwvereniging en via hem zou de zedendelinquent een woning hebben gekregen. De woningbouwvereniging zegt hier niets mee te hebben gehad. Hoewel de vrouw van de zedendelinquent en hun dochter in eerste instantie als slachtoffers worden gezien en door de buurt worden omarmd, ontstaat opnieuw onrust als blijkt dat de vrouw en dochter nog bij hun man c.q. vader op bezoek gaan. De buurt voelt zich verraden en vindt dat de vrouw haar dochter niet aan de man mag blootstellen. Pas als zij ook vertrekt, houdt het treiteren op.

R: 'In het begin vonden we haar allemaal zielig. We probeerden haar te helpen. We pasten op de kleine. Die bleef hier gewoon spelen. Daarna kwamen we erachter dat madam bij hem op bezoek ging en nog contact had met hem. Toen hadden wij zoiets van: hallo, waar slaat dit op? Wij geven je alle steun en wat we voor je kunnen doen, en dan maak je er misbruik van. Ze heeft gewoon misbruik gemaakt van de situatie. Toen hebben we haar wel laten vallen. Toen probeerden we haar ook weg te jagen.' (Bu9)

In casus 2 komen de buurtbewoners achter het verleden van de zedendelinquent door de publicatie van zijn veroordeling in de media, maar de onrust wordt zeer versterkt door de verdenking dat hij opnieuw strafbare feiten pleegt. Twee jongens uit de flat zouden regelmatig bij de zedendelinquent op bezoek gaan. Een van de kinderen zou hebben gezegd dat 'de buurman aan zijn billen had gelikt'. Er wordt een onderzoek naar hem ingesteld en de flatbewoners eisen het vertrek van de zedendelinquent. Ter geruststelling stuurt de zedendelinquent een brief naar alle flatbewoners met daarbij foto's gevoegd waarop hij met drie jongens aan tafel pannenkoeken zit te eten. Strafrechtelijk onderzoek naar deze feiten in een later stadium levert overigens geen veroordeling op.

5.2 Passieve onthulling

Van passieve onthulling spreken we als de zedendelinquent zelf geen actieve rol speelt in de onthulling van zijn geheim, maar anderen die rol op zich nemen. Het gaat om zaken waarin de zedendelinquent al kortere of langere tijd na het ondergaan van zijn straf in een buurt woont waar zijn verleden tot dan toe geen aanleiding heeft gegeven tot problemen. We maken onderscheid tussen personen die een moreel argument naar voren brengen voor hun rol in het onthullingsproces, en personen die een direct persoonlijk belang hebben bij het bekend worden van het verleden van de zedendelinquent. In casus 4A woont de veroordeelde zedendelinquent al veertien jaar in de wijk als hij wordt getraceerd door een zogenaamde pedojager. Sinds het ondergaan van zijn straf voor het misbruiken van zwakbegaafde kinderen in een instelling hebben hij en zijn gezin een intensief traject gevolgd van therapie en begeleiding. De pedojager, van wie wij het persoonlijke motief niet kennen, verspreidt brieven in de buurt waarin de buurtgenoten wordt meegedeeld dat er een pedofiel in hun midden woont. Hoewel de man al jarenlang probleemloos in de buurt woont, eisen de buurtbewoners zijn vertrek en organiseren een protestmars. Er volgen pesterijen (zie hoofdstuk 6), vooral van een gezin dat tegenover de betrokkene woont en dat door respondenten wordt gekarakteriseerd als een ‘familie Flodder’. Wanneer de wijkagent zelf doelwit van de agressie dreigt te worden, probeert hij hun motieven te achterhalen. Die zijn nogal gecompliceerd, blijkt uit het volgende citaat.

R: ‘Ik zat echt aan de verkeerde kant, dus ik werd uitgejouwd. Dus ik dacht op een gegeven moment: ik ga een keer naar hen toe. Ja, er was echt zo’n scheidslijn in de straat, ik kende ze verder niet, dus dat vond ik wel een spannend moment. Toen heb ik gevraagd: “Wat is hier nou eigenlijk aan de hand? Vertel eens.” Hele verhalen, allemaal ellende en die man moet weg, het is een gevaar voor de kinderen. Toen kwamen alle mensen ernaartoe lopen, het werd druk, maar aan de andere kant ook gezellig. Ze deden hun best om mij goed te verzorgen, met bier en dat soort dingen, maar op een gegeven moment merkte ik dat er ook een soort omslag plaatsvond. Ze waren eerst boos en gemeen en ook, vond ik, emotioneel. Een aantal mensen daar bleek ook een verleden te hebben met misbruik en lastigvallen, en toen later ontstond er een soort openheid, zo zal ik het maar noemen.’ (W4)

Casus 8 betreft een jonge verdachte die is veroordeeld voor seksueel contact met een minderjarig meisje. Hij is een pedofiel volgens enkelen van onze respondenten. Na zijn veroordeling woont hij al een jaar bij zijn vriendin, in afwachting van het ondergaan van zijn straf, waarvoor hij als zelfmelder zal worden opgeroepen. De onrust ontstaat als er een brief in de buurt wordt verspreid met de boodschap dat er een pedofiel in de buurt woont en dat zijn huis ter markering zou zijn beklad met rode verf, wat ook het geval is. De brief is vermoedelijk verspreid door een familielid van het slachtoffer, blijkt later, maar deze persoon speelt verder geen rol meer in de onrust die ontstaat in de buurt. Wel is er een buurtbewoner die een dominante rol speelt in het aanwakkeren van de onrust en de andere buurtbewoners mobiliseert. De wijkagent hierover:

R: 'Ja, een van de buurtbewoners, de man die zoveel heisa maakte, het is door een van de buurtbewoners naar buiten gebracht. De man was helemaal over de rooie om niets. Hij woonde daar ook vrij ver vanaf. Misschien dat hij in het verleden zelf zoiets heeft meegemaakt. Ik weet het niet. Hij ging ervan uit dat als er ergens een pedofiel woonde, dat de buurt daar dan van in kennis gesteld moet worden. Die man had sowieso al een kort lontje. [...] Als er iets anders in de buurt zou gebeuren, zou hij weer opstaan.' (W8)

In casus 3 komen buurtbewoners er per toeval achter dat hun toekomstige buurman een zedenverleden heeft. De man komt na zijn vrijlating weliswaar in een andere buurt te wonen, maar hij blijft in dezelfde gemeente en de nieuwe buurtgenoten worden geïnformeerd door de vorige. De ongeruste buurtgenoten vragen de woningstichting om opheldering, maar die reageert in eerste instantie nogal laconiek. Ook de relativerende opmerkingen van de wijkagent gooien olie op het vuur. Een van de betrokken buurtgenoten zegt hierover:

R: 'De wijkagent reageerde heel laconiek. Een beetje zo van: als iemand één keer heeft ingebroken, blijf je hem toch ook geen dief noemen. Met andere woorden, we mochten hem geen pedofiel noemen. Maar in onze beleving was dat wel zo. We hebben daar toen ook een flinke discussie over gehad. Uiteindelijk ben ik daar ook huilend weggelopen, omdat je niet begrepen wordt door juist iemand waar je graag je verhaal aan kwijt wil.'

I1: 'Want je ging wel speciaal hiervoor naar dat vragenuurtje?'

R: 'Ja, want we vroegen ons af hoe de woningstichting erbij kwam om

hem deze woning toe te wijzen. Terwijl zijn verleden bekend was.’

I2: ‘Want wat zeiden ze daarover?’

R: ‘Niks eigenlijk. Iedereen heeft recht op een huis en vanwege de privacy kunnen ze niet de buurt informeren. Ze ontkenden het niet, maar ze zeiden: “Jullie moeten er maar mee leven.” De wijkagent zei ook: “Wees blij dat jullie het weten. Dan kun je hem in ieder geval in de gaten houden.” En aan de ene kant heeft hij daar ook wel gelijk in. Want nu woont hij hier inderdaad en kan ik tegen mijn kindje zeggen dat ze daar niet in de buurt moet komen. Maar de wijkagent reageerde laconiek.’ (Bu3)

In deze zaak neemt één specifiek echtpaar het voortouw in de organisatie van de buurtprotesten. Volgens de burgemeester is het een stel dat zelf een aparte positie innam in de buurt. De burgemeester hierover:

R: ‘Die mensen lagen niet zo lekker in de buurt. Ze werden als ietwat sociaal bestempeld. Een man met oorbellen, grote tatoeages. Dat moet je dan plaatsen in zo’n wijkje. Dus de onrust heeft zich vooral daar afgespeeld, al waren er wel een paar andere buurtbewoners die de zorgen deelden.’ (B3)

Later zegt hij dat de positie van dit echtpaar in de buurt eigenlijk in zijn voordeel was.

R: ‘Dat is misschien ook wel in het voordeel gebleken. Want het had wel eens anders kunnen uitpakken als ze gezinnen hadden kunnen mobiliseren.’ (B3)

5.3 *Rechtstreekse belanghebbenden*

In twee zaken hebben rechtstreekse belanghebbenden een rol gespeeld bij het aanzwengelen van de onrust. In casus 1 worden de media getipt door een buurtbewoner die met de zedendelinquent een zakelijk conflict heeft. Hij wilde meer geld voor het stukje land dat de zedendelinquent van hem huurde. Hij tipt een programmamaker die een televisie-uitzending over de zedendelinquent maakt, waarin onder andere een scène voorkomt waarin hij de ouders op de hoogte stelt van zijn achtergrond. Die uitzending speelt een grote rol in de onrust die vervolgens ontstaat (zie §5.4).

In casus 2 wordt de zaak, na een publicatie in de krant over een eerdere veroordeling, aan het rollen gebracht door een flatbewoner die vermoedt dat de zedendelinquent zich opnieuw schuldig maakt aan strafbare feiten. Nadat de onrust is gaan liggen, wordt die echter keer op keer aangezwengeld door een gezin dat hoopt een urgentieverklaring te krijgen voor een nieuwe woning, met als argument dat hun zoon geestelijke schade op zou lopen door de aanwezigheid van de zedendelinquent. Dit komt onder andere naar voren in het gesprek met de wijkagent.

R: ‘Ze hebben een urgentieverklaring aangevraagd om te kunnen verhuizen. Maar ik wist dat zij die flat uit moesten, omdat ze die niet konden betalen. Zij hebben dus een urgentieverklaring aangevraagd en het protocol gevolgd, en dat is afgewezen. Toen zijn ze meldingen gaan maken over [de zedendelinquent], maar ik had in die hele flat totaal geen meldingen meer... Zij [het gezin] hebben toen gezegd dat hun zoontje heel bang was voor hem. Ik kon dat niet ondersteunen, ik had geen meldingen, ik had geen klachten, het was helemaal geruisloos in de hele flat eigenlijk.’ (W2)

5.4 De rol van de media

In een aantal zaken leiden buurtbewoners uit de publicatie van een rechtszaak in de media of op rechtspraak.nl rechtstreeks af dat hun buurtgenoot betrokken moet zijn bij het plegen van een zedendelict, of worden zij daardoor in dat vermoeden bevestigd. In casus 2 trekken publicaties over een civiele schadevergoedingszaak, jaren na de veroordeling voor de strafzaak, de aandacht, mede omdat die zaak samenvalt met de publiciteit over de Amsterdamse zedenzaak rond Robert M. Het intypen van een naam op Google is dan volgens enkelen van onze respondenten voldoende om een overzicht te krijgen van de strafzaken waarbij iemand betrokken is. Buurtbewoners waarschuwen de media, waarna de zaak aan het rollen komt. In casus 1 worden de betrokken ouders weliswaar door de zedendelinquent zelf op de hoogte gesteld van zijn verleden, maar is het toch een televisie-uitzending over de zedendelinquent die de ouders echt doet beseffen met wie ze hun kinderen op vakantie hebben gestuurd. In deze zaak en ook in casus 9 zoeken betrokkenen bevestiging voor hun vermoedens op rechtspraak.nl, waar de details van het misbruik vaak weinig verhuld worden weergegeven, omdat daarop immers de veroordelingen

worden gebaseerd. Het kennismaken van die informatie heeft dan ook een sterk aanjagend effect op de onrust. Lokale of landelijke televisiezenders leveren hun bijdrage aan de bewustwording over de dreiging en gevaren van veroordeelde zedendelinquenten. Een onderzoeker vertelt over de impact die een uitzending had die met een verborgen camera was opgenomen.

R: 'Die uitzending is ongelooflijk. Dan weet je niet wat je ziet. Ze [de ouders] zitten allemaal rond hem heen. Ze worden door hem geïnformeerd. Dat is echt ons type verdachte, de kindermisbruiker. Het zijn geen criminelen, het zijn manipulators. Je zag toch dat het ouders waren die gestudeerd hadden en al, en hij kreeg de hele meute mee. Hij zegt daar gewoon zelfs: "Er is een seksuele relatie tussen dat jongetje en mij ontstaan." Het is gewoon een jongetje van 11. Het is echt heel slecht gegaan met dat manneke. Hij vertelt eigenlijk gewoon van: "Nu ben ik helemaal genezen." Onvoorstelbaar. Als je dat ziet, dan denk je: zo dadelijk gaat er één hem helemaal in elkaar rammen of zo. Dat werd dus stiekem allemaal door een medewerker van dat tv-programma gefilmd. Dat kwam dus in die uitzending. Voor ons, als zedenrechercheurs, is dit een echte pedoseksueel. Die weet ze gewoon in te palmen. Niet alleen die kinderen, maar ook die ouders.' (P1)

In alle andere zaken spelen de media uiteraard een rol in het verspreiden en/of vergroten van de onrust, we hebben de zaken daar tenslotte op geselecteerd. Soms is de informatie die via de media wordt verspreid ronduit onjuist. Zo bestaat het speeltuintje dat in casus 3 zoveel onrust veroorzaakt, feitelijk slechts uit een wipkip en nog wat speeltuig, maar in de media wordt een veel grotere, drukker bezochte speeltuin vertoond. Een flatbewoner die in casus 2 een boekje opendoet over de zedendelinquent, wordt in de media per ongeluk afgebeeld met het onderschrift: zedendelinquent doet zijn verhaal.

Ook de sociale media worden ingeschakeld. In casus 3 wordt via Hyves een petitie verspreid door het actievoerende echtpaar, waardoor zij binnen korte tijd een groot aantal mensen bereiken, die de actie ondersteunen.

5.5 Beeldvorming

Zedendelinquenten en pedoseksuelen worden in de literatuur over *moral panic* neergezet als typische *folk devils* (Cohen, 1972), de zondebokken in de termino-

logie van Beck (1992) en de ‘dangerous others who threaten our safety and have no calls on our fellow feeling’ (Garland, 2001: 184). In hoeverre komt dat overeen met de wijze waarop de zedendelinquenten uit onze cases in de media en de publieke beeldvorming worden neergezet?

In alle negen zaken wordt de zedendelinquent in de media structureel gelabeld als pedofiel of pedo. Dat is alleen anders in casus 8 waar de burgemeester zijn uiterste best doet om de zedendelinquent een menselijk profiel te geven. Hij benadrukt dat er weinig kans is op recidive en dat iedereen een tweede kans verdient. Ook leest hij een brief van de zedendelinquent voor op de buurtbijeenkomst. Het blijkt te werken; in de berichtgeving rond deze zaak wordt de term ‘pedofiel’ vermeden en er wordt vrijwel uitsluitend gepraat over de zedendelinquent. In casus 4 slaat de stemming in de media om als de agressie in de buurt erg uit de hand begint te lopen. In de laatste berichtgeving wordt gesproken over ‘buurtterreur’ en voor het eerst wordt de zedendelinquent als ex-pedofiel in plaats van als pedofiel benoemd.

De positie van het directe slachtoffer speelt een belangrijke rol in de beeldvorming over de zaak. Zijn positie wordt afgezet tegen die van de veroordeelde en in de media wordt zeer verontwaardigd gereageerd als de zedendelinquent kan terugkeren naar zijn oude buurt, terwijl het slachtoffer hierdoor als het ware gedwongen wordt te vertrekken. In enkele zaken ontstaat woede onder buurtbewoners omdat het beeld is ontstaan dat de zedendelinquent na afloop van zijn proeftijd weer gewoon met kinderen mag werken en dat ook de voorwaarden die worden gesteld tijdens zijn proeftijd dit mogelijk maken. Kennelijk verkeren zij in de veronderstelling dat zij op de hoogte zouden moeten worden gesteld van de aanwezigheid van een voormalige zedendelinquent in de buurt. Dat zij al jaren naast of in de buurt van een zedendelinquent blijken te wonen zonder dat ze daarvan op de hoogte zijn gesteld, tast blijkbaar het vertrouwen aan in de betrokken autoriteiten en dat wordt alleen maar erger als de betrokken autoriteiten zelf ook niet op de hoogte blijken te zijn.

5.6 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt onderscheid gemaakt tussen actieve en passieve onthulling. In de eerste categorie zaken heeft de zedendelinquent zelf de hand in de onthulling. In drie van onze cases keert hij terug naar de buurt waar de zedendelicten hebben plaatsgevonden, in een andere zaak verraaft de zedendelinquent zijn geheim door een nieuw delict te plegen. De buurtbewoners komen

achter zijn aanwezigheid doordat ze hem tegenkomen of uit de media of anderszins vernemen dat hij terug zal keren. Elementen die de onrust versterken, zijn dat de zedendelinquent terug mag naar zijn oude woning, terwijl het slachtoffer noodgedwongen moet verhuizen, dat de buurtbewoners niet op de hoogte zijn gesteld van zijn terugkeer of aanwezigheid of dat niet met hen is overlegd en dat ook de autoriteiten (zeggen) niet op de hoogte (te) zijn en ook niet de juridische middelen hebben om de zedendelinquent te dwingen te verhuizen.

Passieve onthulling vindt plaats door pedojagers, betrokken buurtbewoners of rechtstreeks belanghebbenden. Zij komen meestal bij toeval achter het verleden van de zedendelinquent. In sommige gevallen woonde deze al jarenlang probleemloos in de buurt. Wat de ware motieven zijn van deze onthullers is lastig te achterhalen. Zij zeggen dat zij kinderen willen beschermen en willen voorkomen dat er nieuwe slachtoffers vallen. In één geval wordt de pers ingelicht naar aanleiding van een zakelijk conflict en in één geval hoopt een buurtgenoot zijn kans op een urgentieverklaring te vergroten door aandacht te vragen voor de aanwezigheid van de zedendelinquent in zijn huidige buurt. Ook in deze zaken zijn het vooral twee elementen die de onrust aanwakkeren: dat men niet op de hoogte is van de aanwezigheid van een zedendelinquent in de buurt en dat deze in een kinderrijke buurt woont of komt te wonen. Het zijn meestal eenlingen die als aanjagers van de onrust fungeren. Alles overziend, bestaat de onrust in veel van onze zaken feitelijk uit het verhaal van een enkele buurtbewoner, dat door de media tot grote proporties wordt opgeblazen. Kortstondig worden ook andere buurtbewoners bij de onrust betrokken, maar hun belangstelling neemt vaak al snel af, afhankelijk van de acties van de betrokken autoriteiten (zie hoofdstuk 6).

Reacties op de onthulling

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag wat er na de onthulling van het geheim gebeurt. Wat zijn de reacties en wie reageren? In de vele literatuur over *moral panics* en crises wordt vaak verondersteld dat de sociale reacties op onthullingen van pedofilie of seksuele delinquentie disproportioneel zijn en bovendien alle dezelfde kant uitgaan, namelijk in de richting van een scherpe veroordeling van de betrokken persoon. In dit hoofdstuk zal worden besproken dat onze zaken niet altijd overeenkomstig dit scenario verliepen. In plaats van uitsluitend collectieve negatieve reacties zien wij van begin af aan na de onthulling ook diversiteit optreden in de sociale reacties. Naast verontrusting en veroordeling wordt er ook hulp en bescherming geboden aan de zedendelinquent. Niet in de laatste plaats door professionele hulpverleners (reclassering) en wijkagenten, maar met name door de burgemeesters.

6.1 Het verloop van de sociale reacties na de onthulling

In alle gevallen wordt verontrust en negatief gereageerd op de terugkeer van de zedendelinquent of op de onthulling dat er een zedendelinquent in de omgeving van de betrokkenen werkzaam is of daar is komen wonen. Dit is geen verrassend gegeven omdat onze negen cases – via de berichtgeving in de media – hierop zijn geselecteerd. Er wordt door bewoners en andere betrokkenen op verschillende wijzen uiting gegeven aan hun verontrusting en boosheid, maar in geen enkele casus loopt het volledig uit de hand. Dat wil zeggen: in geen van de gevallen wordt ernstig fysiek geweld gebruikt of worden grote vernielingen aangericht. Maar er worden in enkele zaken wel ernstige dreigementen geuit en door allerlei pesterijen wordt het wonen soms ondraaglijk gemaakt.

De heftigheid van de reacties op de onthulling verschilt per casus, maar tussen alle verschillen door kan wel een rode draad ontwaard worden. De heftigheid van de emoties hangt samen met de directheid waarmee de omgeving geconfronteerd wordt met het seksueel misbruik en/of met de persoon van de zedendelinquent. Wanneer er sprake is van een grote directheid (slachtoffer en

dader wonen tegenover elkaar, bijvoorbeeld), roept de onthulling heftige reacties op. Casus 6 is hiervan het duidelijkste voorbeeld. In deze casus keert de zedendelinquent na het uitzitten van zijn straf voor het seksueel misbruik van een kleuter terug in het flatportiek waar ook het slachtoffertje en zijn familie nog steeds wonen. In enkele gevallen komt door de onthulling niet alleen de relatie met de burens onder druk te staan, maar ook de familiebanden of vriendenrelaties kunnen van het ene op het andere moment definitief verbroken worden. In casus 3 reageerde de familie heftig toen via een buurmeisje bekend werd dat opa ontucht met haar en twee kleinkinderen had gepleegd. Op zijn zoon na, keerde de familie zich na het bekend worden van het seksueel misbruik van de man af. In een andere casus (1) was er direct contact tussen de zedendelinquent en de ouders van kinderen die – vermoedelijk – seksueel misbruikt waren. De man had de ouders uitgenodigd in zijn vakantiecamp om de ontstane geruchten over seksueel misbruik te bespreken en te ontzenuwen. Naderhand kwamen via de media allerlei feiten boven water en de ouders voelden zich bedrogen en reageerden uiteindelijk heftig.

Ten slotte zijn er situaties waarin feiten worden onthuld die al geruime tijd geleden hebben plaatsgevonden. Een voorbeeld hiervan is casus 4A. In deze casus wordt een zedendelinquent veertien jaar na zijn delict door een pedojager ‘ontmaskerd’. De zedendelinquent woonde inmiddels al jaren met zijn gezin in een andere stad, waar niemand bekend was met dit verleden. De activiteiten van de pedojager leidden weliswaar tot commotie maar niet tot een langdurig, massaal protest. Alleen een familie wonend tegenover het huis van de zedendelinquent stond er anders tegenover. Zij dreigden, pestten, enzovoort, en uiteindelijk moest het gezin van de zedendelinquent de wijk nemen naar een andere stad.

6.2 *Drijfveren en motieven van actievoerders*

In de meeste zaken worden de acties die volgen op de onthulling uitgevoerd door een beperkt aantal mensen. Zij onderhouden contacten met de media, zijn de woordvoerders van de actie en organiseren activiteiten, zoals een protestmars met brandende fakkels, het opstellen van een petitie of het voeren van handtekeningenacties. In een aantal gevallen zijn de actievoerders directbetrokkenen. Zij wonen met hun kinderen tegenover het huis waar een zedendelinquent komt te wonen (casus 3), zij zijn de bewoners van het portiek waar het slachtoffertje en de zedendelinquent vrijwel naast elkaar wonen (casus 6) of zij wonen in een flatblok waarin een (actieve) zedendelinquent woont (casus 5).

Hun activiteiten zijn erop gericht te voorkomen dat de zedendelinquent te dicht bij een speeltuintje woont, te vaak zijn slachtoffertje zal ontmoeten, enzovoort. Zij stellen daarom voor dat de zedendelinquent op een andere – minder ‘uitdagende’ – plek in een minder kinderrijke buurt komt te wonen. Op het moment dat dit wordt gerealiseerd, ebt de ontstane commotie weg.

Uit geheel ander hout zijn de actievoerders gesneden die door morele overwegingen worden geleid. Zij willen geen concrete oplossingen. In casus 5 stelt de actievoerdster onomwonden dat zij uit ‘walging’ ageert tegen zedendelinquenten. Dergelijke pedojagers willen onthullen en ontmaskeren, en blijven doorjagen. Zij voelen zich niet aangesproken door het uitgangspunt dat iemand die zijn straf heeft uitgezeten weer het recht heeft om terug te keren in de samenleving. Dit maakt het voor bijvoorbeeld de burgemeester moeilijk om met dit type actievoerders overleg te plegen en oplossingen te zoeken voor de ontstane problemen.

Een derde groep actievoerders zijn de opportunisten. Zij worden niet primair gedreven door morele bezwaren tegen zedendelinquenten of door verontrusting over mogelijke recidive, maar zij denken vooral aan hun eigenbelang. Een voorbeeld is casus 2, waarin een aantal flatbewoners ageert tegen de aanwezigheid van een zedendelinquent in hun flatblok. De betrokken man zou regelmatig twee jongetjes thuis ontvangen en ontuchtige handelingen plegen. Een van de actievoerders blijkt het negatieve imago van de zedendelinquent te gebruiken om een urgentieverklaring te krijgen om te kunnen verhuizen. Aan die wens tot verhuizing lagen financiële problemen ten grondslag, niet de geestelijke schade opgelopen als gevolg van de aanwezigheid van de zedendelinquent.

6.3 Geen gesloten front tegen de zedendelinquent

In het tumult dat na de onthulling van het seksueel misbruik ontstaat, gaat wel eens verloren dat niet iedereen op dezelfde negatieve wijze reageert. In de interviews kwamen vroeg of laat voorbeelden en aanwijzingen naar voren van stille steun aan de in opspraak geraakte zedendelinquent. In twee zaken probeert bijvoorbeeld de kerkgemeenschap waarvan de dader lid was, steun te bieden. In casus 3 wordt de zedendelinquent in de gelegenheid gesteld om ten overstaan van de gemeenschap vergiffenis te vragen. In diezelfde zaak trekt, zoals eerder gesteld, een zoon zich het lot van zijn vader aan en steunt hem in het vinden van een nieuwe woning. Ook in enkele andere zaken wordt in alle stilte steun geboden aan de dader. Terwijl de dader in casus 1 op de vlucht is uit angst

‘gelynacht’ te worden door boze ouders, ontvangt hij een bedankbriefje van een ouderpaar omdat hij hun kinderen zulke leuke vakanties heeft bezorgd. Stille steun is er ook in enkele andere zaken, waarin personen uit de directe woon-omgeving van de dader gesprekjes voeren met de betrokkene en een oogje in het zeil houden. In casus 4B worden de goede contacten die de dader onderhoudt met enkele buurtbewoners door de burgemeester aangegrepen om de dader niet te laten verhuizen; de burgemeester spreekt over een informeel netwerk dat om de zedendelinquent heen is gebouwd en stelt dat de kans op recidive hierdoor heel klein is geworden.

In enkele gevallen is er sprake van een strijd tussen voor- en tegenstanders van de zedendelinquent. In casus 5 overstemmen de voorstanders van de zedendelinquent uiteindelijk de geluiden van de tegenstanders. De zedendelinquent is tot een gevangenisstraf veroordeeld wegens ontucht met een meisje uit de buurt. Hij komt vervroegd vrij omdat bij hem een ernstige ziekte met een progressief verloop is geconstateerd. Het buurmeisje is inmiddels verhuisd. Toch tolereren buurtbewoners zijn terugkeer niet omdat de kans op herhaling in de kinderrijke buurt te groot zou zijn. Het verzet wordt aangevuurd door de hierboven genoemde actievoerster die zegt uit ‘walging’ te handelen. Aanvankelijk lukt het niet om de man uit zijn huurhuis te verwijderen. Na een rechterlijke uitspraak dat hij in zijn woning mag blijven, breekt in de buurt een opstand uit, waardoor hij en zijn vrouw zich alsnog genoodzaakt zien te verhuizen naar een seniorencomplex elders in de stad. Maar voor de actievoerster is dit niet genoeg. Samen met enkele buurtbewoners begint zij een handtekeningactie om de zedendelinquent uit de gemeente te laten verhuizen. Zij krijgt het echter niet voor elkaar. Een van de buurtbewoners zegt zelfs in harde bewoordingen dat ze moet ‘opdonderen’.

Ook in enkele andere zaken is er een tweespalt. In casus 3 ergert een aantal oudere mensen zich aan de actievoerders. De wijkagent:

R: ‘Ze zeiden: “Loop niet te zeuren, hij heeft zijn straf uitgezeten en doet geen vlieg kwaad.” Maar er waren er een paar die zich druk maakten om de kinderen, vooral een man en een vrouw waren heel uitgesproken. Toen ik met de senioren sprak, waren zij juist heel negatief over deze man. Ze zeiden: “Laat hem zelf maar opsodemieteren,” het had iets te maken met het uitlaten van de honden.’ (W3)

6.4 Hoe reageren de daders?

In alle negen zaken is er geen twijfel over de juistheid van de onthulling: de betrokken mannen hebben in het verleden zedendelicten begaan en zijn hiervoor strafrechtelijk veroordeeld. In dit opzicht is er voor de daders geen ont-kennen aan. De consternatie die ontstaat heeft in de meeste gevallen betrekking op het voornemen van de dader om weer terug te keren in zijn oude buurt. Het is opmerkelijk dat slechts enkele in opspraak geraakte daders lijdzaam accepteren dat terugkeer vanwege het protest niet mogelijk is. Wellicht vanwege zijn hoge leeftijd gaat de dader uit casus 7 de confrontatie niet aan en gaat hij akkoord met een nieuwe woonomgeving na het uitzitten van zijn straf. De overige daders laten zich niet zomaar slachtofferen; zij blijken zich weerbaar op te stellen, maar dit heeft niet altijd effect. Enkelenslaan uiteindelijk op de vlucht voor de negatieve sociale reacties.

Wat weerbaarheid betreft spant de zedendelinquent van casus 2 de kroon. Eerder veroordeeld voor ontucht met jongetjes, wordt hij ervan verdacht opnieuw in de fout te zijn gegaan. In elk geval staat vast dat twee jongetjes regelmatig bij hem op bezoek komen, en bij hem douchen en naakt door de kamer lopen. De burgemeester belegt een bijeenkomst met de verontruste flatbewoners. De zedendelinquent is zelf niet aanwezig, maar dient naderhand van replek. Hij schrijft een lange brief over zijn contacten met jongetjes, die hij huis aan huis verspreidt. In deze brief, getiteld 'Nu mijn kant van het verhaal!!!!', probeert hij duidelijk te maken dat het hem allemaal is overkomen en dat het douchen en naakt lopen altijd in overleg met de vader van de kinderen plaatsvond vanwege de zomerse hitte in de flat. De opstelling van deze zedendelinquent heeft succes. De aanvankelijke onrust onder de bewoners ebt langzaam weg. Door enkele bewoners wordt hij getypeerd als een 'uiterst vriendelijke man'. De rust in de flat is teruggekeerd.

Ook in enkele andere zaken blijkt de weerbaarheid van de zedendelinquent. Soms volhardt de betrokkene in zijn wens om in zijn woning terug te keren, een ander eist vergoeding van verhuiskosten, en een enkele keer is zijn houding provocerend en lokt hij conflicten uit met de wijkagent. Uit het voorgaande blijkt dat de negatieve sociale reactie op de onthulling/identificatie van de zedendelinquent niet altijd gelijksoortig is. Naast afkeer is er soms ook stille steun, en na verloop van enige tijd verdwijnt de verontwaardiging soms weer. De afloop van de crisissituaties is dan ook per geval verschillend, zoals blijkt uit het volgende overzicht.

Tabel 6.1: De afloop van de onderzochte cases

Zaak	Afloop
1	De zedendelinquent verkoopt zijn bedrijfje en neemt na bedreigingen de wijk naar het buitenland.
2	De onrust ebt weg in de flat en de zedendelinquent blijft gewoon in zijn koopflat wonen.
3	De zedendelinquent betreft zijn huurwoning; de ophef verdwijnt nadat het speeltuintje is verplaatst.
4A	De zedendelinquent en zijn gezin vluchten weg na getreiter van de overburen en krijgen in een andere stad een huurwoning aangeboden.
4B	De zedendelinquent blijft in zijn huurwoning wonen.
5	De zedendelinquent wil terugkeren, maar aanvaardt tegen zijn zin een huurwoning in een seniorencomplex.
6	De zedendelinquent wil terugkeren, maar aanvaardt als gevolg van een rechterlijke uitspraak tegen zijn zin een huurwoning in een seniorencomplex.
7	De zedendelinquent wil terugkeren naar zijn oude huurwoning, maar krijgt een huurwoning op een andere plaats opgedrongen.
8	De zedendelinquent verkoopt zijn woning na buurtprotest en gaat in een andere stad wonen.
9	De zedendelinquent wordt opgejaagd door voetbalsupporters; hij vlucht voor de derde keer nadat zijn woonplek is geïdentificeerd. Zijn vrouw en dochter kunnen het niet meer aan en besluiten gescheiden van de man/vader te gaan wonen.

6.5 Hoe reageren de functionarissen?

In deze paragraaf bespreken wij de reacties van achtereenvolgens de reclasseringswaker, de wijkagent en de burgemeester. De volgorde is niet toevallig gekozen. Wij beginnen met de reclasseringswaker, die in de negen zaken, op enkele uitzonderingen na, niet op de voorgrond trad wanneer er commotie was. De rol van de burgemeester daarentegen is in de negen zaken opvallend. Hij speelt een belangrijke rol bij het apaiseren van de ontstane onrust. De rol van de wijkagent is in elke zaak weer anders. Hij is meer betrokken bij de zaken dan de reclasseringswaker, maar treedt duidelijk minder op de voorgrond dan de burgemeester.

6.5.1 De reclasseringswaker

In de meeste zaken is er geen reclasseringscontact met de zedendelinquent op het moment dat de crisis uitbreekt, omdat er geen reclasseringswaker is opgelegd of omdat het verplichte reclasseringswakercontact al is afgerond. In enkele gevallen wordt de reclasseringswaker benaderd door de wijkagent of de burgemeester om nadere gegevens te verstrekken over de achtergronden van de ex-cliënt en diens perspectieven in de toekomst (recidivegevaar). In slechts drie gevallen (zaken 5, 7, 8) was er sprake van vrijwillig of verplicht reclasseringswakercontact op het moment van de crisis. In de interviews met de reclasseringswakers komt naar voren dat zij het moeilijk vinden om als (voormalig) hulpverlener of toezichthouder tijdens de commotie op de voorgrond te treden, bijvoorbeeld bij bewonersbijeenkomsten waarin de buurt door de burgemeester wordt uitgeno-

digd om over de ontstane onrust te spreken. In enkele gevallen (zaak 3, 4B, 8) wordt de reclasseringwerker bevestigd door de burgemeester en is hij bereid om op de achtergrond als vraagbaak te dienen. In casus 3 bijvoorbeeld spreekt de burgemeester met de zedendelinquent en voert hij daarnaast enkele gesprekken met de reclasseringswerker. Op basis hiervan deelt de burgemeester aan verontruste buurtbewoners mee dat de zedendelinquent ‘geen pedofiel’ is en dat de kans op recidive klein is. In casus 4 wordt na de onthulling over de aanwezigheid van twee zedendelinquenten in de buurt een werkgroep opgericht waarin naast enkele functionarissen van de gemeente en justitie ook de behandelaars van de twee personen zitten. Daarnaast wordt een werkgroep opgericht waarin enkele buurtbewoners zitten en enkele gemeentebestuurders. De twee zedendelinquenten worden door de werkgroep uitgenodigd om over hun situatie te spreken. Een van de geïnterviewde behandelaars merkt op dat hij zich tijdens deze bijeenkomsten vrij voelde om informatie over de behandeling van de twee te verstrekken.

R: ‘Het is juist heel belangrijk om geheimhouding te doorbreken op een plek die vertrouwd is, zoals die werkgroep. Het is aan de cliënten om te bepalen of zij mij toestemming geven om de geheimhouding te doorbreken. En dat hebben zij op die plek wel gedaan.’ (R4)

De informatie over de zedendelinquent moet volgens deze respondent echter wel binnen de vier muren van dit overleg blijven. Hij vindt dat de burgemeester te ver dreigde te gaan met het openbaren van gegevens.

R: ‘De burgemeester was druk op zoek naar een nieuwe woning voor [de zedendelinquent]. Bij hem speelde de angst voor het opnieuw ontstaan van maatschappelijke onrust een grote rol. Toen er eenmaal een nieuwe woning was gevonden, wilde hij dat de nieuwe omgeving (de burens) op de hoogte gesteld werd van de achtergronden van [de zedendelinquent]. Ik heb daar heel erg tegen geprotesteerd, en uiteindelijk is dit ook niet gebeurd.’ (R4)

14 Ten overvloede wijzen wij er nogmaals op dat op basis van de door ons bestudeerde cases geen generieke uitspraken kunnen worden gedaan en dat recente regelingen die mede beogen de communicatie tussen partijen te verbeteren, zoals de BJJ en het Landelijk Samenwerkingsprotocol Politie-Reclassering-Openbaar Ministerie, nog niet in werking waren ten tijde van het merendeel van onze cases.

Tussen wijkagent en reclasseringswerker verloopt het contact niet soepel. In geen van de bestudeerde gevallen was er sprake van een goede coördinatie en informatie-uitwisseling tussen de politie (wijkagent) enerzijds en de hulpverleners (reclassering, therapeuten) anderzijds.¹⁴ Over en weer maken beide organisaties elkaar verwijten en soms leidt dit regelrecht tot aanvaringen.

In casus 5 deed de wijkagent volgens de reclasseringswerker ‘gekke dingen’.

I: ‘Wat vond je van de wijkagent?’

R: ‘Die vond ik erg passief, maar die deed ook gekke dingen. Hij belde me op en zei dat hij een kopie wilde van het psychiatrisch rapport. Ik heb toen gezegd dat hij dat niet kon krijgen. Hij wilde het vervolgens door zijn baas laten opvragen en toen zei ik: “Al laat je het door de koningin opvragen, je krijgt het niet.”’ (R5)

Ook in enkele andere zaken blijkt dat de reclasseringswerker of therapeut erg terughoudend is om informatie te verstrekken over de zedendelinquent. In zaak 7 en 8 neemt de burgemeester het initiatief om de ontstane onrust de kop in te drukken, en gaat zelf met de zedendelinquenten praten, zonder hierbij te varen op de informatie van de reclassering.

6.5.2 *De wijkagent*

In de negen zaken spelen wijkagenten altijd wel een rol, maar de aard van de verrichte activiteiten verschilt van geval tot geval. Voor het moment van de onthulling is de wijkagent soms al op de hoogte van de terugkeer van de zedendelinquent. Niet vanwege het covenant dat met de reclassering is gesloten en waarin de reclassering stelt dat alle onder toezicht van de reclassering staande zedendelinquenten worden gemeld aan de wijkagenten, maar vanwege toevallige omstandigheden. In casus 2 bijvoorbeeld kwam de wijkagent bij toeval op het spoor van de zedendelinquent die zij nog kende uit de periode dat zij zedenrechercheur was. In een ander geval (casus 3) kwamen de feiten over de terugkeer van een zedendelinquent via de burgemeester bij de wijkagent terecht. In de situaties waarin de identiteit van de zedendelinquent wel bij de wijkagent, maar nog niet algemeen bekend is, lijkt de wijkagent tamelijk geïsoleerd te werken. Hij maakt nu en dan een praatje met de zedendelinquent, maar hij wint geen informatie in bij andere instanties. Wanneer de onthulling algemeen bekend is, speelt de wijkagent in enkele zaken een coördinerende rol (hij informeert rele-

vante instanties, zoals de reclassering en de woningcorporatie) en hij praat met de voornaamste betrokkenen, de zedendelinquent en de actievoerders.

In alle negen zaken neemt de burgemeester het heft in handen, hij gaat persoonlijk spreken met de betrokken zedendelinquent en met actievoerders, en voor een rol van de wijkagent is dan meestal niet zoveel ruimte meer. Hij maakt geen deel uit van een crisisteam en is zelfs niet altijd aanwezig bij bijeenkomsten die door de burgemeester zijn belegd om de crisis met de buurtbewoners te bespreken.

In sommige zaken is hij belangrijk omdat hij de burgemeester op diens verzoek van informatie voorziet. Hij treedt daarbij op als de verlengde arm van de burgemeester. Het meest duidelijk komt dit naar voren in casus 1, waarin de burgemeester opdracht geeft aan de wijkagent om erop toe te zien dat een vakantieorganisator niet in dezelfde ruimte slaapt als de kinderen die hij begeleidt. De man heeft – weet de burgemeester – eerder zedenmisdriven gepleegd. De wijkagent rapporteert zijn bevindingen periodiek aan de burgemeester. Uiteindelijk vlucht de zedendelinquent na een compromitterende televisie-uitzending naar het buitenland. Gedurende deze clash speelden de twee betrokken wijkagenten geen rol van betekenis meer.

De positie van de wijkagent is niet benijdenswaardig. Hij heeft niet de juridische mogelijkheden om informatie van de zedendelinquent af te dwingen, tenzij de wijkagent belast is met de controle op de naleving van bijzondere voorwaarden die bij de vervroegde invrijheidstelling of voorwaardelijke strafoplegging zijn gesteld. Als de zedendelinquent zijn medewerking weigert om – buiten deze controle – met de wijkagent te spreken, staat de wijkagent machteloos. Dit gebeurt in casus 6, waarin de burgemeester van de wijkagent verwacht dat hij op de hoogte blijft van de situatie van de zedendelinquent. Deze wil de wijkagent echter niet te woord staan en dreigt zelfs met een aangifte van stalking als de wijkagent aan de deur blijft komen.

Ook bij de eerdergenoemde asociale familie (casus 4A) moet de wijkagent bakzeil halen. De familie hangt spandoeken op en geeft voortdurend hardop blijk van hun ongenoegens over de zedendelinquent. Maar de wijkagent doet niets. Een casemanager van de gemeente oefent felle kritiek uit op de wijkagent.

R: 'Die wijkagent deed eigenlijk niets. Ze [de familie] verwachtten op de een of andere manier van de wijkagent dat die iets deed, maar deze wijkagent maakte alleen een praatje. Hij werd door die groep belachelijk gemaakt.' (O4)

De vraag is echter wel hoe de wijkagent in deze netelige situatie had moeten optreden. Ook in deze omstandigheden, waarin mensen niet bereid zijn te luisteren en te spreken, staat de wijkagent met lege handen. In de negen zaken verrichten de wijkagenten uiteenlopende werkzaamheden. Naast het uitoefenen van toezicht op zedendelinquenten is er de mogelijkheid dat de wijkagent zich richt op het slachtoffer en zijn familie. In casus 7 krijgt de wijkagent expliciet de opdracht van zijn teamleider om het slachtoffer te bezoeken en te begeleiden naar de rechtszaal.

6.5.3 De burgemeester

De burgemeester speelt in de negen zaken een belangrijke rol. Door persoonlijk betrokken te zijn bij gesprekken met zedendelinquenten en verontruste buurtbewoners zet hij een belangrijk persoonlijk stempel op de aanpak van de crisis.

Formeel is de burgemeester betrokken bij deze crisissituaties vanwege zijn verantwoordelijkheid voor de handhaving van de openbare orde. In de crisissituaties die ontstaan naar aanleiding van de terugkeer van zedendelinquenten fungeert hij bovenal als een 'burgervader' die poogt om ook de belangen van de zwakke partij te beschermen. In sommige zaken stellen de burgemeesters zich openlijk op achter de zedendelinquent. Hun principiële visie is dat elke afgestrafte burger een nieuwe kans moet krijgen, ook de zedendelinquent die zijn straf heeft uitgezeten. Enkele burgemeesters kiezen ervoor om dit standpunt uit te dragen en uit te leggen in openbare bijeenkomsten die belegd zijn naar aanleiding van de onthulling. Enkele citaten van/over burgemeesters ter illustratie:

R: 'Maar deze mensen moeten wel wonen, we zijn een gemengde gemeenschap. En deze mensen moeten ook een kans hebben, ook met medicaties tegenwoordig. En sterker, als iemand één keer zoiets heeft begaan, heel verschrikkelijk, maar het is niet iets wat voor de eeuwigheid moet mee worden gedragen. Dat mag dan ook weer niet. We hebben als burgervader en burgermoeder ook de plicht om deze mensen op de een of andere manier te accommoderen.' (B2)

R: 'Zo werkt ons strafrecht ook. Je krijgt een straf, maar daarna moet je weer alle kansen krijgen in de maatschappij. En op het moment dat je dat [dat een zedendelinquent in de buurt woont] gaat trompetteren, dan is de kans dat het fout gaat volgens mij heel groot.' (B3)

R: 'Ik zei: "U bent inwoner van mijn gemeente en wat u aangaat, gaat mij ook aan. Maar ook deze meneer [de zedendelinquent] is inwoner van deze gemeente en ook die meneer gaat me aan. Daar let ik ook op.'" (B4)

R: 'Ik vind dat iedereen recht heeft om ergens te wonen, want we hebben een juridisch stelsel. Daar is die veroordeeld en gestraft; komt hij vrij, dan moet hij gewoon ergens wonen.' (B7)

Enkele burgemeesters zijn persoonlijk erg betrokken bij de positie van de zedendelinquent.

R: 'Toen ik zaterdagochtend gebeld werd van: "Dat huis is besmeurd en er is een brief rondgegaan in de buurt waarin de man wordt aangekondigd. We zullen het meteen maar zeggen: het is waar." Ik was volkomen verrast, maar ik was niet boos. Ik was niet boos op de politie, maar ik was wel boos toen ik de hoorn oplegde. In de zin van: shit, dat mij dit moet overkomen. En nu? Waarom moet die nou toevallig in [...] komen wonen? Dat was mijn eerste emotie. Daarna ben ik eigenlijk gaan nadenken: wie is er nu eigenlijk slachtoffer in dit geval? Die man was gewoon een nieuw leven begonnen met zijn vriendin en een kind en dan wordt zijn huis opeens besmeurd. Hij wordt publiekelijk aan de schandpaal genageld door een situatie die is voortgekomen uit een andere gemeente. Heel erg, want ik heb de uitspraken gezien van de rechter. Ik weet wat die ongeveer heeft gedaan. Ja, dat is allemaal heel triest. Maar de vraag is: heeft die man geen recht op een nieuw leven? Volgens mij wel.' (B8)

R: 'We [burgemeester en zedendelinquent] hebben nog een keer telefonisch contact gehad. Hij heeft me bedankt voor de hulp gedurende het traject. Daar hebben we nog op teruggekeken, dus dat we het hier rustig hebben opgepakt zonder hem te veroordelen. Ik heb bijvoorbeeld ook via de radio gezegd dat hij het recht had om hier te wonen. Ik heb hem niet veroordeeld [...]. Je bent ook burgemeester van die persoon [de zedendelinquent]. Dat is ook een bepaalde beroepsethiek.' (B8)

Zijn collega stelt:

R: 'Kijk, de persoon in kwestie was ooit al een keer veroordeeld. We weten uit literatuuronderzoek dat als iemand ooit veroordeeld is, hij een

groter risico vormt, helaas, wat je er ook aan doet. Van de andere kant vindt de samenleving het verantwoord om hem een herkansing te geven. Daar moet ik dus ook aan bijdragen.' (B9)

Deze burgemeester concludeert:

R: 'Ik vind dat die mensen in beginsel gewoon in de samenleving moeten. Want anders zit straks iedereen opgesloten. Kijk, je moet niet de kat op het spek binden, maar je moet ze wel een kans geven. Op zich denk ik, als je ze die niet geeft, dat ze veel gevaarlijker worden.' (B9)

Opmerkelijk is dat alle negen burgemeesters heel snel reageren, om de onrust in een zo vroeg mogelijk stadium te kunnen dempen. Daarnaast wordt in een aantal zaken actief gewerkt aan de verhuizing van de zedendelinquent, naar bijvoorbeeld een minder kinderrijke buurt.

In de aanpak van de onrust kiest elke burgemeester zijn eigen stijl. Draai- boeken voor dit soort incidenten waren in de negen zaken (nog) niet aanwezig. In het beteugelen van de onrust worden verschillende strategieën gevolgd. Vier burgemeesters kiezen voor een buurtbijeenkomst waarin alle buurtbewoners hun zegje kunnen doen. Andere burgemeesters zijn bang dat je op zo'n manier de emotie alleen maar versterkt in plaats van beteugelt. In casus 3 bijvoorbeeld kiest de burgemeester ervoor om intensief met de meest betrokkenen thuis te overleggen en tot een oplossing te komen.

6.5.4 *Het beteugelen van de onrust*

Enkele burgemeesters proberen de onrust te beteugelen door tijdens de buurtbijeenkomst of via de media stereotiepe opvattingen over zedendelinquentie te doorbreken. Zo wordt in casus 3 door de burgemeester naar buiten gebracht dat er een zeer kleine kans op recidive is volgens de behandelaar van de zedendelinquent, en wordt in casus 8 door de burgemeester gesteld dat de zedendelinquent geen pedofiel is. Deze strategie roept wel de vraag op hoe de burgemeester dergelijke stellige beweringen kan doen over de behandelmogelijkheden van de zedendelinquent, zonder dat de geheimhouding van medische dossiers wordt doorbroken. De kans bestaat dat dergelijke uitlatingen tot verdere vragen leiden van verontruste buurtbewoners, en dat dus steeds dieper in de privacy van de zedendelinquent wordt getreden. Mede ter afwending van steeds verdergaande

vragen over het strafrechtelijke verleden van de zedendelinquent en over diens behandel mogelijkheden, laat een van de burgemeesters (casus 2) zich in het openbaar niet bijstaan door de officier van justitie, reclasseringswerker of psychiater. In casus 8 daarentegen nodigt de burgemeester de behandelaar uit voor de openbare meeting om uitleg te geven over de behandeling. De burgemeester leest tijdens de bijeenkomst een brief voor van de zedendelinquent. Hij doet dit vooral met het oog op de beeldvorming. Door de persoonlijke brief zou de zedendelinquent 'zijn menselijkheid' weer terugkrijgen.

Interessant is de houding van de burgemeester in casus 5, de zaak waarin onrust ontstaat in een flatblok. Hij vindt er geen doekjes om dat de zedendelinquent een risico vormt in de flat. Maar hij houdt zijn gehoor voor dat er een grote verantwoordelijkheid bij de ouders ligt om deze risico's te beteugelen.

6.5.5 Concrete oplossingen

De burgemeesters staan soms voor moeilijke vragen: hoe voorkom je dat een zedendelinquent terugkeert in de buurt waar zijn slachtoffer woont? Is het mogelijk het huurcontract op te zeggen? Wat te doen met koopwoningen? Meestal kan de burgemeester hierover niet zelfstandig beslissen, omdat hij geen eigenaar is van de woning of omdat de zedendelinquent weigert een woning in een andere buurt te aanvaarden. In een aantal gevallen lukt het wel om een voor alle partijen bevredigende oplossing te vinden. Twee oplossingen springen eruit vanwege de durf en vindingrijkheid van de betrokken burgemeester. In de eerste plaats moet de oplossing in casus 3 genoemd worden: buurtbewoners waren ontzet over het feit dat een zedendelinquent kwam wonen tegenover een speeltuintje. De man had al geïnvesteerd in zijn nieuwe huurwoning en weigerde mee te denken over een andere oplossing. De burgemeester bedacht: als de man niet wil verhuizen, moet het speeltuintje maar worden verplaatst, wat ook daadwerkelijk is gebeurd.

Een ander voorbeeld levert de volgende casus: de zedendelinquent wil per se terugkeren in zijn oude woning. De burgemeester vindt dit met het oog op de gevoelens van het slachtoffer onaanvaardbaar. Hij bezoekt de man in de gevangenis en weet hem er uiteindelijk toe te bewegen elders een vergelijkbare woning te betrekken. De burgemeester meldt niet aan de woningcorporatie dat er een zedendelinquent aankomt, om het verhuisplan niet in duigen te laten vallen.

R: 'De contractpartij die wist het niet, anders hadden we nooit een contract kunnen laten ondertekenen.' (B7)

Conclusies en aanbevelingen

Wat gebeurt er als een bekende zedendelinquent weer terugkeert in de samenleving, en wat gebeurt er als een buurtbewoner opeens wordt 'ontmaskerd' als ex-zedendelinquent? In dit onderzoek zijn negen zaken beschreven (tien daders) waarin de identificatie of ontmaskering van een zedendelinquent tot ophef, woede en angst onder buurtbewoners leidde. De problematiek is in alle zaken in essentie dezelfde: hoe kunnen zedendelinquenten die hun straf hebben uitgezeten weer een nieuwe kans krijgen in de samenleving? Door middel van convenanten tussen politie en reclassering, en door de BIJ worden de betrokken actoren geïnformeerd over de concrete omstandigheden. Het ideaal is om de terugkeer in de samenleving zo 'geregisseerd' mogelijk plaats te laten vinden; de zedendelinquent dient zich te houden aan de bijzondere voorwaarden die hem door de rechter zijn opgelegd, en de toezichhoudende activiteiten van de reclassering en de wijkagent vinden binnen dit formele kader plaats. Er zijn echter ook situaties waarin een zedendelinquent al lang geleden is afgestraft en door de wijkagent noch de reclassering wordt gecontroleerd. Weer anders ligt de situatie bij zedendelinquenten die wel onder toezicht staan van reclassering en wijkpolitie, maar door de buurtbewoners (nog) niet zijn herkend als voormalige zedendelinquenten. Ten slotte kan de situatie eruit bestaan dat de zedendelinquent actief is geworden (of gebleven) en de aandacht van de politie op zich vestigt door opnieuw zedendelicten te plegen.

In dit onderzoek hebben we drie fasen onderscheiden in het verloop van crisissituaties rond de identificatie of terugkeer van zedendelinquenten. De eerste fase is de fase voorafgaand aan de onthulling. In deze fase zijn er altijd personen die weten wat er is gebeurd: de slachtoffertjes, de reclasseringswerker of hulpverlener, de wijkagent, enzovoort. Hun probleem is dat de kennis die zij hebben zeer belastend is. Niet voor de zedendelinquent, maar belastend voor henzelf. Wijkagenten mogen hun wetenschap over de identiteit van de zedendelinquent niet zomaar melden aan de buurtbewoners; slachtoffertjes schrikken terug voor de ernstige gevolgen die hun onthullingen ook voor henzelf zullen hebben. Juist vanwege de maatschappelijke gevoeligheid van alles wat met zedendelinquentie en pedoseksualiteit te maken heeft, weten betrokkenen ook dat het openbaar

maken van die kennis enorme, oncontroleerbare gevolgen kan hebben. Niet alleen voor de veroordeelde zedendelinquent, maar ook voor de overige betrokkenen, zoals de familie van de delinquent, de slachtoffers en de buurtbewoners. Voor betrokken reclasseringswerkers geldt specifiek dat het opbouwen van een vertrouwensband met hun cliënt een belangrijke voorwaarde is om hun werk goed te kunnen doen en dat die taak zich slecht verhoudt met het delen van die informatie met andere functionarissen. Toch gaat dit stilzwijgen in sommige cases samen met een verdenking dat er nieuwe delicten worden gepleegd. In andere cases is van een vermoeden van nieuw misbruik echter geen sprake en leeft de veroordeelde zedendelinquent al jarenlang een (voor het oog) vreedzaam en delictvrij leven voordat zijn verleden wordt op-gerakeld.

In enkele zaken keert een veroordeelde zedendelinquent vanuit de gevangenis terug in zijn woning, zonder dat de burgemeester en politie hiervan op de hoogte zijn gesteld. Onder het regime van de BIJ (zie hoofdstuk 3) zou dat niet meer kunnen gebeuren, omdat de burgemeesters van de deelnemende gemeenten dan systematisch op de hoogte worden gesteld van het vrijkomen van delinquenten die zijn veroordeeld voor ernstige gewelds- en zedendelicten. In verband daarmee is het zeer relevant dat de meeste door ons geïnterviewde burgemeesters stellen liever niet op de hoogte te worden gebracht van die informatie, omdat ze die toch niet mogen gebruiken om de buurt te informeren. Als na de ontmaskering van de zedendelinquent bekend wordt dat de burgemeester wist van zijn aanwezigheid, zou dat zijn positie onder de bevolking zelfs zeer verzwakken.

In verband met het doel van de BIJ (voorkomen van openbare-ordeproblemen rond veroordeelde gewelds- of zedendelinquenten) is het ook belangrijk zich te realiseren dat maar in drie van de negen cases ophef ontstond direct na de terugkeer van een veroordeelde zedendelinquent in de samenleving. Het komt vaker voor dat deze ophef pas jaren later ontstaat. Of er ophef zal ontstaan, lijkt bovendien lastig voorspelbaar, hoewel de ratio achter de BIJ suggereert dat de burgemeester (of de gemandateerde) in staat is uit de tientallen zaken die hem per jaar worden aangeboden, precies die zaken te selecteren waar hij moet ingrijpen. Die ophef ontstaat immers vaak naar aanleiding van nogal onvoorspelbare acties van individuen, zoals hieronder nog eens zal worden uiteengezet. De ernst van het misbruik, bijvoorbeeld, (een criterium uit de BIJ) lijkt niet van doorslaggevende invloed op het ontstaan of de omvang van de onrust. Ons bestand bestaat zowel uit zaken waarin sprake is geweest van ernstig of stelselmatig misbruik, als uit zaken waar het misbruik minder ernstig was of eenmalig. Uit de door ons bestudeerde cases blijkt echter dat twee facto-

ren als belangrijke katalysatoren op die onrust werken. Het betreft de terugkeer van de veroordeelde zedendelinquent naar de buurt waar het slachtoffer woont en zijn aanwezigheid in een kinderrijke buurt.

Dat brengt ons op het proces van onthulling, de tweede fase in ons onderzoek. In die fase wordt het geheim van de zedendelinquent doorbroken. Het is het moment waarop voor iedereen geopenbaard wordt wat de ‘ware’ identiteit van de zedendelinquent is. We spreken van actieve onthulling als de zedendelinquent zelf een rol heeft gespeeld in het openbaar maken van de gepleegde seksuele misdrijven, bijvoorbeeld doordat hij opgepakt wordt voor een nieuw misdrijf of terugkeert naar de plek waar het misbruik heeft plaatsgevonden. De vasthoudendheid waarmee veroordeelde zedendelinquenten terug willen keren naar hun voormalige woning, heeft ons verbaasd en roept bij omwonenden veel agressie op.

Onthulling kan ook plaatsvinden door toedoen van anderen, soms mensen die al jarenlang van het verleden van de zedendelinquent op de hoogte zijn of er een dagtaak van hebben gemaakt veroordeelde zedendelinquenten op te sporen (pedojagers), soms mensen die door toeval achter het misbruik zijn gekomen. Zij voeren morele argumenten aan voor hun rol in het onthullingsproces, maar blijken ook persoonlijke motieven te hebben. Zij zijn zelf ooit slachtoffer geweest van seksueel misbruik, hebben een (zakelijk) appeltje te schillen met de veroordeelde zedendelinquent of vinden het prettig om in het middelpunt van de (journalistieke) belangstelling te staan.

Er worden medestanders gemobiliseerd door het rondsturen van brieven, het zichtbaar of bekend maken van de verblijfplaats van de veroordeelde zedendelinquent of het verspreiden van berichten via de sociale media. Een katalyserende factor is ook de gedetailleerde informatie die op www.rechtspraak.nl of in andere openbare bronnen gevonden kan worden over seksueel misbruik. Wanneer ook de professionele media zich met de zaak gaan bemoeien, de media samendrommen voor het huis van de zedendelinquent of het slachtoffer en dagelijks berichten over het misbruik of over de onrust die in de buurt is ontstaan, is de crisissituatie compleet. Uit de berichtgeving over onze cases blijkt dat de media de onrust aanzwengelen en de zaak groter en ernstiger voorstellen dan hij misschien is.

Een probleem bij het zo goed mogelijk voorkomen of beheersen van een crisissituatie is dat de betrokken actoren (burgemeester, wijkagent, reclaseringswerker) niet in alle situaties duidelijke bevoegdheden of mogelijkheden hebben om gegevens te verzamelen en op grond hiervan op te treden. De drie

actoren hebben elk een eigen verantwoordelijkheid, die hun informatiepositie bepaalt. De burgemeester, bijvoorbeeld, is verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde. Op grond hiervan kan hij handelend optreden als er beroering ontstaat na de onthulling van het geheim van de zedendelinquent. In een aantal gevallen doet de burgemeester dit ook door bijvoorbeeld het beleggen van buurtbijeenkomsten. Maar als er geen overlast is, wordt het moeilijker om preventief of repressief op te treden ter handhaving van deze openbare orde. Mutatis mutandis geldt hetzelfde voor de wijkagent. In de gevallen waarin hij toezicht uitoefent – samen met de reclassering – op de naleving van de bijzondere voorwaarden, is de situatie duidelijk. Zodra hij buiten dit kader treedt (er zijn geen bijzondere voorwaarden), staat de wijkagent met lege handen. Hij heeft geen opsporingsbevoegdheden en is louter aangewezen op zijn sociale vaardigheden om nog wat informatie te verkrijgen van de zedendelinquent. Ook voor de reclasseringswerker geldt dat zijn mogelijkheden om informatie te verkrijgen sterk verminderen als hij geen ruggensteun meer heeft van zijn taak om toezicht uit te oefenen op de naleving van de bijzondere voorwaarden.

De fase na de onthulling is de fase van de morele paniek. We herkennen de kenmerken zoals die in hoofdstuk 2 zijn beschreven. Zedendelinquenten behoren tot de *folk devils* van de samenleving, zeker als het misbruik met kinderen heeft plaatsgevonden. Ook als dat misbruik beperkt of eenmalig is geweest, volgt vaak een disproportionele reactie, al is het maar omdat de zedendelinquenten in de media meestal zonder enige nuance worden afgeschilderd. Toch is de afwijzing niet zo massief als de theorie van de *moral panic* doet voorkomen. Er zijn altijd mensen die het voor de zedendelinquent opnemen: een hulpverlener, reclasseringswerker of buurtgenoot. Zij begrijpen dat ‘ook een veroordeelde zedendelinquent ergens moet wonen’, ‘iedereen een nieuwe kans verdient’ of ‘het opjagen van de zedendelinquent de kans op nieuw misbruik juist vergroot’. Hoewel er in alle door ons bestudeerde zaken een moment is waarop massaal om het verdwijnen van de zedendelinquent lijkt te worden geroepen, zijn de aanjagers van de onrust zelf vaak exceptionele figuren, die maar kortstondig medestanders kunnen mobiliseren. Heel veel hangt in deze kritieke fase af van het optreden van de burgemeester. Reclasseringsmedewerkers en wijkagenten kunnen in deze fase nog wel een matigende rol spelen, maar of een zaak al dan niet tot een goed einde wordt gebracht, hangt af van het al dan niet overtuigende optreden van het openbaar bestuur. Daarbij is wel duidelijk dat iedere situatie vraagt om een andere aanpak en dat een op iedere zaak toepasbaar draaiboek een illusie is. Toch zijn er wel een aantal factoren te herkennen

die een dempend dan wel versterkend effect hebben op de onrust. Hoewel burgemeesters zeggen liever niet geïnformeerd te willen worden over de terugkeer van een zedendelinquent in hun gemeente, kan een goede informatiepositie toch in hun voordeel werken op het moment dat de onrust zich voordoet, al hebben wij hierboven al uitgelegd dat het een illusie is te denken dat met die informatie ook (alle) crisissituaties kunnen worden voorkomen. Terugkeer naar de plek waar het misbruik heeft plaatsgevonden of het huisvesten van een veroordeelde zedendelinquent in een kinderrijke buurt is in het algemeen een ongewenste situatie. Hoewel de burgemeester (zeer) beperkte juridische mogelijkheden heeft de zedendelinquent gedwongen te laten verhuizen, kan natuurlijk wel een (dwingend) beroep worden gedaan op het gezonde verstand van de veroordeelde en zal naar acceptabele alternatieve woonruimte moeten worden gezocht. Het verwijderen van de trekpleister voor kinderen (een wipkip) bleek ook zeer effectief. Wanneer echter een in het verleden veroordeelde zedendelinquent al jarenlang probleemloos in een buurt woont, zonder dat er aanwijzingen zijn van recidive, of wanneer de buurt alleen in de perceptie van de buurtgenoten als kinderrijk kan worden gekwalificeerd, zal dat ook door de burgervader aan zijn inwoners moeten worden uitgelegd. Een aantal burgemeesters uit ons onderzoek neemt het stellige standpunt in dat ook iemand die veroordeeld is voor een zedendelict recht heeft op een woning. Zij hebben die boodschap succesvol naar hun inwoners uitgedragen. Daarbij helpt het dat het front tegen de zedendelinquent niet zo gesloten is als soms wordt gedacht, en kan het tij zich zelfs tegen de aanjagers van de onrust keren als die, ondanks redelijke argumenten of maatregelen, blijven volharden in het onrust stoken.

Een aantal burgemeesters heeft ervoor gekozen hun inwoners via een buurtbijeenkomst te informeren over de situatie en de te nemen maatregelen. Daarbij is het goed zich te realiseren dat het organiseren van een dergelijke bijeenkomst in ieder geval tijdelijk tot een verheving van de onrust kan leiden. Ook als de pers geweerd wordt, is het feit dat een buurtbijeenkomst wordt georganiseerd nieuwswaardig; de verzamelde pers biedt aan wie daar behoefte aan heeft een forum om naar hartenlust zijn of haar mening te formuleren. Toch kan een buurtbijeenkomst een effectief middel zijn om de onrust te bezweren. Het middel roept echter ook de vraag op wat wel en wat niet in het openbaar gezegd kan worden door de verschillende actoren. Opvallend is dat met name de burgemeester in het openbaar veel gevoelige informatie over de persoon van de zedendelinquent en zijn ontuchtige handelingen verstrekt, in de gevallen althans waarin het geheim is onthuld. De burgemeesters spreken openlijk over de recidivekansen van de betrokken zedendelinquent of diens psychische toestand en

ook wordt in concreto ingegaan op de aard van het seksueel misbruik waarvoor de zedendelinquent in het verleden is bestraft. Een deel van deze gevoelige informatie is gehaald uit openbare bronnen, met name het eerdergenoemde www.rechtspraak.nl, waarin de vonnissen weliswaar geanonimiseerd worden, maar door een beetje insider kunnen die gemakkelijk gedecodeerd worden. Een ander deel van de informatie is verkregen in bilaterale gesprekken met de betrokken zedendelinquent, zijn behandelaar, buurtgenoten, enzovoort. Ook in situaties waarin het geheim al op straat ligt, is er ons inziens nog steeds een privacybelang te verdedigen. Het feit dat al veel over de zedendelinquent bekend is geworden, geeft nog geen vrijbrief om alle beschikbare kennis te openbaren.

Om geloofwaardig te blijven is het in ieder geval van het grootste belang dat de informatie betrouwbaar en uitlegbaar is. Dat is ook de enige manier om uit het dilemma geheimhouding versus transparantie te komen. De burgemeester moet kunnen uitleggen waarom hij al dan niet op de hoogte was, waarbij het ons toch te verkiezen lijkt dat hij geïnformeerd was, ondanks zijn beperkte handelingsruimte. Hij zal zijn inwoners wel moeten kunnen uitleggen waarom hij niet of slechts beperkt kon handelen en waarom de risico's desondanks acceptabel waren.

In het vorige hoofdstuk is geschreven over de afloop van de crisissituaties. In vier gevallen loopt het slecht af voor de ex-zedendelinquent: hij vlucht weg en duikt voorlopig (?) weer ergens in de anonimiteit onder (1, 4A, 8 en 9). In drie gevallen is de afloop minder dramatisch: de zedendelinquent krijgt, zij het tegen zijn zin, een andere woning toegewezen (5, 6 en 7). In drie gevallen loopt het betrekkelijk positief af: de onrust ebt weg en de man kan in zijn woning blijven wonen (2, 3 en 4B). Ook voor de samenleving lijkt ons de eerste situatie de minste voorkeur te verdienen. De *moral panic* wordt gesmoord in een *state of denial*. De fase van het geheim herleeft en er kan opnieuw een situatie ontstaan waarin misbruik plaatsvindt, zonder dat iemand op de hoogte is of ingrijpt, zoals het geval was in Westkapelle. Het is op basis van de kleine aantallen niet mogelijk algemene uitspraken te doen over de vraag waardoor of door wie het verschil in afloop wordt verklaard. Hiervoor is nader onderzoek gewenst. De kernvraag is of grotere transparantie leidt tot een betere afloop. In onze drie gevallen met een goede afloop was er zowel in het optreden van de burgemeester als in de houding van de drie daders veel openheid. Door deze houding wisten de drie daders de steun te mobiliseren van enkele familieleden en buurtbewoners. Het-zes en negatieve labeling kunnen daarentegen leiden tot een verdergaand sociaal isolement, wat de kans op recidive mogelijk eerder vergroot dan vermindert.

Literatuur

- Aanwijzing voorwaardelijke vrijheidsstraffen en schorsing van de voorlopige hechtenis, 1 maart 2013, *Stcr.* 2013, 5108.
- Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage Publications Ltd.
- Best, J. (2013). 'The problems with moral panic: the concept's limitations'. In: C. Krinsky (red.). *The Ashgate research companion to moral panics* (p. 67-78). Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- Boone, M. (2009). 'Grenzen aan toezicht. Minimumwaarborgen voor de uitvoering van bijzondere voorwaarden'. In: *Proces. Tijdschrift voor berechting en reclassering* 88-6, 326-341.
- Bunt, H.G. van de, N.L. Holvast & J. Plaisier (2011). *Toezicht op zedelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering*. Amsterdam: Reed Business.
- Cohen, S. (1967). 'Mods, Rockers and the rest: community reactions to juvenile delinquency'. In: *The Howard Journal of Criminal Justice* 12-2, 121-130.
- Cohen, S. (1972). *Folk devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers*. Oxford: Martin Robertson.
- College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) (2010). *Advies CBP Besluit houdende wijziging van het Besluit justitiële gegevens, 25 oktober 2010*. Den Haag: CBP.
- Corstens, G.J.M. (2008). *Het Nederlands strafprocesrecht*. Deventer: Kluwer.
- Furedi, F. (2013). *Moral crusades in an age of mistrust: the Jimmy Savile scandal*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Garland, D. (2001). *The culture of control: crime and social order in contemporary society*. New York: Oxford University Press.
- Goode, E. & N. Ben-Yehuda (1994). *Moral panics: the social construction of deviance*. Oxford: Blackwell.
- Goode, E. & N. Ben-Yehuda (2013). 'The genealogy and trajectory of the moral panic concept'. In: C. Krinsky (red.). *The Ashgate research companion to moral panics* (p. 23-35). Surrey: Ashgate Publishing Limited.

- Gooren, J.C.W. (2008). 'De culturele hypocrisie rondom pedofilie'. In: F. Bovenkerk, D. Siegel & F. van Gemert (red.). *Culturele criminologie* (p. 97-109). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Haspel, M.M.J. van den (2011). 'Commentaar bij art. 2 Politiewet'. In: E.R. Muller & T.A. de Roos (red.). *Tekst en Commentaar Openbare Orde en Veiligheid*. Deventer: Kluwer.
- Horst, R.P. van der, H.J.M. Schönberger & C.H. de Kogel (2012). *Toezicht op zedendelinquenten*. Den Haag: WODC.
- Huls, C.E. & J.G. Brouwer (2013). *De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk*. Amsterdam: Reed Business.
- Jacobs, M.J.G., A.M. van Kalmthout & M.Y.W. von Bergh (2006). *Toepassing van bijzondere voorwaarden bij voorwaardelijke vrijheidsstraf en schorsing van de voorlopige hechtenis bij volwassenen*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies, Universiteit Tilburg.
- Jenkins, P. (1992). *Intimate enemies: moral panics in contemporary Great Britain*. New York: Aldine de Gruyter.
- Jenkins, P. (1998). *Moral panic: changing concepts of the child molester in modern America*. New Haven en Londen: Yale University Press.
- Krechtig, L., M. Lans, A. Andreas & A. Menger m.m.v. J. van Vliet (2012). *Begeleidingsactiviteiten in de reclassering*. Utrecht: Kenniscentrum sociale innovatie Hogeschool Utrecht.
- Krinsky, C. (red.) (2013). *The Ashgate research companion to moral panics*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- Plaisier, J. & S. Pennekamp (2009). *Planevaluatie reclasseringstoezicht*. Amsterdam: Impact R&D.
- Poort, R. (2009). *Fundamenten van toezicht. Over de grondslagen voor de ontwikkeling van reclasseringstoezicht*. Utrecht: Reclassering Nederland.
- Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) (2013a). *Bestuurlijke Informatievoorziening Justitiabelen: beter richten!* Den Haag: RSJ.
- Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) (2013b). *Reclasseringsrecht*. Den Haag: RSJ.
- Rafter, N. (2007). 'Crime, film and criminology: recent sex-crime movies'. In: *Theoretical Criminology* 11-3, 403-420.
- Reclassering Nederland (2010). *Gebruikershandleiding ontwerp toezicht*. Utrecht: Reclassering Nederland.

- Schreijenberg, A., J.C.M. van den Tillaart & G.H.J. Homburg (2012). *Doelbereik van de pilot BIJ*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Sutherland, E. (1950a). 'The sexual psychopath laws'. In: *Journal of Criminal Law and Criminology* 40-5, 543-554.
- Sutherland, E. (1950b). 'The diffusion of sexual psychopath law'. In: *American Journal of Sociology* 56-2, 142-148.
- Tillaart, J.C.M. van den, A. Schreijenberg & G.H.J. Homburg (2010). *Evaluatie pilot BIVGEG*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2009). *Handreiking bij Samenwerkingsmodel Nazorg volwassen (ex-)gedetineerde burgers*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
- Wijziging besluit justitiële gegevens, 21 juni 2011, Stb. 2011, 314.

Jurisprudentie

- Kantonrechter Den Helder (Alkmaar) 8 oktober 2009, LJN BK1181.
- Hoge Raad 9 oktober 2009, NJ 2010, 213, m. nt. Mevis.
- Rechtbank Utrecht 16 september 2008, LJN BF0857.
- Rechtbank Utrecht (vzr) 3 december 2009, LJN BK5246.
- Rechtbank 's-Hertogenbosch 5 augustus 2010, AB 2010/304.

Kamerstukken

- Kamerstukken II 2013/14, 33 816, nr. 3.

Bijlagen

1 Samenstelling begeleidingscommissie

Annemieke Venderbosch	Politie & Wetenschap
Renske Emmelkamp	Politie & Wetenschap
Ruud Bakker	Reclassering Nederland
Caroline Huls	Universiteit Groningen
Lidewijde van Lier	Politie Brabant-Noord
Martin Moerings	Universiteit Leiden
Bob Nolet	Politie Amsterdam
Dirk Visser	Politie Rotterdam-Rijnmond
Brandy de Vries	Politie Rotterdam-Rijnmond

2 Overzicht van alle negen cases

Casus 1

In april 2004 wordt vakantiekampbegeleider Bert L. veroordeeld tot een taakstraf van 240 uur en een jaar voorwaardelijke celstraf met een proeftijd van drie jaar voor het langdurig misbruiken van een 12-jarig vakantiekamplid. De jongen zou L. op een door hem georganiseerd kamp hebben leren kennen. In 2007 is de proeftijd van L. afgelopen, tot die tijd staat hij onder toezicht van de reclassering. In de proefperiode wordt het L. verboden om activiteiten met kinderen te organiseren en wordt hem een verplichte behandeling opgelegd.

Na afloop van de proefperiode wil L. opnieuw een vakantiekamp openen. Het Openbaar Ministerie stelt de burgemeester daarvan op de hoogte. De burgemeester licht vervolgens de politie in en verzoekt hen om L. in de gaten te houden. Aan dit verzoek wordt voldaan.

De onrust ontstaat als een misdaadprogramma in 2007 een uitzending wil wijden aan L. Het toezicht vanuit de reclassering is dan al afgesloten. De burgemeester stelt de gemeenteraad hiervan op de hoogte zodat preventieve maatregelen getroffen kunnen worden. Bert probeert samen met zijn advocaat in een kort geding te voorkomen dat het programma wordt uitgezonden. Alhoewel hij aanvankelijk in het gelijk wordt gesteld, wordt de reportage in hoger beroep toch rechtmatig geacht. De uitzending brengt veel commotie teweeg, vooral bij de ouders van de kinderen die lid waren van het vakantiekamp. Na de uitzending ontvangt L. allerlei doodsb bedreigingen en uit angst 'gelyncht' te worden, duikt Bert onder en verdwijnt vanaf dat moment van de kaart.

Casus 2

Henk K. is in totaal drie keer voor zedendelicten veroordeeld. Meest recent is zijn veroordeling eind 2010, waarbij de rechtbank hem veroordeelde tot een voorwaardelijke celstraf en een taakstraf van 240 uur voor ontucht met twee minderjarige jongens en het bezit van kinderporno. Henk stond niet onder toezicht van de reclassering.

Buurtbewoners komen er per toeval achter dat K. een zedenverleden heeft doordat de gerechtelijke uitspraak van K.'s laatste veroordeling in de krant is gepubliceerd. De plotselinge gewaarwording van K.'s verleden zorgt voor veel onrust onder de buurtbewoners. De onrust wordt vergroot als buurtbewoners

het vermoeden hebben dat hij opnieuw strafbare feiten heeft gepleegd. Twee jongens uit de buurt zouden namelijk regelmatig bij K. op bezoek gaan. Een van de kinderen zou daarnaast hebben gezegd dat 'Henk aan zijn billen had gelikt'. Naar aanleiding van deze gebeurtenis wordt een onderzoek naar K. ingesteld en eisen buurtbewoners het vertrek van K. Henk wil de buurtbewoners van zijn onschuld overtuigen en stuurt een brief rond in de buurt. In deze brief vertelt hij wat er volgens hem is gebeurd en hij voegt foto's toe waarop te zien is dat hij met de desbetreffende kinderen volgens hem gewoon aan het lunchen is.

De burgemeester weet pas kort voor het onrustmoment dat K. veroordeeld is voor een zedendelict. De burgemeester organiseert vrijwel direct na de openbaring een bijeenkomst voor de buurtbewoners. Medio 2012 krijgen de buurtbewoners een brief van de burgemeester met daarin de mededeling dat K. niet wordt vervolgd, omdat er onvoldoende bewijs is dat K. opnieuw ontuchtige handelingen met een minderjarige zou hebben gepleegd. De gemeente besluit om Henk niet te dwingen om te verhuizen, omdat dit het probleem alleen zou verplaatsen.

Casus 3

Joop G. vergriipt zich in 2006/2007 meerdere keren aan zijn twee kleindochters en hun vriendinnetje. In 2007 wordt hij door de politie opgepakt in het huis van zijn dochter waar de ontucht heeft plaatsgevonden. In 2009 wordt G. uiteindelijk veroordeeld tot tweeëntwintig maanden celstraf waarvan zes voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. Op advies van de reclasseringswerker kan Joop het laatste deel van zijn detentie onder elektronisch toezicht thuis doorbrengen. De belangrijkste voorwaarden hiervoor waren dat G. een stabiel woonadres en een dagbesteding zou hebben, wat hij volgens de reclasseringswerker had. Het toezicht zou echter vanuit de politie moeten komen.

De onrust ontstaat in mei 2010 als G. zijn gevangenisstraf er bijna op heeft zitten. G. heeft een nieuwe huurwoning toegewezen gekregen, omdat zijn oude woning werd gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. De bewoners van de nieuwe buurt komen bij toeval achter de komst van G. door toedoen van een van de bewoners uit de oude buurt. De buurtbewoners komen vervolgens in opstand omdat de nieuwe woning van G. uitzicht heeft op een speeltuin, waardoor de kans op recidive te groot zou zijn. Er wordt een handtekeningactie opgezet door de buurtbewoners om de komst van G. tegen te houden. De peti-

tie wordt op het internet verspreid en wordt door ruim vijfhonderd mensen van binnen en buiten de wijk ondertekend. De bewoners zouden daarnaast verantwoordelijk zijn omdat de burgemeester, de wijkagent en de woningbouwcorporatie te laconiek zijn omgegaan met ‘de pedo in hun wijk’.

De burgemeester vindt het niet noodzakelijk om G. te laten verhuizen, omdat uit gesprekken met verschillende professionals bleek dat de man geen pedofiel is en de kans op recidive klein is. De rust keert uiteindelijk terug in de wijk als de burgemeester besluit om de speeltuin te verplaatsen. G. kan zijn woning na zijn gevangenisstraf dus gewoon betrekken zonder dat er al te veel commotie in de buurt ontstaat.

Casus 4

Mark van K. (casus 4A) is rond 1996 veroordeeld voor het seksueel misbruiken van zwakbegaafde kinderen in een instelling. Sindsdien hebben hij en zijn gezin een intensief traject gevolgd van therapie en begeleiding. Een hulpverlener zou tevens regelmatig een vinger aan de pols hebben gehouden. Mark zou echter geen reclasseringstoezicht hebben gehad.

De onrust ontstaat in 2010, veertien jaar na zijn delict, als een ‘pedojager’ in de wijk van Van K. brieven verspreidt met de mededeling dat er een pedofiel in de buurt woont. De onrust neemt toe als de burgemeester tijdens een bijeenkomst vertelt dat er tevens een tweede zedendelinquent, Kees G. (casus 4B), in de buurt woont. Kees G. is vrij recent veroordeeld en daarna teruggekeerd naar de plek waar ook zijn slachtoffer woont. Hij stond onder toezicht van de reclassering, maar dit is al afgelopen als de onrust ontstaat. Hoewel de situatie rondom Kees G. hiermee veel gevoeliger lijkt te liggen dan die rondom Van K., en de verwachting aldus zou zijn dat deze zaak meer commotie zou veroorzaken, richt de buurt zich met name tegen Van K. De buurtbewoners organiseren een protestmars en zij eisen het vertrek van Van K., hoewel hij en zijn gezin al jarenlang zonder problemen in de buurt wonen. Eén familie zou vooral prominent actie voeren tegen Van K. en zijn gezin. Ze hangen onder meer spandoeken in de tuin en bedreigen hem en zijn gezin. Sommige buurtbewoners proberen op te komen voor Van K., maar uit angst om tevens doelwit van deze familie te worden trekken andere buurtbewoners hun handen van Van K. af.

De rust keert pas terug nadat Mark en zijn gezin, na een tijd lang ondergedoken te hebben gezeten, de situatie niet meer aankunnen en noodgedwongen verhuizen. Hoewel ze in eerste instantie binnen de gemeente willen verhuizen,

vanwege hun sociale netwerk, besluiten ze uiteindelijk naar buiten de gemeente te verhuizen in verband met de grote ophef. Kees G. daarentegen kon, ondanks de gevoeliger situatie gewoon in het dorp blijven wonen. G. is weliswaar ontslagen naar aanleiding van de onthulling van zijn zedenachtergrond, maar verder zou de ontstane commotie weinig negatieve consequenties hebben gehad. Hij is vrijwel niet lastiggevallen door buurtbewoners, op een enkele sneeuwbal tegen de ruit na. Naar aanleiding van het incident is er een informeel netwerk om Kees G. heen gebouwd om toezicht op hem te houden. Tot slot heeft de burgemeester naar aanleiding van deze incidenten een werkgroep opgezet, bestaande uit autoriteiten en buurtbewoners, voor het geval eenzelfde soort situatie zich weer zou voordoen.

Casus 5

Karel D. is in 2007 veroordeeld voor het plegen van ontucht met een 9-jarig buurkind. Hij heeft een gevangenisstraf van een halfjaar opgelegd gekregen. D. zou een progressieve vorm van dementie hebben en komt vanwege deze reden vervroegd vrij. Karel staat na zijn vrijlating onder toezicht van de reclassering.

De onrust ontstaat als D. na zijn gevangenisstraf terugkeert naar zijn oude woning. Hoewel het slachtoffer inmiddels al is verhuisd, tolereren buurtbewoners zijn terugkomst niet. Vooral één buurtbewoner speelt een prominente rol in het actievoeren. De reden van deze intolerantie was dat D. in een te kinderrijke buurt zou wonen, waardoor de kans op recidive te groot zou zijn. Buurtbewoners organiseren een handtekeningenactie waarin het vertrek van D. en zijn vrouw wordt geëist. Ze proberen D. zelfs met behulp van de woningbouwvereniging uit de wijk te bannen. De woningbouwvereniging biedt Karel in eerste instantie een nieuwe woning aan in een minder kinderrijke buurt binnen de gemeente, maar D. gaat niet op dat aanbod in. De woningbouwvereniging spant vervolgens een rechtszaak aan, maar wordt niet in het gelijk gesteld en Karel mag in zijn woning blijven wonen. De uitspraak van de rechter is de druppel die de emmer doet overlopen voor de buurtbewoners en ze komen in opstand. Ze nemen vervolgens het heft in eigen handen om D. en zijn vrouw alsnog weg te krijgen.

Vanwege de vele pesterijen door buurtbewoners, bijvoorbeeld het gooien van een brandbom door de brievenbus, voelen D. en zijn vrouw zich uiteindelijk genooddaakt om de wijk te verlaten. Ze besluiten om het aanbod van de woningbouwvereniging alsnog aan te nemen en verhuizen naar een senioren-

complex. Daarnaast wordt er een informeel netwerk opgezet om Karel in de gaten te houden. Hij heeft tevens vrijwillig contact met de reclassering. Een aantal buurtbewoners probeert hem en zijn vrouw ook weer te verdrijven uit deze nieuwe woning, maar dit bekoelt snel als andere buurtbewoners het voor D. opnemen.

Casus 6

Rob J. is in 2008 veroordeeld voor het seksueel misbruiken van een 4-jarige jongen. Hij heeft een gevangenisstraf van vijftien maanden opgelegd gekregen waarvan zes maanden voorwaardelijk en een proeftijd van twee jaar. Rob staat niet onder toezicht van de reclassering, maar moet een verplichte behandeling volgen bij de GGZ.

De onrust ontstaat als J. terugkeert in het flatgebouw waar ook zijn inmiddels 5-jarige slachtoffer woont. Het slachtoffer en zijn gezin komen J. onverwachts tegen als ze gebruik willen maken van de lift. Het gezin is niet op de hoogte gesteld van zijn terugkomst en ze zijn dan ook gechoqueerd als ze hem opeens tegenkomen. Flatbewoners komen in opstand, omdat ze het onbegrijpelijk en ontoelaatbaar vinden dat het slachtoffer wordt geconfronteerd met zijn dader. J. wil zijn appartement niet verlaten en als reactie hierop benaderen buurtbewoners de woningbouwvereniging met de vraag of de mogelijkheid bestaat om J. uit huis te laten plaatsen. De woningbouwvereniging spant een rechtszaak aan om dit te bewerkstelligen. De rechter besluit dat J. het appartement moet verlaten, maar dat er een alternatieve woning moet worden aangeboden en dat er aanvullend een verhuisvergoeding van 2500 euro moet worden betaald. Deze voorwaarden worden in hoger beroep alsnog teruggedraaid, maar vanwege de urgente situatie is J. na de eerste uitspraak meteen overgeplaatst naar een seniorencomplex. De woningbouwvereniging besluit om Rob niet op straat te zetten, omdat de nieuwe buurt hem enigszins tolereert en er een informeel netwerk om hem heen is gebouwd om hem in de gaten te houden. De verhuiskostenvergoeding moet hij wel terugbetalen.

De rust keert terug in de flat als J. is verhuisd naar zijn nieuwe woning. Het slachtoffer en zijn gezin verhuizen ook, omdat de flat te veel negatieve herinneringen met zich zou meebrengen. Rob heeft tot zijn overlijden op de nieuwe locatie gewoond.

Casus 7

Frank van D. is in 2010 veroordeeld voor het plegen van ontucht met een 9-jarig buurkind. Hij is veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf waarvan zes maanden voorwaardelijk met een proeftijd van vijf jaar. Van D. krijgt als voorwaarden een behandelverplichting en een meldplicht opgelegd. De rechter had hem ook een contactverbod opgelegd, wat echter moeilijk te realiseren was aangezien het slachtoffer praktisch twee deuren verderop woonde. Frank staat gedurende zijn proeftijd onder toezicht van de reclassering.

Het wordt duidelijk dat Van D. na het uitzitten van zijn straf zijn oude huis weer wil betrekken. Dit zou echter betekenen dat hij weer in de buurt van zijn slachtoffer zou gaan wonen. Buurtbewoners die bekend met hem zijn, tolereren dit niet en eisen van de gemeente dat er maatregelen worden getroffen. De burgemeester bezoekt Van D. een aantal keer in de gevangenis om hem ervan te overtuigen niet naar zijn woning terug te keren. In eerste instantie wil Van D. koste wat kost terugkeren, maar hij verandert uiteindelijk van gedachte als hij de mediaberichten ziet. Hij schrikt van de hoeveelheid commotie die is ontstaan en besluit, terwijl hij nog in de gevangenis zit, dat hij toch beter kan verhuizen. De burgemeester zorgt ervoor dat Frank een vergelijkbare woning krijgt en dat al zijn spullen al van tevoren zijn verhuisd, zodat Van D. helemaal niet meer in zijn oude buurt hoeft te zijn. Hoewel Frank op dat moment onder toezicht van de reclassering staat, licht de burgemeester deze niet in over de verhuizing. De reclasseringswerker weet pas waar Frank zich bevindt als deze zelf contact opneemt voor begeleiding in de nieuwe buurt.

De rust keert terug in de buurt als duidelijk wordt dat Frank niet zal terugkeren. Hij wordt vanuit de gevangenis in het geheim overgeplaatst naar de nieuwe locatie.

Casus 8

Bert G. is in 2008 veroordeeld wegens misbruik van een minderjarige. Hij heeft een gevangenisstraf van twaalf maanden opgelegd gekregen waarvan zes maanden voorwaardelijk. Bert staat gedurende die tijd onder toezicht van de reclassering en ondergaat op vrijwillige basis een behandeling bij de GGZ. Bert kan echter vanwege plaatsgebrek in de gevangenis zijn straf niet direct uitzitten, maar staat gedurende zijn wachttijd wel onder toezicht en volgt zijn behandeling al bij de GGZ.

Bert woont tijdelijk bij zijn vriendin in afwachting van het uitzitten van zijn gevangenisstraf. G. wordt op dat moment al begeleid door de reclassering en de GGZ. De onrust ontstaat als er een brief in de buurt wordt verspreid met de boodschap dat er een pedofiel in de buurt woont, en zijn huis als teken wordt beklad met rode verf. Er ontstaat veel commotie, omdat Bert in een te kinderrijke buurt, nota bene tegenover een speeltuin, zou wonen. De onrust neemt toe als het vermoeden bestaat dat hij kinderen uit de buurt zou hebben misbruikt. De burgemeester organiseert een buurtbijeenkomst om de onrust in te dammen. De buurtbijeenkomst is er vooral op gericht om bewoners in zijn algemeenheid te informeren over zedendelinquenten (bijv. wat is pedofilie, verloop toezicht, enzovoort). Daarnaast laat de burgemeester Bert een brief opstellen die de burgemeester kan voorlezen tijdens de bijeenkomst. Het doel van de brief is om de menselijkheid van G. aan te tonen en buurtbewoners ervan bewust te maken welke impact de commotie op Bert heeft. De rust keert vrijwel direct na de bijeenkomst terug. Dit heeft er ook mee te maken dat G. tijdens het ontstaan van de onrust tijdelijk ergens anders is gaan wonen.

De burgemeester zorgt ervoor dat hij zijn gevangenisstraf direct kan uitzitten en vervolgens in een behandelingstraject terecht kan. Bert en zijn vriendin zijn uiteindelijk niet meer teruggekeerd naar hun huis en hebben het verkocht.

Casus 9

Jan L. is meerdere keren veroordeeld. Tijdens de onrust ging het om een verdenking van aanranding en ontucht met vijf minderjarige jongens in een zwembad op een camping in 2008. Hij heeft hiervoor uiteindelijk een halfjaar cel gekregen. Daarvoor is hij in 2004 veroordeeld tot dertig maanden cel, waarvan tien voorwaardelijk, met een proeftijd van drie jaar wegens ontucht met drie minderjarige jongens. Jan staat gedurende zijn proeftijd onder toezicht van de reclassering.

De onrust ontstaat in 2008 als L. op een camping wordt gearresteerd op verdenking van bovengenoemde feiten. Buurtbewoners komen er vrij snel achter dat hij al eerder is veroordeeld voor een zedendelict waarbij eveneens kinderen het slachtoffer waren. Jan en zijn gezin verhuisden na die veroordeling naar een geheel andere provincie, omdat voetbalsupporters van de club waar Jan lid van was, hem hebben weggejaagd uit zijn oude buurt. Deze supporters slagen er echter in om de nieuwe locatie van Jan te achterhalen en lichten de buurtbewoners in. L. en zijn gezin besluiten om vervolgens binnen dezelfde stad te verhui-

zen. Bij de tweede woonlocatie komen buurtbewoners er dus achter vanwege zijn arrestatie. Het toezicht vanuit de reclassering is dan inmiddels afgelopen. Hoewel L. al lange tijd in de buurt woont, eisen buurtbewoners zijn vertrek en trekken massaal naar het gemeentehuis om te protesteren. De burgemeester is niet op de hoogte van het verleden van Jan en wordt dan ook overrompeld door de opstand. De burgemeester schakelt een scenarioteam in om de situatie in goede banen te leiden.

De rust keert pas terug als Jan weer naar een nieuwe locatie verhuist. De voetbalsupporters proberen tevens deze woonlocatie te achterhalen, maar weten hem uiteindelijk niet te vinden. Jan vertelt openlijk over zijn verleden en zou een informeel netwerk om zich heen hebben gebouwd. Zijn vrouw kan het continu achtervolgd worden en verhuizen echter niet meer aan en besluit na het laatste incident om te scheiden. Buurtbewoners tolereren dat zijn vrouw en dochter in de oude buurt blijven wonen onder de voorwaarde dat ze geen contact meer hebben met Jan. Als de buurtbewoners er echter achter komen dat de vrouw en dochter zich niet aan deze voorwaarde houden, dulden de buurtbewoners hun verblijf niet meer. Vanwege de vele pesteringen door de buurtbewoners besluiten zijn ex-vrouw en dochter om tevens naar een andere plek te verhuizen.

3 Participanten per casus

Casus	Wie?	Wel/niet meewerken	Soort interview	Aanvullende informatie
Casus 1	Politie: Districtchef en zedenrechercheur	Wel	Persoonlijk	Interview met twee personen
	Politie: Wijkagent 1	Wel	Telefonisch	
	Politie: Wijkagent 2	Wel	Telefonisch	Medewerker was al met pensioen en contactgegevens konden niet worden achterhaald
	Reclassering	Niet	N.v.t.	
Gemeente: Burgemeester	Wel	Persoonlijk	De directbetrokkenen konden niet worden achterhaald	
Buurt	Niet	N.v.t.		
	Zedendelinquent	Wel	Schriftelijk	Woont in het buitenland
Casus 2	Politie: Wijkagent	Wel	Persoonlijk	Had geen reclasseringstoezicht
	Reclassering	N.v.t.		
	Gemeente: Burgemeester	Wel	Persoonlijk	
	Zedendelinquent	Wel	Persoonlijk	
Casus 3	Politie: Teamchef en wijkagent	Wel	Persoonlijk	Interview met twee personen
	Reclassering	Wel	Persoonlijk	
	Gemeente: Burgemeester	Wel	Persoonlijk	Emotioneel te zwaar
	Buurt: Activist	Wel	Persoonlijk	
	Zedendelinquent	Niet	N.v.t.	
	Zoon zedendelinquent	Wel	Telefonisch	
Casus 4	Politie: Wijkagent	Wel	Persoonlijk	Geen reclasseringstoezicht
	Reclassering	N.v.t.		
	Reclassering tweede zedendelinquent	Wel	Telefonisch	Interview met twee personen
	Gemeente: Burgemeester en beleidsmedewerker	Wel	Persoonlijk	
	Zorginstelling: Therapeut	Wel	Persoonlijk	
	Crisisteam: Casemanager	Wel	Persoonlijk	Emotioneel te zwaar
	Buurt: Zedendelinquent	Niet	N.v.t.	
	Tweede zedendelinquent (woonachtig in dezelfde wijk)	Niet	N.v.t.	
		Wel	Persoonlijk	
	Casus 5	Politie: Wijkagent	Wel	Persoonlijk
Reclassering: Toezichhouder		Wel	Persoonlijk	
Reclassering: Hoofd media en communicatie		Wel	Telefonisch	
Gemeente		Niet	N.v.t.	
Woningbouwvereniging		Wel	Persoonlijk	
Buurt: Activist		Wel	Persoonlijk	

	Buurt: Vrijwilliger (onderhoudt contact met zedendelinquent) Zedendelinquent	Wel Wel	Persoonlijk Persoonlijk	Interview samen met woningbouwvereniging Interview samen met zijn vrouw
Casus 6	Politie: Wijkagent locatie A Politie: Wijkagent locatie B Reclassering: GGZ Gemeente: Beleidsadviseur Woningbouwvereniging Advocaat zedendelinquent Zedendelinquent	Wel Wel Niet Wel Wel Wel N.v.t.	Persoonlijk Persoonlijk N.v.t. Persoonlijk Persoonlijk Telefonisch N.v.t.	Kreeg geen toestemming van leidinggevenden Twee personen aanwezig bij dit interview Zedendelinquent is inmiddels overleden
Casus 7	Politie: Wijkagent locatie A Politie: Wijkagent locatie B Reclassering locatie A Reclassering locatie B Gemeente: Burgemeester Buurt Zedendelinquent	Wel Niet Wel Wel Wel Niet Niet	Persoonlijk N.v.t. Persoonlijk Telefonisch Persoonlijk N.v.t. N.v.t.	De directbetrokkenen konden niet worden achterhaald Emotioneel te zwaar
Casus 8	Politie: Wijkagent Reclassering Gemeente: Burgemeester GGZ Zedendelinquent	Wel Niet Wel Wel Niet	Persoonlijk N.v.t. Persoonlijk Persoonlijk N.v.t.	Medewerker was al met pensioen en contactgegevens konden niet worden achterhaald Emotioneel te zwaar
Casus 9	Politie: Wijkagent locatie A Politie: Wijkagent locatie B Reclassering locatie A Reclassering locatie B Gemeente: Burgemeester Woningbouwvereniging Crisisteam: Casemanager Buurt: Activist Buurt Zedendelinquent	Wel Wel Wel Wel Wel Wel Wel N.v.t. N.v.t.	Persoonlijk Persoonlijk Persoonlijk Telefonisch Persoonlijk Persoonlijk Persoonlijk Persoonlijk Niet Niet	Interview met twee personen Interview met twee personen De directbetrokkenen konden niet worden achterhaald Reden onbekend

4 Voorbeeldvragenlijst wijkagent

Datum:

Starttijd-eindtijd interview:

Naam interviewer(s):

Naam geïnterviewde:

Organisatie:

(Introductie onderzoek)

- Uitleg onderzoek: EUR en UU i.o. P&W; vervolgonderzoek naar zaken waar- bij openbaarheid en onrust speelden; interviews met alle betrokkenen
- In dit geval m.b.t. case x

(Introductie interview)

- Anonimiteit garanderen
- Toestemming voor bandopname?

Algemeen/rol politie

Functie van respondent

- Werkzaamheden algemeen
- Werkzaamheden m.b.t. zedendelinquenten

Rol van politie bij toezicht en openbare-ordehandhaving rond zedendelinquen- ten (niet te lang bij stilstaan)

- Visie op rol van politie
- Visie op doel van toezicht door politie

Case in verhouding tot andere zaken

- Met hoeveel zedendelinquenten heeft u in het verleden te maken gehad?
- In hoeverre was deze zaak gelijk aan/anders dan andere gevallen?

Onderstaande items aan de orde stellen n.a.v. incident, maar ook vragen naar overeenkom- sten/verschillen m.b.t. andere gevallen (indien van toepassing)

Situatie voor onrust (indien van toepassing)

Geïnformeerdheid/Informatiepositie van politie

- Kende u de delinquent al?
- Over welke informatie over de delinquent beschikte u?

- Weet u of er verplicht toezicht was opgelegd door de rechter? (duur proeftijd? bijzondere voorwaarden?)

Invulling toezicht op de zedendelinquent

- Hoe geeft u vorm aan toezicht? (bijv. langsgaan, telefonisch, op bureau, informeren bij derden)
- Welke doelen probeert u te bereiken? (naleving voorwaarden, voorkomen onrust)

Contact met andere instanties? (reclassering, gemeente, hulpverlening, woningbouwcorporatie, enzovoort)

- Welke instanties/betrokkenen?
- Welke informatie uitwisselen?
- Inhoud en frequentie contacten

Consequenties anonimiteit/geheimhouding

- Gevolgen geheimhouding voor invulling van taak (specifiek feit dat buurt niet op de hoogte is)
- Ervaren problemen/dilemma's
- Visie op balans toezicht en openbare-ordehandhaving

Situatie na openbaar worden/ontstaan onrust

Openbaarwording c.q. ontstaan onrust

- Wanneer en hoe bekend geworden?
- Waaruit bestond onrust/commotie?
- Uw betrokkenheid

Gevolgen/consequenties voor rol politie:

m.b.t. contact zedendelinquent

- Welke gevolgen voor contact en uitoefenen controle?

m.b.t. contact instanties (reclassering, gemeente, hulpverlening, woningbouwcorporatie, enzovoort)

- Was er contact? (met wie? nieuwe contacten?)
- Invulling en frequentie
- Informatie-uitwisseling

m.b.t. contact burgers (familie, sociale contacten, buurtbewoners, verenigingen/werkgever, enzovoort)

- Was er contact?
- Invulling en frequentie
- Informatie-uitwisseling

Afloop zaak

- Hoe uiteindelijk afgelopen voor delinquent?
- Hoe afgelopen voor andere betrokkenen?

Terugblik op gang van zaken

Samenwerking met betrokkenen

- Visie op samenwerking
- Positieve/negatieve punten

Omgang met zaak door politie: wat heeft u van de zaak geleerd?

- Successen
- Ervaren dilemma's/problemen

Visie op omgang met dergelijke gevallen

- Wat is volgens respondent de beste manier om toezicht vorm te geven?
- Openheid: wie wel/niet op de hoogte stellen?

Iets belangrijks niet aan de orde gekomen?

Tips voor andere respondenten voor ons onderzoek?

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof. dr. H.G. van de Bunt
Hoogleraar Criminologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr. drs. C. Bangma
Districtschef Flevoland-Noord, Politie Eenheid
Midden-Nederland
Lid Commissie Politie & Wetenschap

drs. P. Holla
Hoofd Operatiën/plv. Politiechef Eenheid Noord-Holland

mr. W.M. de Jongste
Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

prof. dr. P. van Reenen
Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
Universiteit Utrecht

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
Politieacademie
Arnhemseweg 348
7334 AC Apeldoorn

Postbus 834
7301 BB Apeldoorn
www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiewetenschap

1. **Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen**
C.D. van der Vijver, A.J. Meershoek & D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2. **Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk**
H.B. Winter & N. Struiksma, Pro Facto B.V., Universiteit Groningen, 2002
3. **Sturing van politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl**
J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4. **Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslavië aan het woord**
M. van San, E. Snel & R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5. **Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit**
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest & R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6. **Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy**
J. van Wijk, W. Huisman, T. Feuth & H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7. **Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg**
A.B. Hoogenboom & E.R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8. **Hennepteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding**
F. Bovenkerk, W.I.M. Hogewind, D. Korf & N. Milani, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2003
9. **Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net**
I. Bakker & C.D. van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003
- 10a. **Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen**
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck & M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003
- 10b. **Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie**
R. van Overbeeke, O. Nauta, A. Beerepoot, S. Flight & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003

11. **Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs**
R.A. Boin, P. 't Hart & E.J. van der Torre, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003
12. **Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden**
I. van Leiden, G. Verhagen & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003
13. **Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Mening en ervaringen van politiemensen**
J. Naeyé, L.W.J.C. Huberts, C. van Zweden, V. Busato & B. Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004
14. **Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing**
W. Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer & L. van Heel, Nederlandse Politieacademie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004
15. **De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk**
A. Mein, A. Schutte & A. van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004
16. **Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen**
F. Lankhorst & J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004
17. **Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie**
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen & J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam/B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. **Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel**
A.C. Spapens & M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. **Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg**
J. Terpstra & R. Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. **Uit balans: politie en bestel in de knel. State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht**
H.G. van de Bunt, A.B. Hoogenboom, L.W.J.C. Huberts, E.R. Muller, J. Terpstra, C.D. van der Vijver & C. Wiebrens, 2004
Redactie: G.C.K. Vlek, C. Bangma, C. Loef & E.R. Muller
21. **Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek**
H. Beunders & E.R. Muller, Erasmus Universiteit Rotterdam/COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005 (2e druk 2009)

22. **Integriteit van de politie. State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek**
L.W.J.C. Huberts & J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen/Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. **De sociale organisatie van mensensmokkel**
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen & A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis & W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – Risbo, 2005
24. **In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België**
U. Rosenthal, L. Schaap J.C. van Riessen, P. Ponsaers & A.H.S. Verhage, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Universiteit Gent, 2005
25. **De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking**
C.J.C.F. Fijnaut, A.C. Spapens & D. van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005
26. **Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie**
J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. **Preventief fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten**
E.J. van der Torre & H.B. Ferwerda, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. **Zedenmisdrijven in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens**
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins & P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, Vrije Universiteit Amsterdam. KLPD, 2005
29. **Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus**
I. van Leiden & J. Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. **Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie**
O. Adang, N. Kop, H.B. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw & K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie, Apeldoorn/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
31. **De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofddlijnen voor politie en beleid**
E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006
- 32a. **Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiek-bestuurlijke relaties van de politie**
A. van Sluis, L. Cachet, L. de Jong, C. Nieuwenhuyzen & A. Ringeling, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006

- 32b. Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie**
A.B. Hoogenboom, Nivra-Nyenrode, Breukelen, 2006
- 32c. Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk**
M.P.C.M. Jochoms, F. van der Laan, W. Landman, P.S. Nijmeijer & A. Sey, Politie-academie, Apeldoorn/Twynstra Gudde, Amersfoort/Universiteit van Amsterdam, 2006
- 33. Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling**
J. Terpstra & W. Trommel, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente 2006
- 34. De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning**
Bundel onder redactie van C.D. van der Vijver & G.C.K. Vlek, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente/Politie & Wetenschap, 2006
- 35. Naar beginselen van behoorlijke politiezorg**
M.J. Dubelaar, E.R. Muller & C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universteit Leiden, 2006
- 36a. Asielmigratie en criminaliteit**
J. de Boom, G. Engbersen & A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers**
M. Althoff & W.J.M. de Haan, m.m.v. S. Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006
- 36c. 'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit**
A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam; Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 2006
- 37. Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker**
J. Broekhuizen, J. Raven & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht, 2007
- 38. Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg**
E. J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2007
- 39. Nog niet verschenen**
- 40. Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie**
N. Kop, Martin Euwema, m.m.v. H.B. Ferwerda, E. Giebels, W. Olde Nordkamp & P. de Paauw, Politieacademie, Apeldoorn, Universiteit Utrecht, 2007

41. **Opsporing onder druk**
C. Liedenbaum & M. Kruijssen, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
42. **Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval**
B. van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen, 2008
43. **Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken**
G. Meershoek & M. Krommendijk, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
44. **De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie**
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma & J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008
- 45a. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg**
R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chattellon & G. Drenth, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45b. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid**
G. Drenth, J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45c. **Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten**
J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45d. **Belediging en bedreiging van politiemensen**
J. Naeyé, m.m.v. M. Bakker & C. Grijsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2009
- 45e. **Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties**
J. Naeyé, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
46. **Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk**
J. Terpstra, 2008
47. **Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing**
W. Faber, A.A.A. van Nunen & C. la Roi, Faber Organisatievernieuwing, Oss, 2009
48. **Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, dadenkenmerken en aanpak**
Y.M.M. Schoenmakers, E. de Vries Robbé & A.Ph. van Wijk, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2009
49. **Het betwiste politiebesteding. Een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van het politiebesteding in Nederland, België, Denemarken, Duitsland, Engeland & Wales**
A. Cachet, A. van Sluis, Th. Jochoms, A. Sey & A. Ringeling, Erasmus Universiteit Rotterdam/Politieacademie, Apeldoorn/Korps landelijke politiediensten, Driebergen, 2009

- 50. Leven met bedreiging. Achtergronden bij aangiften van bedreiging van burgers**
B. Bieleman, W.J.M. de Haan, J.A. Nijboer & N. Tromp, IntraVal & Rijksuniversiteit Groningen, 2010
- 51a. Het publieke belang bij private preventie. Een economische analyse van inbraakpreventiebeleid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2009
- 51b. Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2010
- 52. Lokale politiek over politie**
T.B.W.M. van der Torre-Eilert, H. Bergsma & M.J. van Duin, met medewerking van R. Eilert, LokaleZaken, Rotterdam, 2010
- 53. Trainen onder stress. Effecten op de schietvaardigheid van politieambtenaren**
R.R.D. Oudejans, A. Nieuwenhuys & G.P.T. Willemsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
- 54. Politie en publiek. Een onderzoek naar de communicatievormen tussen burgers en blauw**
H.J.G. Beunders, M.D. Abraham, A.G. van Dijk & A.J.E. van Hoek, DSP-groep, Amsterdam/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2011
- 55. Managing collective violence around public events: an international comparison**
O.M.J. Adang with cooperation from: S.E. Bierman, E.B. Brown, J. Dietermann, C. Putz, M. Schreiber, R. van der Wal, J. Zeitner, Police Science & Research Programme, Apeldoorn, 2011
- 56. Stads- en regioscan in de grootste Brabantse gemeenten. De achtergronden van onveilige GVI-scores**
B.M.W.A. Beke, E.J. van der Torre, M.J. van Duin, COT, Den Haag; LokaleZaken, Rotterdam & Beke Advies, Arnhem, 2011
- 57. De mythe ontrafeld? Wat we weten over een goed politieleiderschap**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
- 58. Proactief handhaven en gelijk behandelen**
J. Svensson, H. Sollie & S. Saharso, Vakgroep Maatschappelijke Risico's en Veiligheid, Institute of Governance Studies, Universiteit Twente, Enschede, 2011
- 59a. De sterkte van de arm: feiten en mythes**
J.H. Haagsma, T.M. Rumke, I. Smits, E. van der Veer & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
- 59b. Blauw, hier en daar. Onderzoek naar de sterkte van de politie in Nederland, België, Denemarken, Engeland & Wales en Nordrhein-Westfalen**
J.H. Haagsma, I. Smits, H. Waarsing & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
- 60. De nachtdienst 'verlicht'**
M.C.M. Gordijn, Rijksuniversiteit Groningen, 2012

61. **Opsporing Verzocht. Een quasi-experimentele studie naar de bijdrage van het programma Opsporing Verzocht aan de oplossing van delicten**
J.G. van Erp, F. van Gastel & H.D. Webbink, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2012
62. **Jeugdige zedendelinquenten en recidive. Een onderzoek bij jeugdige zedendelinquenten naar de voorspellende waarde van psychiatrische stoornissen en psychosociale problemen voor (zeden)recidive**
C. Boonmann, L.M.C. Nauta-Jansen, L.A. 't Hart-Kerkhoffs, Th.A.H. Doreleijers & R.R.J.M. Vermeiren, VUmc De Bascule, Duivendrecht, 2012
63. **Hoe een angsthaas een jokkebrok herkent**
J. Jolij, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
64. **Politie en sociale media. Van hype naar onderbouwde keuzen**
A. Meijer, S. Grimmelikhuijsen, D. Fictorie, M. Thaens, P. Siep, Universiteit Utrecht, Center for Public Innovation, Rotterdam, 2013
65. **Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak**
M.S. de Vries, Universiteit Twente, Enschede, 2013
66. **Politieverhalen. Een etnografie van een belangrijk aspect van politieculturen**
M.J. van Hulst, Tilburg University, Tilburg, 2013
67. **Recherchebazen. Een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap**
E.J. van der Torre, M.J. van Duin & E. Bervoets, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
68. **Driehoeken: overleg en verhoudingen. Van lokaal tot nationaal**
E.J. van der Torre & T.B.W.M. van der Torre-Eilert, met medewerking van: E. Bervoets & D. Keijzer, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
69. **Overvallen vanuit daderperspectief. Situationele aspecten van gewelddadige, niet-gewelddadige en afgeblazen overvallen**
W. Bernasco, M.R. Lindegaard & S. Jacques, NSCR, Amsterdam, 2013
70. **Geweld tegen de politie. De rol van mentale processen van de politieambtenaar**
L. van Reemst, T. Fischer & B. Zwirs, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
71. **Vertrouwen in de politie: trends en verklaringen**
L. van der Veer, A. van Sluis, S. Van de Walle & A. Ringeling, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
72. **Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland**
D. Siegel, i.s.m. R. Koenraadt, D. Lyubenova, N. Sovre & A. Troscianczuk, Universiteit Utrecht, 2013
73. **De ontwikkeling van de criminaliteit van Rotterdamse autochtone en allochtone jongeren van 12 tot 18 jaar. De rol van achterstanden, ouders, normen en vrienden**
F.M.H.M. Driessen, F. Duursma & J. Broekhuizen, Bureau Driessen, Utrecht, 2014

74. Speciaal blauw. Verschijningsvormen en overwegingen van specialisatie en despecialisatie binnen de Nederlandse politieorganisatie

R.J. Morée, W. Landman & A.C. Bos, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2014

